

Irán és a vele kapcsolatos biztonságpolitikai kérdések

**Készítette:
Kiss Roland**

**Konzulens:
Dr. Kaiser Ferenc**

**Budapest
2012.**

Tartalomjegyzék

Előszó	I.
Politikai rendszer és a belpolitika	1.
Politikai struktúra	1.
A 2009-es elnök- és a 2012-es parlamenti választások.....	3.
Az Iszlám Forradalmi Gárda.....	5.
Gazdaság és szociális ügyek.....	6.
Szociális ügyek.....	11.
Az iráni fegyveres erők	12.
Szárazföldi erők.....	13.
Haditengerészeti erők	15.
Légierő, légvédelem és a ballisztikus rakétaerők.....	18.
Külpolitika	22.
Biztonságpolitikai kérdések.....	33.
Regionális nagyhatalom, világpolitikai játékos	33.
Az atomprogram.....	40.
Az aszimmetrikus tengeri hadviselés	45.
Támogatott csoportok.....	49.
Lehetőségek.....	53.
Az Irán számára legjobb lehetőség	53.
Az Irán számára legrosszabb lehetőség.....	55.
A legvalószínűbb lehetőség.....	57.
Felhasznált irodalom.....	61.
Képek forrása	64.

Előszó

Napjaink vezető világpolitikai híreinek főszereplője az Iráni Iszlám Köztársaság, amelynek atomprogramja körüli vita már évek óta súlyos feszültséget okoz a térség országai, Izrael, a nyugat és az ENSZ BT öt állandó tagja között. Teheránt azzal vádolják, hogy nukleáris fegyvereket akar gyártani, illetve sokszor úgy állítják be, mint egy olyan országot, amely alapjaiban veszélyezteti a környező államok létét, illetve a nemzetközi biztonságot és stabilitást. Jelen írásomban nem kívánom a médiában felkapott ügyeket ismételni, ehelyett megpróbálok a „*mainstream*”-től eltávolodva a kérdés mélyére ásni, megvizsgálni és feltárni mindazokat a materiális és morális tényezőket, amelyek az iráni politikát és biztonságpolitikát alakítják. Ezen területek mindegyike szorosan összefügg egymással, ezért a részenkénti tárgyalás nem könnyű.

Irán speciális berendezkedése megköveteli, hogy jobban megvizsgáljuk belpolitikai berendezkedését, amelyet vallási vezetők és pretoriánus gárdák alakítanak, ezzel alapjaiban befolyásolva az ország külpolitikáját is. Utóbbit a negyedik fejezetben külön tárgyalom. Fontos megismerni Irán gazdasági lehetőségeit is, amelyből kiderülhet, hogy a teheráni vezetésnek valójában milyen anyagi lehetőségei vannak, illetve milyen problémákkal küzd.

Az iráni haderőt részletesen ismertetem, amelynek révén képet kaphatunk arról, hogy a perzsa ország tényleg egy fenyegető, offenzív katonai óriás, mint ahogyan az sokszor hallható, avagy a kép ennél jóval árnyaltabb. A biztonságpolitikai részben pedig ezek alapján elemzem a legfontosabb Iránnal kapcsolatos kérdéseket, köztük sok olyat, amely felett a média figyelme sokszor elsikkad, holott sokkal fontosabbak vagy fenyegetőbbek, mint a sokat emlegetett atomprogram.

Végül három forgatókönyvet vázolok fel az ország lehetséges jövőjét illetően. A terjedelmi korlátok miatt ez a dolgozat sem lehet teljes, mindenre kiterjedő, így csak a legfontosabb és feltétlenül szükséges kérdésekkel foglalkozok.

Dolgozatom célja, hogy többféle megközelítésben tárjam fel az Iránnal kapcsolatos biztonságpolitikai problémákat, nem hagyva figyelmen kívül Teherán nemzeti érdekeit, regionális ambícióit és biztonsági félelmeit sem. Céлом, hogy tisztázzam a nagyközönség számára esetlegesen ködös kérdéseket és egy olyan komplex értékelést készítsek, amely alapjául, de legalább is hasznos forrásul szolgálhat az Iránnal kapcsolatos biztonsági és védelmi kutatásoknak.

Irán és a Perzsa-öböl térsége

1.kép*

A politikai rendszer és a belpolitika

Politikai struktúra

Irán államformája 1979. április 1-e óta iszlám köztársaság vagy teokratikus köztársaság, amelyet az 1979. december 2-3-án elfogadott alkotmányban erősítettek meg, amit 1989-ban módosítottak, kiterjesztve az elnöki hatalmat, illetve eltörölték a miniszterelnöki rendszert.¹ Az ország 31 tartományra van felosztva, amelyek élén kormányzók állnak, akiket a főkormányzó nevez ki. Az ország hivatalosan demokrácia, hiszen rendszeres választásokat tartanak, de mint ahogyan látni fogjuk, a gyakorlat sokkal inkább egy diktatórikus államot mutat, ahol a vallási elit abszolút hatalommal bír még a mindennapi élet felett is.² A síita mellett, a szunnita iszlámot, a zoroasztristákat, illetve a zsidó és keresztény felekezeteket is hivatalosan elismerik,³ a vallási kisebbségeknek – így például az iráni zsidóknak – a parlamenti képvisellete biztosított. Hivatalosan a lakosság 98% muszlim, amelyből 89% síita és 9% szunnita, a fennmaradó 2% pedig a zoroasztristák, a zsidók, a keresztények és a baha'i felekezetek között oszlik meg.⁴

Az Iráni Iszlám Köztársaság államfője 1989 óta Ali Khamenei legfőbb vallási vezető, akinek a jóváhagyása szükséges a bel-, kül- és biztonságpolitikai döntésekhez, valamint döntőbíróként is szolgál a hatalmi ágak közötti vitákban. Khamenei az iráni fegyveres erők főparancsnoka. Ő nevezi ki a legfontosabb hivatalokat betöltőket, úgy mint az elnököt, a bíróság fejét,⁵ az Örök Tanácsának 6 tagját a 12-ből és a fegyveres erők parancsnokait, illetve a fontosabb miniszteri helyek esetében a jelöltek kiválasztásában is szerepet játszik. Khameneit a Szakértők Gyűlése élethosszra választotta államfővé, előtte 1981-89-ig iráni elnök és Khomeini ajatollah bizalmasa volt.⁶

Az elnököt 4 évente választják és az államfő nevezi ki. Feladata, hogy meghatározza a kormánypolitikát és kijelölje, illetve ellenőrizze a kabinet tagjait és koordinálja a kormány munkáját.⁷ 2005 óta a konzervatív Mahmud Ahmedinejad tölti be az elnöki pozíciót, aki Amerika, Izrael és nyugatellenes kijelentéseivel vált széles körben ismertté. A forradalom idején aktív szerepet vállalt és egyes híresztelések szerint az amerikai követség elfoglalásában is részt vett, de ez nem bizonyított. Később csatlakozott a

¹ CIA - The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>; látogatva: 2012. január 17.

² Cronin, Patrick M.: America's role in a changing world; National Defense University Press; Washington D.C.; 2009.; 192.o.

³ Background Note: Iran; elérhető internetes cím: <http://www.state.gov>

⁴ CIA - The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

⁵ Background Note: Iran; elérhető internetes cím: <http://www.state.gov>

⁶ Who's who in Iran; elérhető internetes cím: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8102406.stm>; látogatva: 2012. január 17.

⁷ Background Note: Iran; elérhető internetes cím: <http://www.state.gov>

Forradalmi Gárdához és az iraki-iráni háború alatt titkos akciókban is részt vett. 2005-ben a keményvonalas konzervatívok, a veteránok és gyermekeik, illetve általánosságban a szegények támogatásával jutott hatalomra, elsősorban a szociális problémákra hívva fel a figyelmet. 2009-ben gyanús körülmények között újraválasztották.⁸ A kabinet tagjait az elnök választja, akiket utána a parlamentnek is jóvá kell hagynia. A biztonság-, védelem- és külpolitikai tevékenységben általában az államfő is aktívan részt vesz.⁹

Az országgyűlést (Majles) – feladata a törvényhozás – 4 évente választják, ám csak az Örök Tanácsa által előzőleg elfogadott képviselőkre lehet szavazni.¹⁰ A 290 fős országgyűlés egykamarás. A többpártrendszernek nincsenek történelmi gyökerei és a politikai pártok alakulása új jelenségnek mondható Iránban, választásokkor is inkább az ad hoc koalíciók a jellemzőek.¹¹

Az Örök Tanácsa hasonló funkciót tölt be Iránban, mint más országokban az alkotmánybíróságok. A Tanácsnak kell elfogadnia az országgyűlés által megszavazott törvényeket aszerint, hogy egyeznek-e az alkotmánnyal, illetve ennél fogva bármikor meg is vétőzhatja őket. A Tanács 12 tagú, amelyből 6-ot (teológusok) a legfőbb vallási vezető, a többi (jogászok) a parlament jelöli a bíróság javaslatára 6 éves terminusra, de a valóságban 3 évente a Tanács fele cserélődik, mivel tagjait két lépcsőben nevezik ki.¹²

A Szakértők Gyűlésének a feladata, hogy kinevezze a legfőbb vallási vezetőt és ellenőrizze annak munkáját, akit szükség esetén el is mozdíthatnak. A Gyűlés 86 fős tagságát (kizárólag a papságból) 8 évente közvetlenül választják.¹³ A pályázóknak azonban át kell mennie az Örök Tanácsának vizsgálatán. Székhelye Qom szent városában van, de az évi két gyűlését Teheránban és Mashhadban tartják. A Gyűlés jelenlegi feje a volt elnök, Akbar Hashemi-Rafsanjani.¹⁴

Az iráni politikai rendszer fontos eleme a Tanácsadó Testület, amelyet 1988-ban Khomeini Ajatollah hozott létre, hogy döntsön az országgyűlés és az Örök Tanácsa között létrejövő megoldatlan vitákban. A Testületnek kiterjedt hatalma van az egész kormányzat felett. Ugyanakkor az államfőt is ellátja tanácsokkal politikai kérdésekben. A Testület jelenlegi több mint 40 tagja közé tartozik az elnök, az országgyűlés elnöke, a

⁸ Profile: Mahmoud Ahmadinejad; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-10866448>; látogatva: 2012. január 17.

⁹ Guide: How Iran is ruled; elérhető internetes cím: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8051750.stm; látogatva: 2012. január 18.

¹⁰ Background Note: Iran; elérhető internetes cím: <http://www.state.gov>

¹¹ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

¹² Background Note: Iran; <http://www.state.gov> és a Guide: How Iran is ruled; <http://news.bbc.co.uk> adatai alapján

¹³ Background Note: Iran; elérhető internetes cím: <http://www.state.gov>

¹⁴ Guide: How Iran is ruled; elérhető internetes cím: <http://news.bbc.co.uk>

bírói testület feje, az Örök Tanácsának papsághoz tartozó tagjai, illetve más az államfő által kinevezett vallásban, politikában és szociális ügyekben jártas személyek.¹⁵

Iránban is létezik Nemzetbiztonsági Tanács, amelynek tagjai a három fő hatalmi ág feje, a vezérkari főnök, a Tervezési és Költségvetési Szervezet vezető hivatalnoka, a legfőbb vezető által kijelölt két képviselő, a külügyi, belügyi és hírszerzési miniszter, egy megbízott miniszter, továbbá a hadsereg és Forradalmi Gárda legfőbb vezetői. A Tanács feladata a biztonság- és védelempolitika meghatározása; koordinálja a politikai, hírszerzési, gazdasági, szociális és kulturális tevékenységeket a biztonsági kérdések tükrében; kezeli a forrásokat, hogy felvehessék a harcot a külső és belső ellenségekkel. A Tanácsnak két albizottsága van: védelmi és nemzeti biztonsági, amelyeket az elnök vagy az általa kijelölt személy vezet. A Tanács által konszenzussal hozott döntéseket a legfőbb vallási vezetőnek is el kell fogadnia, utána kötelező érvényűek a határozatok.¹⁶

A 2009-es elnök- és a 2012-es parlamenti választások

A 2009-es választások jól illusztrálták, hogy egy ország, ahol rendszeres időközönként tartanak választásokat, nem feltétlenül teljesen demokratikus. Ezen választáson, illetve az eredményhirdetés után kiterjedt, és egy demokratikus rendszerben kizárt visszaélések és jogsértések történtek. Ilyenformán pedig jól példázzák a valós politikai állapotokat a perzsa országban.

A 2009-es iráni választásoktól sokan, főleg a nyugaton azt remélték, hogy meghozza a kormányváltást a perzsa államban és egy olyan új reformista kormány kerül hatalomra, amely felhagy az Ahmedinejad féle agresszív külpolitikával és hajlandó lesz legalább a párbeszéd felvételére. Az előzetes mérések szerint döntő többség az ellenzék vezérére Mir Huszein Muszavira szavazott volna.¹⁷ Muszavi hatalmas támogatottságát leginkább Ahmedinejad kudarcoktól terhelt bel- és külpolitikája indokolta. Hivatali ideje alatt nőtt a munkanélküliség, emelkedett az infláció, az atomprogram erőltetésével pedig elszigetelte Iránt. Ellenben a magas olajbevételek lehetővé tették egy olyan szociális háló kiépítését, amellyel maga mellé állíthatott jelentős pozícióban lévő társadalmi rétegeket, mint a közalkalmazottak, a fegyveres testületek tagjait és nagy tömegeket, mint a nyugdíjasok és a szegények.¹⁸ Ennek ellenére a többség mégis inkább Muszavit támogatta.¹⁹

¹⁵ Background Note: Iran; <http://www.state.gov> és a Guide: How Iran is ruled; <http://news.bbc.co.uk> adatai alapján

¹⁶ Islamic Republic of Iran: The Supreme National Security Council; elérhető internetes cím: <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/government/Supreme-National-Security-Council.html>; látogatva: 2012. január 18.

¹⁷ Keresztes Imre: Dúsított voksok; HVG 2009. június 20.; 21.o.

¹⁸ Keresztes Imre: Dúsított voksok; 21.o.

¹⁹ Keresztes Imre: Holt pont; HVG 2009. június 27.; 9.o.

2009. június 12-én rekordszámban szavaztak az irániak,²⁰ a választásra jogosultak 85%-a járult az urnákhoz. Ám az eredmény lesújtó volt, mivel a korábbi elemzéseknek az ellenkezője következett be, miszerint 63%-os elsőprő fölényrel újraválasztották Ahmedinejad elnököt, míg Muszavi 33%-a csak a második helyre volt elég.²¹ Százezrek vonultak az utcára, hogy tüntessenek Muszavi mellett és a nyilvánvalóan elcsalt választások ellen.²² A tüntetéseket be lehetett tiltani, bevethették a rendfenntartó erőket, a Basijt (fiatalokból álló félkatonai erő) és a Gárdát is, mégis valami teljesen megváltozott, ez már nem csak a választási csalások és Ahmedinejad ellen szólt, hanem már magát a rendszert kérdőjelezték meg.²³ Sok iráni, többségükben a városi fiatalok és az értelmiség, gondolja úgy, hogy Irán rossz irányba halad.²⁴

Khamenei, azonnal elismerte Ahmedinejadot, mint újraválasztott elnököt. A keményvonalasok félnek, hogy egy reformpárti kormány megszüntetné a jelenlegi rendszert, a hatalom kicsúszna a vallási körök kezéből és Irán békülékenyebb hangot ütne meg a nyugattal, ami a jelenlegi politika teljes felrúgása lenne. A felkelések szításával is a nyugatot vádolták,²⁵ tagadva, hogy az irániak kívánsága lenne a változás.²⁶ A tömeg nyomására újraszámolták a szavazatokat, de az Örök Tanácsa – amelynek költségvetését Ahmedinejad a választások előtt négyszeresére emelte – kijelentette, hogy a választási eredményt nem befolyásolta jelentősen, hogy egyes választókerületekben a választásra jogosultak másfélszerese adta le a voksát.²⁷ A tüntetések során a kormány állítása szerint 37-en, az ellenzéki állítások szerint 70-en, míg emberjogi csoportok szerint kb. 200-an haltak meg, illetve 4000 tiltakozót tartottak fogva.²⁸ Végül is maradt az Ahmedinejad féle kormány, amely folytatta a nyugat és Izrael ellenes politikát, valamint az atomprogramot.

A 2012-es parlamenti választásokon viszont már nem volt egységes a konzervatív oldal, ugyanis az Ahmedinejad féle vonal a vallási vezetők hatalmának csökkentésére koncentrál, míg a Khamenei és hívei a vallási elit jelenlegi hatalmát kívánják megerősíteni. A választáson indulni kívánó 5395 jelöltből az Örök tanácsa csak 3444 jelöltet hagyott jóvá.²⁹ A március 2-ai első fordulóban a konzervatívok nyertek fölényesen, de közülük is a Khamenei párti erők voltak többségben.

²⁰ Demanding to be counted; Economist June 20th-26th 2009.; 26.o.

²¹ Keresztes: Dúsított voksok; 21.o.

²² Demanding to be counted; 26.o.

²³ Iran rises up; Economist June 20th-26th 2009.; 13.o.

²⁴ Demanding to be counted; 26.o.

²⁵ Keresztes: Holt pont; 9.o.

²⁶ Iran rises up; 13.o.

²⁷ Keresztes: Holt pont; 9.o.

²⁸ Background Note: Iran; elérhető internetes cím: <http://www.state.gov>

²⁹ Reynolds, James: Iran elections to define balance of conservative power; <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-17180967>; látogatva: 2012. március 20.

Az Iszlám Forradalmi Gárda

Iránban van még egy erő, amelynek érdekességét az adja, hogy egyszerre katonai, politikai, gazdasági és szociális erő, ez pedig az Iráni Forradalmi Gárda (vagy IRGC, Pasdaran). Az utóbbi években Iránban a Forradalmi Gárda megerősödését láthattuk a politikai életben is. Khomeini nem akarta, hogy a Gárda vagy más fegyveres szerv részt vegyen a politikában, ám a Gárda vezetői egészen más véleményen voltak, és előfordult, hogy saját kezükbe vették a politika irányítását. Ilyen eset történt 1991-ben az Öböl-háború idején, amikor néhány lázadó gárda parancsnok úgy látta, hogy a szövetséges, főleg amerikai erők felvonulása az öbölben, alkalmat nyújt arra, hogy egy nagy háborút vívhassanak az Egyesült Államokkal. Ezért rakétatámadást terveztek a Szaúd-Arábiában levő amerikai erők ellen, ehhez Ahmad Khomeini is áldását adta, de szerencsére a reguláris hadsereg, a Moshen Rezai parancsnoksága alatt álló gárda és a Rafasanjanihoz hű erők lerohanták a renegát rakétaüteget, ezzel meggátolva a háború kitörését. 1998-99-ben a gárda bezáratott több liberálisabb újságot és szétverték a diktatúrát bíráló diáktüntetések.³⁰ Az IRGC egyre aktívabb politikai szerepvállalását jelezte az, hogy részt vettek a 2004-es parlamenti választásokon is, ahol a 290 székből több mint 100-at szereztek meg volt gárdatisztek. A 2005-ös elnökválasztásokon pedig a Basijjal tömegesen vásároltak vagy hamisítottak szavazatokat.³¹ Ahmedinejad első kormányának 21 miniszteri székéből 9-et volt gárda parancsnokok foglaltak el, másutt pedig helyettesi posztokat látnak el. Irán összes tartományának volt gárdatag a kormányzója.³²

Mára már a feltételezések szerint az IRGC-nek és a volt tagoknak nagyobb hatalma és befolyása van mint a vallási elitnek, valamint a döntéshozatalban is egyre inkább meghatározóak. Ez a befolyás 1999 óta egyre inkább nő, amikor is a vallási vezetők a gárdát használták az ellenzék szétverésére és megfélemlítésére, amelyre a 2009-es elcsalt választások után újra sor került. A gárda egyenesen az államfőnek tartozik felelősséggel,³³ 51%-os többsége van a stratégiai iráni vállalatokban,³⁴ valamint a több mint 100 ezer fős katonai ereje, saját légierije és haditengerészete, plusz az 1 millió fős Basij³⁵ tekintélyes és megkerülhetetlen praetoriánus gárdává avatja az IRGC-t.

³⁰ Alfoneh, Ali: The Revolutionary Guards' Role in Iranian Politics; elérhető internetes cím:

<http://www.meforum.org/article/1979?gclid=CMHjuJrLz5gCFUQI3wodGwIw0w>; látogatva: 2012. március 1.

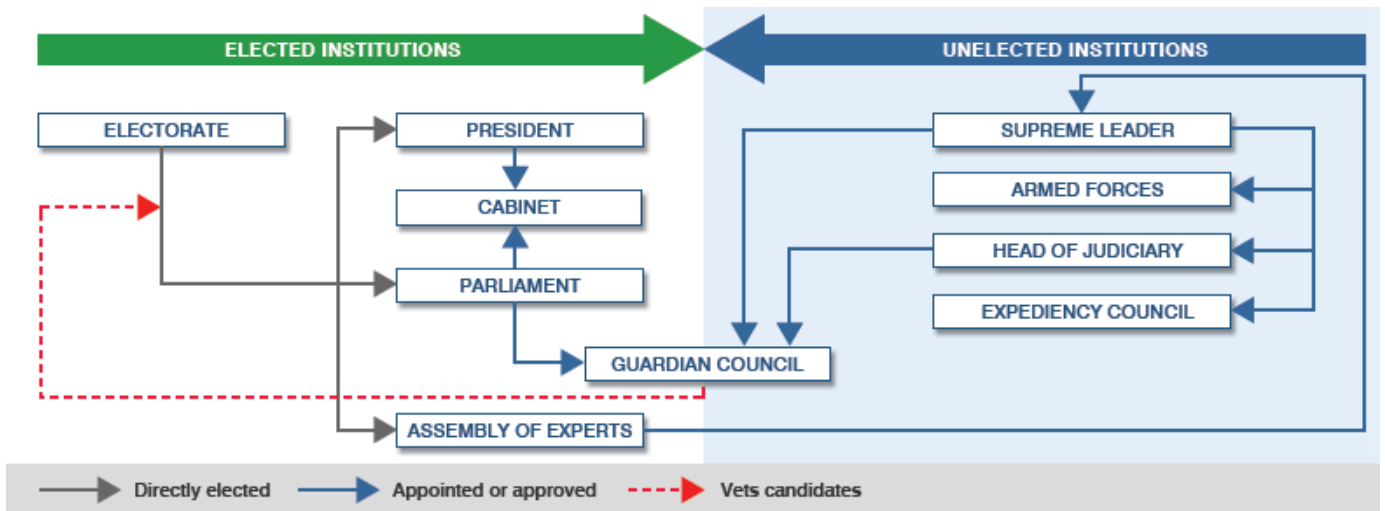
³¹ Ward, Steven R.: Immortal: A military history of Iran and its armed forces; Georgetown University Press; Washington D.C.; 2009.; 308.o.

³² Alfoneh; elérhető internetes cím: <http://www.meforum.org>

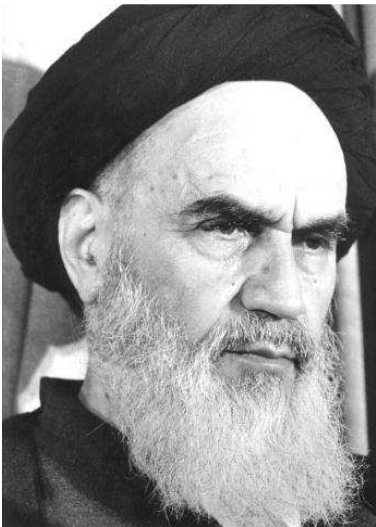
³³ Cronin i.m. 194.o.

³⁴ Ilias, Shayerah: Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues; Congressional Research Service; Washington D.C.; 2010; 8.o.

³⁵ The Military Balance 2011; Routledge; London; 2011; 309.o.

2. kép Az iráni politikai rendszer felépítése

3. kép Khomeini Ajatollah, az Iszlám Köztársaság atyja

4. kép Mahmud Ahmedinejad elnök

5. kép Ali Khamenei, Irán elsőszámú vallási vezetője, Khomeini utódja.

6. kép A képen Ali Khamenei látható a Gárda vezetőivel egy díszszemlén. Az Iszlám Köztársaság irányítása a vallási elit és a Gárda kezében van, de a közelmúltban a Gárda egyre nagyobb politikai és gazdasági hatalomra tett szert.

7. kép 2009-ben több százézeres tüntetéseken tiltakoztak az elcsalt választások ellen. A tüntetéseken zömében fiatalok vettek részt, akik nem támogatják az Ahmedinejad féle radikális, konfrontatív politikát.

8. kép (jobbra) A tüntetésekre 2009-ben és 2011-ben is a rendszer erőszakosan válaszolt és a rendőrség, a Gárda és a Basij durva eszközökkel szétverte a tömeget, több száz tüntető halálát és súlyos sérülését okozva.

Gazdaság és szociális ügyek

Irán éves GDP-je 2011-ben 480,3 milliárd USD volt hivatalos valutaárfolyamon, míg vásárlóerő paritáson 928,9 milliárd USD, amely a világ 18-ik legnagyobb gazdaságává teszi az Iszlám Köztársaságot. Az egy főre eső GDP ellenben csak 12200 USD, amellyel a világrangsorban csak a 98-ik. A gazdaság növekedése 2011-ben 2,5% volt. A GDP 48,2%-t a szolgáltató szektor, 40,6%-t az ipar, míg 11,2%-t a mezőgazdaság adta.³⁶

Az iráni gazdaság nagyrészt állami kézben van, azonban a legjelentősebb gazdasági szereplők között meg kell említeni az alapítványokat (*bonyad*), amelyek segítségével államosították a gazdaságot a forradalom után. A legnagyobb az Elnyomottak és Háborús Veteránok Alapítványa (MFJ), amelynek 200 ezer alkalmazottja, illetve 10 milliárd USD-t meghaladó becsült vagyona van. Az MFJ befektetései az ipart, mezőgazdaságot, építőipart, bányászatot, kereskedelmet, szállítást, turizmust érintik, illetve a térségben, Oroszországban, Ázsiában és Afrikában is üzletelnek. Emellett egészségügyi és pénzügyi szolgáltatásokat nyújt a szegényeknek és a veteránoknak. Az alapítványok vagyona és tevékenysége jóformán felmérhetetlen, mivel kívül esnek az iráni adó- és vámügyi szabályozáson, illetve közvetlenül a legfőbb vallási vezetőnek jelentenek.³⁷

A Pasdaran kiterjedt gazdasági erőként is működik, amely a háború utáni újjáépítéssel kezdődött, de ma már az olaj, gáz, építő és telekommunikációs iparban is jelentős részesedést vállal. Az iráni kikötők és repterek felett is az IRGC gyakorol felügyeletet, megkönnyítve az általuk fenntartott csempészhálózat működését is, amely benzint és alkoholt szállít illegálisan az Iszlám Köztársaságba, így a Gárda a feketegazdaságban is fontos szerepet játszik. Az IRGC minden pályázatnál és szerződésnél előnyt élvez, habár Iránban csak nagyon szűk a privát szektor. Hasonló a helyzet a külföldi vállalatokkal is, amelyek gyakran kényszerülnek közvetítési díjat fizetni a Pasdarannak.³⁸

A legjelentősebb és legjövedelmezőbb iparág az energetikai, Irán körülbelül 137 milliárd hordónyi kőolaj-, illetve 29,6 billió m³ földgázkészlettel rendelkezik, amely a világon fellelhető olaj 9,9%-a, míg a földgázkészletek 15,8%-t jelenti.³⁹ Ezzel a perzsa állam területén található a világ harmadik legnagyobb kőolaj és második legnagyobb földgáz kincse. 2008-ban az iráni kőolaj kitermelés napi 3,8 millió hordó olajat tett ki, amelyet a 2014-re napi 5 millió hordóra akarnak növelni. A gázkitermelés ugyanabban az

³⁶ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

³⁷ Ilias i.m. 7-8.o.

³⁸ Uo. 8-9.o.

³⁹ BP Statistical Review of World Energy 2011 June; 6. és 20.o.

évben 552 millió m³ volt, amelyet 2013-ra 996 millió m³-re akarnak fokozni. Ehhez jelentős fejlesztésekre lenne szükség, hiszen az iráni olajipar nagyrészt teljesen elavult. A szükséges technológia beszerzése is problémás, hiszen ezek amerikai szankciók alá esnek, ráadásul az amerikai olajvállalatoknak tiltják, hogy Iránban fektessenek be. A 2010-15-ös 5 éves terv keretében az országgyűlés elfogadta, hogy 200 milliárd USD-t költsenek az olajipar fejlesztésére, ám hazai forrásokból csak 45-50 milliárd USD-t tudnak fedezni, ezért legalább 125 milliárdnyi külső befektetésre is számítanak. Emellett az állami tulajdonú olaj- és gázvállalatokat is közel 50%-os arányban privatizálják 2014-ig, amelynek bevétele a becslések szerint 90 milliárd USD-t is érhet.⁴⁰ 2010-ben a perzsa állam 4,25 millió hordó olajat termelt ki naponta, amelyből 2,5 millió hordónyt exportáltak, ugyanakkor a hazai szükségletek kielégítésére napi közel 300 ezer hordónyi behozatalra szorultak.⁴¹ Az iráni finomítókapacitás 2010-ben napi 1,86 millió hordóra rúgott,⁴² amely csupán a hazai benzinszükségletek 40%-t biztosítja,⁴³ ezért a finomított kőolajtermékekből behozatalra is szorul. Az import 30%-t a kuvaiti finomítóktól szerzi be.⁴⁴ 2009-ben napi 130 ezer hordó behozatalra szorult finomított termékekből, amelyek az iráni import közel 80%-t teszik ki.⁴⁵ Irán fő kőolaj importőrei Kína (22%), Japán (13%), India (12%), Dél-Korea (9%), Törökország (8%) és Olaszország (7%).⁴⁶

Irán, mint OPEC állam gyakran kerül összetűzésbe Szaúd-Arábiával, mivel Teherán az olajárak maximalizálásában, míg Rijád a mérsékelt árakban érdekelt. Ennek oka, hogy az Iszlám Köztársaság fele akkora olajtartalékokkal bír mint az arab királyság, ezért addig próbál minél nagyobb bevételekhez jutni, ameddig maximalizálni tudja a kitermelést. A szaúdiak az ármaximalizálással viszont nem akarják a nagy fogyasztókat, ideje korán az alternatív energiahordozók felé fordítani.⁴⁷

Az éves földgáz kitermelés 138,5 milliárd m³, amellyel az 5. a világon, ám szinte az egész a hazai fogyasztást (137,5 milliárd m³) fedezi, illetve importra is szorul, amely évi 6,9 milliárd m³-t tesz ki. Ennek ellenére 7,87 milliárd m³-t exportálnak is,⁴⁸ ebből 7,7 millárd m³-t Törökországba, míg a többit Örményországba és Azerbajdzsánba szállítják.⁴⁹ Ankara jelenleg gázszükségeit tekintve 68%-ban Oroszországra van utalva, ezért az

⁴⁰ Ilias i.m. 12-13.o.

⁴¹ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

⁴² BP Statistical Review of World Energy 2011 June; 16.o.

⁴³ Backfisch, Michael: Irans Wirtschaft stabilisiert sich; elérhető internetes cím: <http://www.handelsblatt.com/politik/international/irans-wirtschaft-stabilisiert-sich/3266364.html>; látogatva: 2011. október 13.

⁴⁴ Addis, Casey L. (szerk): Iran: Regional Perspectives and U.S. Policy; Congressional Research Service; 2010.; 15.o.

⁴⁵ Ilias i.m. 21-22.o.

⁴⁶ Faletti, Sebastien: US' Asian Allies balk at cutting Iranian oil; Jane's Defense Review 2012 January 25; 15.o.

⁴⁷ Allison, Marissa: U.S. and Iranian Strategic Competition: Saudi Arabia and the Gulf States; Center for Strategic & International Studies; 2010.; 18-19.o.

⁴⁸ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

⁴⁹ BP Statistical Review of World Energy 2011 June; 29.o.

iráni energiaiparban komoly érdekeltségeik vannak, hogy felszámolhassák ezt a függőséget. 2005 óta Azerbajdzsán napi 990 ezer m³ gázt szállít Iránnak, cserébe az ellátja az azeri Nakicseván exklávéját. 2009-ben újabb szerződést írtak alá. Örményország is rá van szorulva az iráni gázimportra és Ománnak is a perzsa állam a legnagyobb gázszállítója.⁵⁰ Új üzleteket is kötnek, Bahreinnel 2007-ben szerződtek egy új csővezeték építéséről és 25 évig napi több mint 10 millió m³ gázt szállításáról a szigetországnak.⁵¹ Az Irán-Pakisztán kereskedelmi kapcsolatok fontos része, hogy Iszlamabad egyre inkább az iráni energiahordozókra kíván támaszkodni. Emiatt jelentős beruházások várhatóak, hogy kiépítsék a szükséges infrastruktúrát.⁵² Irán az eladásból származó bevételekből kívánja fedezni energiaiparának a modernizálását.

Iránban a megművelhető földterület 123 580 km².⁵³ A munkaerő 25%-a dolgozik a mezőgazdaságban, amelynek legfőbb termékei a búza, rizs, zabfélék, cukornád, cukorrépa, gyümölcsök, csonthéjasok, pamut, gyapjú,⁵⁴ a pisztácia és kaviár tekintetében Irán világszinten is jelentős. A perzsa állam a saját szükségleteinek 82%-t képes fedezni. A következő évtizedben már a világpiacon is jelentős ellátóvá kíván válni.⁵⁵

Az iráni ipart is súlyosan érintik a különböző szankciók, különösen a külföldi alkatrészek tekintetében, emellett az alkalmazott technológiák is elavultak. Irán a Közép-Kelet legnagyobb acél előállítója, de acélból is behozatalra szorul. Továbbá a világ 14. legnagyobb gépjárműgyártója, amely megpróbál nagy autógyártó cégekkel is szerződni. A perzsa állam importál is járműveket, amelyeket szétszerelnek és megpróbálnak lemásolni.⁵⁶ Ki kell emelni az iráni fegyveripart is, amely jelenleg a gyalogsági fegyverektől a ballisztikus rakétáig gyárt eszközöket a saját haderőnek, valamint a külföldi piacra is. Máig az iráni fegyveripar legfontosabb tevékenysége a meglévő orosz, kínai, észak-koreai eszközök integrálása, lemásolása, esetleges továbbfejlesztése, illetve a forradalom előttről maradt amerikai felszerelés a 30 éve tartó alkatrészhiány ellenére való fenntartása. Emellett vannak saját fejlesztéseik is, amelyekhez felhasználták a meglévő fegyverrendszerek bizonyos elemeit is, ilyen a Saeqeh könnyű vadászgép (módosított F-5E), UAV-k, a Zulfiqar harckocsi és a Ghadir mini-tengeralattjáró.

Az iráni pénzrendszerben is az állam a domináns, a magánbankok működését a szigorú állami szabályozás nehezíti meg. Ezért a banki rendszer nehézségei helyett, az

⁵⁰ Addis i.m. 12-17., 22. és 43-47.o.

⁵¹ Allison i.m. 25-27.o.

⁵² Farrar-Wellman - Frasco; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org>

⁵³ Iran Agriculture Brief; elérhető internetes cím: <http://www.atiehbahar.com/Resource.aspx?n=1000013>; látogatva: 2011. október 14.

⁵⁴ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

⁵⁵ Iran Agriculture Brief; elérhető internetes cím: <http://www.atiehbahar.com>

⁵⁶ Ilias i.m. 14.o.

iszlám világban elterjedt *Hawala* rendszert használják, amely egy a bizalomra épülő sajátos, magánemberek által működtetett pénzrendszer. Az iráni bankokat amerikai és ENSZ szankciók sújtják, mivel Washington a pénzügyi korlátok felállításával akarja megakadályozni, hogy Teherán az atomprogramot és a terroristákat finanszírozhassa. Emellett fenn áll a veszélye, hogy az iráni bankok jelentős mértékben részt vesznek a pénzmosásban, ezért a szankciókra válaszul Irán hazai és ázsiai bankokba menti át vagyonát. A teheráni tőzsde egyre nagyobb szerepet játszik az iráni gazdaságban, tekintettel a megindult privatizációra. Engedélyezték a gépjármű, a bányászati, a pénzpiaci és a petrokémiai részvények értékesítését, sőt még külföldi befektetők maximum 25%-os részesedést is. Ám az iráni rendszer átláthatatlansága és a politika kiszámíthatatlansága miatt csak a befektetők 2%-a külföldi. A bizalomnak a tőzsde 2008. július-2009. április közötti 38%-os zuhanása sem tett jót.⁵⁷ A 2011-es 22,5%-os infláció világszinten az egyik legrosszabb. Iránnak 17,9 milliárd USD külső adóssága volt 2011-ben. Ellenben Teheránnak nem volt költségvetési hiánya, mitöbb 8%-os többlettel zárta az évet, továbbá 109,7 milliárd USD-nyi valuta és aranytartalékkal rendelkezik.⁵⁸

Az iráni kereskedelem 2011-ben 131,8 milliárd USD exportot és 76,1 milliárd USD értékű importot bonyolított, pozitív külkereskedelmi mérleget könyvelve el. 2010-ben a legfőbb exportpartnerek Kína (19%), India (14,8%), Japán (11,6%), Törökország (8%), Dél-Korea (6,7%) és Olaszország (6,2%) voltak. A fő exporttermékek pedig az olaj, petrokémiai termékek, gyümölcsök és csonthéjasok, valamint szőnyegek voltak.⁵⁹ 2009-ben a 77,4 milliárd USD-s exportból 59,24 milliárdot tett ki az olajkereskedelem, amellyel a Föld 4. legnagyobb olajexportőre Irán.⁶⁰ Import tekintetében a fő partnerek Kína (17,4%), UAE (16,7%), Németország (7,6%), Dél-Korea (6,3%), Oroszország (5,7%), Törökország (4,8%), Olaszország (4,2%) voltak, a perzsa állam főként ipari alapanyagokból, élelmiszerekből, fogyasztási termékekből és technikai szolgáltatásokból szorult behozatalra.⁶¹ Az iráni export 99%-a és az import 87%-a a tengeren át zajlik.⁶²

Irán térségbeli kereskedelme nagyon alacsony, mindössze 13%. Ebből azonban ki kell emelni az Egyesült Arab Emírségeket, amellyel igen élénk az iráni kereskedelem, mivel az itteni bankok révén tarthatják a kapcsolatot a nemzetközi pénzvilággal, valamint – az amerikai és nemzetközi szankciók miatt – Irán számára beszerezhetetlen termékeket,

⁵⁷ Ilias i.m. 15-19.o.

⁵⁸ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Ilias i.m. 20.o.

⁶¹ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

⁶² Iran's Naval Forces; The Office of Naval Intelligence; Suitland; 2009.; 3.o.

például a nukleáris programhoz szükséges, egyéb korszerű és kettős felhasználású technológiákat is az UAE-n keresztül szerzi be.⁶³ Teheránnak 3 milliárd USD-nyi tőkéje van kihelyezve az arab országba, míg az emírség évi 10 milliárd USD-ért exportál Iránba. Irakkal pedig a korábbi 4 milliárd USD-s kereskedelmet 2011-re 8 milliárdra akarták növelni.⁶⁴ Törökországgal a gazdasági kapcsolatok nem elhanyagolhatóak, hiszen 2009-ben 5,5 milliárd USD volt a két ország közötti kereskedelem, amelyet 2011-re 20, míg pár éven belül 30 milliárdra akarnak növelni. Tervek vannak a megfelelő közúti és vasúti hálózat kiépítésére, amellyel összeköthetik a Fekete-tenger partján levő török Trabzon és az iráni Bandar Abbas kikötőjét. Emellett 3 gázerőmű építését is tervezik Iránban, ahonnan Törökország importálhatja az áramot.⁶⁵ Hasonlóképpen fontos energetikai (főleg földgáz és LNG) szerződéseket kötöttek a közelmúltban Svájjal (18 milliárd EUR), Ausztriával (23 milliárd USD), Kínával (16 milliárd USD), Pakisztánnal (7,4 milliárd USD), Malajziával (14 milliárd USD) és Indiával (10 milliárd USD).⁶⁶

A polgári célú iráni nukleáris program 1954-ben az amerikaiak segítségével indult. Irán 1974-ben csatlakozott a nukleáris non-proliferációs egyezményhez. Ezzel egyidőben a sah 23000 MW-os atomenergia kapacitást tűzött ki célként, ehhez nyugat-európai cégekkel kötött szerződéseket. 1979-ig 1 reaktor majdnem teljesen, 2 pedig félig készült el, de a forradalom után az európai cégek kivonultak. A program folytatásához 450 t uránt vásároltak Dél-Afrikától, de a meglévő létesítményeket a háború alatt súlyos károk érték. 1992-ben Kínával kötöttek szerződést, de az végül megghiúsult. 1994-ben Oroszországgal szerződtek, de az elhasznált fűtőanyag visszaszolgáltatásáról nem tudtak megegyezni, így 2 évet késtek a munkálatok. 2005-ben újabb szerződéseket kötöttek, és 2008-ban az orosz Atomstroyexport megkezdte az alkatrészek szállítását. A busheri reaktor várhatóan 7 TW/év energiát fog termelni, amely évi 1,6 millió tonna kőolajnak vagy 1800 millió m³ földgáz mennyiségnek felel meg. 2005-ben a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség felszólította Teheránt az urándúsítás felfüggesztésére, de 2006-tól az ENSZ vette át a kérdés kezelését és a BT több Irán elleni szankciót is elfogadott, de érdemi eredményt nem sikerült elérni.⁶⁷ 2010-ben Irán jelentette, hogy az első adag urán készen áll a dúsításra.⁶⁸ Ellenben ugyanazon évben, majd 2011 áprilisában a Stuxnet számítógépes vírus támadta meg a busheri erőmű software-jét, súlyos károkat okozva a

⁶³ Ilias i.m. 25-26.o.

⁶⁴ Allison i.m. 28-31. és 51.o.

⁶⁵ Migdalovitz, Carol: Turkey: Selected Foreign Policy Issues and U.S. Views; Congressional Research Service; 2010.; 17-24.o.

⁶⁶ Ilias i.m. 27. és 30-31.o.

⁶⁷ Nuclear Energy in Iran; elérhető internetes cím: http://www.world-nuclear.org/info/inf119_nucleariran.html; látogatva: 2012. február 8.

⁶⁸ Iran's key nuclear sites; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11927720>; Látogatva: 2012. február 18.

rendszerben. Irán szerint Izrael és az Egyesült Államok juttatta be a vírust a Siemens által szolgáltatott rendszerrel. A cél feltehetően a dúsítás megakadályozása volt, hogy késleltessék az iráni atomfegyvergyártást.⁶⁹ 2011 októberében a NAÜ vizsgálata szerint a busheri reaktor már működött. Meg kell említeni az urán feldolgozó üzemet Iszfahánban, és a parchini kutatóközpontot, ahol a NAÜ szerint fegyverfejlesztés is folyik. A natanzi urándúsító üzem, ahol 3000 centrifugát szereltek fel. A Qom városa melletti dúsítóüzemben 2012 januárjában kezdték meg az urándúsítást. A fő probléma, hogy amíg az erőműveknek elegendő az 5%-os dúsítású urán, addig Irán 20%-ig dúsítja, amely arra enged feltételezni, hogy előbb-utóbb fegyverminőségű uránt is előállít.⁷⁰ 2011 novemberének elején nagy felzúdulást keltett, hogy a NAÜ jelentése szerint Iránban olyan gyűjtőszerkezetet teszteltek, amely nukleáris fegyver előállításához szükséges.⁷¹

Szociális ügyek

A forradalom idején Irán lakossága mintegy 30 millió fő volt, ám az iraki-iráni háború hatására, hivatalos politika lett a népességszaporulat növelése. Ennek eredménye 1985-re 48-49, 1990-re pedig 55 millióra nőtt a lakosságszám.⁷² Az iráni lakosság jelenleg 77,89 millió fő (71%-a él városban), amely 2,5-szerese a 30 évvel ezelőttinek és, amely 1,248%-al nő évente. Iránban az átlagéletkor 26,8 év, a lakosság 24,1% 14 év alatti és mindössze 5%-a 65 év feletti. Napjainkban az irániak 18%-a él a létminimum alatt, az országban 13,2%-os a munkanélküliség. A 15-24 évig terjedő korosztályban ez a szám eléri a 23%-t.⁷³ Komoly problémát jelent a fiatalok ellátása, oktatása, illetve felnőttkorukban munkalehetőség biztosítása, tekintettel, hogy a népesség 2/3-a 30 év alatti. Évente 900 ezer új munkahelyre lenne szükség. Ahmedinejad sikerét is az adta, hogy bíztak benne a szegények, hogy enyhíthet majd a problémáikon.⁷⁴ Csak a fiatalok részéről évi 750 ezren lépnek be a munkaerőpiacra, ugyanakkor óriási probléma, hogy Iránban hiányzik a képzett munkaerő, mivel jelenleg az IMF szerint innen a legmagasabb a képzett emberek elvándorlása.⁷⁵

⁶⁹ Mostafavi, Ramin: Iran says it has detected second cyber attack; elérhető internetes cím: <http://www.reuters.com/article/2011/04/25/us-iran-computer-virus-idUSTRE73O1OL20110425>; látogatva: 2011. november 8.

⁷⁰ Iran's key nuclear sites <http://www.bbc.co.uk>

⁷¹ Borger, Julian: Iran nuclear report: IAEA claims Tehran working on advanced warhead; elérhető internetes cím: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/07/iran-working-on-advanced-nuclear-warhead>; látogatva: 2011. november 11.

⁷² Csicsmann László (szerk): Iszlám és modernizáció a Közel-Keleten; Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézet; Budapest; 2010.; 260-261.o.

⁷³ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

⁷⁴ Csicsmann i.m. 260-261.o.

⁷⁵ Ilias i.m. 5.o.

9. kép Irán gazdasága nagyrészt az olajipartól és a nemzetközi olajár mozgásától függ.

10. kép Az LNG technológia elterjedése Irán számára gazdasági konjunktúrát jelenthet, amely hozzájárulhat a gazdasági későbbi diverzifikálásához.

11. kép A legfontosabb nukleáris létesítmények térképe. Jól látszik, hogy országszerte szétszórta őket, hogy védettebbek legyenek egy légitámadással szemben.

12. kép Az épülőfélben levő Bushehi atomerőmű. A jövőben Irán komolyan támaszkodni kíván a nukleáris energiára, de az igazi félelmeket az esetleges fegyvergyártás jelenti

13. kép Iránban fontos a hadiipar, amely egyik fő feladata a sah érából megmaradt amerikai és nyugati technológia működőképesen tartása és modernizálása, illetve a kínai és orosz fegyverek lemásolása és gyártása. Ugyanakkor vannak saját fejlesztések is külföldi eszközök bázisán, ilyen a képen látható hazai gyártású Saeqeh vadászbombázó is.

Az iráni fegyveres erők

Az Iráni Iszlám Köztársaság fegyveres erőit úgy oszthatjuk fel, hogy a reguláris erők (szárazföldi haderő, haditengerészet és légierő), illetve a Gárda szervezetei, amelyek a belbiztonságtól, a külső ellenség elleni harcig sokféle feladatot ellátnak. Ez a kettősség nem ritka a diktatúrákban. Az iraki-iráni háború után voltak tervek a Forradalmi Gárda feloszlatására, de végül sikerült bebetonozni ezt a kettős rendszert. Ez többek között annak tudható be, hogy a forradalom után a vallási vezetők, akár csak korábban a sah – és általánosságban az iszlám világban szinte mindenhol – ódzkodtak a professzionális és kompetens hadseregtől, amelyben potenciális veszélyt láttak a saját uralmukra nézve. Ellenben a Forradalmi Gárda a saját hadseregük, amely mindig elsőbbséget élvez a reguláris haderővel szemben. Az 1980-88-ig tartó háború azonban sokat javított a reguláris haderő megítélésén, ettől függetlenül még a jelentős katonai oktatásfejlesztés ellenére sem sikerült egy igazán hatékony fegyveres erőt kiépíteni. Az iráni kiképzés általánosságban ma sem számít különösebben jónak, és rengeteg hiányosság van a rendszerben, ráadásul a haderő zömét gyengén képzett sorozottak (18 hónap) adják. A képzettségbeli hiányosságok nem vonatkoznak a Forradalmi Gárda tengerészeti, rakétatüzér és különleges műveleti állományára, hiszen Teherán nem sajnálja a pénzt, időt és fáradságot, hogy ezeket az erőket a legmagasabb szinten képezze ki és az elérhető legjobb eszközökkel lássa el. Mind a mai napig vannak politikai tisztek a csapatoknál és az előmenetelt is jelentősen befolyásolja a rendszer iránti elhivatottság. A haderő morálja valószínűleg nem túl magas, illetve az etnikai feszültségektől sem mentes, ugyanakkor képesek bátran és önfeláldozóan is harcolni (iraki-iráni háború).⁷⁶

Az iráni fegyveres erők főparancsnoka Ali Khamenei, Irán elsőszámú vallási vezetője.⁷⁷ A fegyveres erők 523 ezer aktív és 350 ezer tartalékot számlálnak, valamint 40-60 ezer főnyi rendfenntartó erőt (határőrség és biztonsági erők). 2010-ben 9,02 milliárd USD⁷⁸ volt a perzsa állam védelmi költségvetése, amely a GDP 2,54%-a, de ebben nincs benne a védelmi ipar költségvetése.⁷⁹ Évente 711 ezer férfi éri el a szolgálatra alkalmas kort (és 677 ezer nő, de 2008 óta fel vannak mentve a szolgálat alól), az összesen 23,6 millió elérhető férfiből (16-49 év) 20,1 millióan alkalmasak a szolgálatra.⁸⁰

⁷⁶ Ward i.m. 300., 302., 304-305 311.o.

⁷⁷ Unclassified Report on Military Power of Iran; 4.o.

⁷⁸ Összehasonlításként Izrael 15,6 milliárd USD, a GDP-jének 7,1%-t, míg Szaúd-Arábia 45,24 milliárd USD-t, a GDP 10,4%-t költi a védelemre. The Military Balance 2011; Routledge; London; 2011; 313. és 328.o.

⁷⁹ The Military Balance 2011; 309. és 311.o.

⁸⁰ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

Az iráni fegyveres erőknek elsősorban védelmi jellegű feladatai vannak és stratégiája szerint is fő feladata, hogy egy lehetséges inváziót lelassítson, majd az ellenséget anyagháborúra kényszerítve kivéreztesse. Ennélfogva bár képes hatékonyan elrettenteni a gyengébb szomszédait, mint Irak, Azerbajdzsán vagy Afganisztán, illetve a hadsereg zöme is az iraki és török határ mentén állomásozik, mégsem lenne képes egy modern hadsereg (például az amerikai) támadásának hatékonyan ellenállni.⁸¹ Ezért az aszimmetrikus hadviselés komoly szerepet kap minden haderőnemnél. Ennek egyik oka, hogy az iráni erőknek nincsen meg a kellő mozgékonyasága a modern manőverező hadviseléshez, helyette inkább a gyalogságra támaszkodik, amelyet vontatott tüzérség támogat. A szükséges kommunikációs eszközök sincsenek meg, hogy hatékony összefegyvernemi és haderőnemi műveleteket folytassanak. Másrészről az afganisztáni, iraki és libanoni tapasztalatok bebizonyították, hogy a szervezett gerillatevékenység még a legmodernebb haderők számára is óriási kihívást jelent és érzékeny veszteségeket okozhat. Ezért 2003 óta a reguláris erők kiképzésében is egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek az irreguláris, gerilla hadviselésre, amelynek keretében elsajátítják a gerillaharc fogásait, a lesállástechnikákat, illetve a gyalogsági fegyverek használatát helikopterek ellen. A Gárda is „mozaikvédelemre”⁸² rendezkedik be, amelynek keretében háború idején mozgósítják a teljes lakosságot, hogy folyamatosan veszélyeztessék az előrenyomuló ellenség által már elfoglalt mögöttes területeket.⁸³ Az ország nagyrészt hegyvidékes, hatalmas területét figyelembe véve, ez a fajta gerilla hadviselés, nagy létszámú, erre megfelelően kiképzett erőkkel, kiváltképp hatékony lehet.

Szárazföldi erők

Az iráni reguláris szárazföldi haderő 350 ezer (220 ezer sorozott) aktív főt és ugyanannyi tartalékot számlál, amelyek öt területi hadtestparancsnokság alá vannak beosztva. Az iráni hadsereg 4 páncélos, 2 gépesített gyalogos, 4 gyalogos, 1-1 légideszant és kommandó hadosztályba vannak betagolva, amelyeken felül 1-1 páncélos, gyalogos, különleges műveleti és 3 kommandó dandár, valamint 6 tüzér csoport is a haderőnem szervezetébe tartozik.⁸⁴ Irán tekintélyes harckocsi parkja ellenére nem rendelkezik elegendő harckocsival és gyalogsági harcjárművel, hogy teljesen felszerelhesse

⁸¹ Unclassified Report on Military Power of Iran; 7.o.

⁸² A lényege, hogy kerülik a közvetlen összecsapást a nagyobb erőkkel, helyette kihasználják a terepet, a stratégiai mélységet és rajtaütéseket indítanak az ellenség utánpótlási vonalai és logisztikai egységei ellen, hogy kifárasztják az ellenséget. Ehhez jelentős önállóságot biztosítanak a helyi Gárda parancsnokoknak. The Military Balance 2011; 297.o.

⁸³ Ward i.m. 322-323.o.

⁸⁴ The Military Balance 2011; 309.o.

hadosztályait, így hiányzik a megfelelő mobilitás, illetve a kellő tüzéret is (többnyire vontatott) tüzérségi eszközökkel pótolja.⁸⁵ A legfejlettebb harckocsijuk a hazai gyártású Zulfiqar-3, amely bár külsőre nagyon hasonlít az amerikai M1 Abramsre, de képességei messze elmaradnak a nyugati harckocsikétól. A Zulfiqart kompozitpáncélzat védi, illetve fő fegyvere az orosz mintájú 125 mm-es csimacsövű löveg.⁸⁶ Jelenleg körülbelül 100 Zulfiqar szolgál az iráni haderőben, továbbá 480 T-72, 150 M60A1 és 100 Chieftain Mk3/Mk5 is rendszerben van, de ezek a 60-70-es évek nyugati és szovjet technológiáját képviselik, míg a 75 T-62, 540 T-54/55/Type-59 és a 168 M47/48 abszolút elavultnak számítanak. Hasonlóan, csak 210 BMP-1 és 400 BMP-2 gyalogsági harcjármű számít korszerűbbnek, amelyek mellett még 140 Boragh (gyenge fegyverzetű BMP másolat), 200 M113 és 300 BTR-50/60 hivatott a gépesített gyalogságot szállítani, ám ez rendkívül alacsony szám, ráadásul többnyire teljesen elavult eszközöket jelent. Ezek a számok tartalmazzák a Forradalmi Gárda szárazföldi erői által használt eszközöket is, de kétséges a működőképes járművek száma. Az iráni hadsereg tüzérsége közel 8200 eszközt számlál – vegyesen nyugati és szovjet eredetű – ám ennek nagy része – mintegy 5000 darab – aknavető 60 és 120 mm űrméret között. A 310 önjárótarack 122 és 203 mm-es űrméret között (180 darab 155 mm-es M109) számít a legmodernebb eszközöknek. 2010 vontatott tarack (105 és 203 mm között) és 876 rakéta-sorozatvető is az arzenálhoz tartozik. A hadsereg viszonylag komoly csapatrepülő erővel is rendelkezik, amely fő ütőerejét 50 AH-1J Cobra harci helikopter adja, míg a szállítókapacitást 20 CH-47C nehéz-, 25 Mi-8/17 közepes-, valamint 68 AB-205 és 50 AB-214 (UH-1 változatok) könnyű szállítóhelikopter adja. A csapatlégvédelmet a 10 korszerű Pantsir (SA-22) önjáró légvédelmi eszközön kívül, csöves légvédelmi lövegek, illetve Sztrela-2/-3 és a hazai Misaq vállról indítható rakéták biztosítják.⁸⁷

Az IRGC szárazföldi erői több mint 100 ezer főt számlálnak, 15 gyalogos hadosztályba és több önálló dandárba szervezve, illetve a gárdának van egy önálló légideszant dandárja is. Ezek az erők 31 tartományi hadtestparancsnokság alá vannak rendelve,⁸⁸ illetve minden gárda dandár mellé 10 Basij (fiatalokból álló félkatonai szervezet) zászlóaljat csatolhatnak háború esetén, hogy támogassák annak harctevékenységet.⁸⁹ Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy itt nem jól képzett erőkről van szó, hanem többségében gyenge felkészültségű tartalékosokról. A Basij feladata is inkább

⁸⁵ Ward i.m. 323.o.

⁸⁶ Zulfiqar 3; elérhető internetes cím: http://www.military-today.com/tanks/zulfiqar_3.htm; látogatva: 2012. február 28.

⁸⁷ The Military Balance 2011; 309.o.

⁸⁸ Uo. 309-310.o.

⁸⁹ Unclassified Report on Military Power of Iran; 4.o.

a belső rend fenntartása, csupán 90 ezer állandó tagja van, illetve 300 ezer hasonló célú tartalékosa, bár az iráni állítások egymillió főt jelölnek,⁹⁰ illetve a Military Balance 2011 is ezt a számot említi, 2500 zászlóaljba szervezve.

Megemlítendő a Forradalmi Gárda 5000-15000 fős⁹¹ Qods különleges műveleti ereje. Ez az alakulat 1990-ben állt fel és közvetlenül a legmagasabb szintű politikai-vallási vezetésnek jelent. A Qods tisztjei szerte a világon jelen vannak a követségeken és tartják a kapcsolatot a síita közösségekkel, illetve azokkal a csoportokkal, amelyek Teherán érdekeit szolgálhatják. Fő feladatuk a hírszerzés, a titkos akciók végrehajtása, de helyi fegyveres és terrorista csoportokat is támogatnak kiképzéssel, fegyverekkel és pénzzel, ilyen csoportok például a Hezbollah, a Hamasz vagy a Palesztin Iszlám Dzsihád. Emellett minden tartományi hadtestparancsnokságnak is van egy Saberin különleges műveleti alakulata, amely felkelőellenes akciókat hajt végre a perzsa állam területén levő fegyveres csoportok ellen, például északon a kurdok ellen.⁹²

Haditengerészeti erők

A haditengerészetnél is hasonló kettősség figyelhető meg. Jelenleg az IRGCN 20 ezer fős állománnyal rendelkezik, amely 5000 tengerészgyalogost is magába foglal, míg az eszközpark 10 Tondar gyorsnaszádot és közel 100 felfegyverzett motorcsónakot, illetve több önjáró hajó-elleni rakétaüteget. Ezzel szemben a reguláris haditengerészet csupán 18 ezer fővel (+2600 tengerészgyalogos) bír, ellenben a nagyobb hadihajók, a kiszolgáló egységek és a haditengerészeti légierő is alá tartozik.⁹³ A két haditengerészeti erőt közös parancsnokság alá helyezték, hogy növeljék az együttműködést; a haditengerészeti erők parancsnokát a Gárda adja.

Irán 3 haditengerészeti körzetre osztotta a körülötte levő vizeket, de már vannak tervek egy negyedik körzet kialakítására is. A jelenlegi koncepció szerint a reguláris haditengerészt a nagyobb egységeivel felelős az Ománi-öbölért és a Kaszpi-tengerért, fő feladatuk pedig, hogy az iráni partoktól a lehető legtávolabb folytassanak felderítést, továbbá szükség esetén támadják az ellenséget, megakadályozva, hogy elérjék a Perzsa-öblöt; tehát ez a haderőnem jelenti az első vonalat az iráni több szintű védelemben.⁹⁴ A reguláris haditengerészet fenntartotta a hagyományosan „kék vízi” képességeket, de az

⁹⁰ Ward i.m. 323.o.

⁹¹ Wilner, Alexander - Cordesman, Anthony: U.S. AND IRANIAN STRATEGIC COMPETITION: THE GULF MILITARY BALANCE; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011; 65.o.

⁹² Unclassified Report on Military Power of Iran; 2. és 7.o.

⁹³ The Military Balance 2011; 310-311.o.

⁹⁴ Iran's Naval Forces; 11-12.o.

eszközei főleg a sah idejéből származnak, amelyeken jelentős korszerűsítés nem történt azóta; illetve komoly probléma, hogy hiányoznak a megfelelő ellátóhajók is.⁹⁵ Ellenben fejlesztések várhatóak, mivel Teherán ki akarja terjeszteni a műveleti területét az Indiai-óceán egyes részeire is, de már ma is folynak iráni kalózzellenes műveletek az Ádeni-öbölben. A harmadik haditengerészeti körzetet, vagyis a Perzsa-öböl sekély vizei felett a Gárda haditengerészete gyakorol felügyeletet, mivel könnyű egységei sokkal alkalmasabbak ezen a területen, mint a reguláris tengerészet nagyobb hajói.⁹⁶

A haditengerészet talán a legfontosabb haderőnem Teherán számára, hiszen az országvédelmen kívül offenzív feladatokra is felhasználhatja és a nagypolitika eszközeként stratégiai elrettentésre is képes. Hiszen, ha a perzsa állam lezárja a Hormuzi-szorost, akkor a világon kitermelt kőolaj 1/6-ának eljutását akadályozhatja a fogyasztókhoz, amely óriási csapást jelentene a nyugati és távol-keleti gazdaságok számára. Irán egy konfliktus esetén kerülné a nagyobb és hosszabb vízi összecsapásokat, helyette inkább – kihasználva a földrajzi adottságok nyújtotta lehetőségeket – gyors rajtaütéseket tervezne.⁹⁷ Az alap koncepció szerint tömeges támadásokat indítának, több fegyver- és haderőnem tevékenységét összehangolva indítának támadást, ezzel megosztva az ellenség védelmi rendszerét, illetve egyben túl is terheli azt, amely ha sikerül, akkor óriási pusztításra van esély.

Irán nagyban támaszkodik motorcsónak flottájára. Jellemzően a haditengerészet birtokolja a régebbi eszközöket, míg a Gárda az új gyártású eszközöket kapja.⁹⁸ Az irániak nagyjából 200 db gyorsnaszáddal rendelkeznek, amelyek 12 kikötőben vannak szétszórva.⁹⁹ A perzsa állam ezeket a csónakokat különböző fegyverekkel, például a hazai gyártású Kosar hajó-elleni rakétával, valamint más irányított és nem irányított rakétákkal, nehézgéppuskákkal, gépágyúkkal és torpedókkal is felszerelte. Ezen eszközök legnagyobb előnye, hogy könnyen előállíthatóak, olcsóak és nincs szükségük komolyabb logisztikai háttérre, ráadásul a sekély vizekben és a zárt beltengereken sokkal hatékonyabbak, mint a nagyobb egységek. Nagy sebességük és igen jó manőverező képességük is jelentős előnyt jelent.¹⁰⁰ Léteznek távirányítású radarzavaró, illetve robbanó motorcsónakok is. Az iráni haditengerészeti erők emellett 25 IPS-16/-18/Peykaap II,¹⁰¹ 10 Thondar, valamint 13 Kaman-osztályú gyorsnaszádot, illetve C-14-es katamaránokat és

⁹⁵ Ward i.m. 315.o.

⁹⁶ Iran's Naval Forces; 11., 22. és 25.o.

⁹⁷ Ward i.m. 315-316.o.

⁹⁸ Iran's Naval Forces; 13.o.

⁹⁹ Ripley, Tim: Gulf of distrust; Jane's Intelligence Review; 2008. március; 10.o.

¹⁰⁰ Haghshenass, Fariborz: Iran's Asymmetric Naval Warfare; Washington Institute for Near East Policy; Washington D.C.; 2008.: 12. o.

¹⁰¹ The Military Balance 2011; 310.o.

Taedong-B/C félig merülő különleges műveleti hajókat is rendszeresített. Ezen könnyű egységeket mind felszerelték modern hajó-elleni rakétákkal, némelyeket torpedókkal is. Az iráni haditengerészet rendelkezik nagyobb felszíni egységekkel is. Jelenleg 3 Alvand-osztályú fregatt, egy Mowj-osztályú romboló (ez inkább fregatt) – amely az Alvand-osztályon alapszik – és 2 Bayandor-osztályú korvett áll hadrendben, de ezek elavult egységek és az irániak sem számítanak rájuk különösebben, inkább csak presztízből tartják őket.¹⁰² A perzsa állam ezen kívül 5 aknaszedő, 13 partraszállító és 26 ellátóhajót is rendszerben tart.¹⁰³

Irán az egyetlen öbölmenti ország, amely rendelkezik tengeralattjárókkal. Ennek a kisebb tengeralattjáró-flottának a gerincét 3 Kilo-osztályú dízel-elektromos tengeralattjáró alkotja. Ezek Bandar Abbasban állomásoznak, ahonnan könnyedén elérhetik az Ománi-öblöt is. Ezeket orosz segítséggel továbbfejlesztették, így képesek cirkálórakéták indítására is.¹⁰⁴ Rendelkeznek 11 Ghadir-osztályú és legalább 9 egyéb mini-tengeralattjáróval, amelyek aknásításra és különleges műveleti feladatokra is alkalmasak.¹⁰⁵ A perzsa állam folyamatosan nagy gondot fordít az akna-hadviselésre is. Az iráni aszimmetrikus hadviselés fontos pillérét jelentik a hajó-elleni rakéták. A legfontosabb eszköz a C-802 hajó-elleni cirkálórakéta, amelyet 1995-ben vásároltak Kínától.¹⁰⁶ A C-802 képes 120 km-en belül támadni a célpontokat 715 kg-os robbanófejjel.¹⁰⁷ Irán hajó-elleni rakétaival képes elérni a Hormuzi-szoros teljes területét és a Perzsa- és Ománi-öböl nagy részét.¹⁰⁸ Az új fejlesztésű Kalij Fars hajó-elleni ballisztikus rakéta pedig már 250-300 km hatótávolságával komoly fenyegetést jelenthet az iráni partoktól távolabb hajózók számára is. Iráni állítások szerint már 1100 km-ről érzékelhetik az ellenséges hajókat.¹⁰⁹ A haditengerészeti erőnek van egy kisebb légierije is, amely 3 P-3F Orion járőr-tengeralattjáró-vadász repülőből és 16 könnyű szállító repülőből, valamint 10 SH-3D Sea King tengeralattjáró-vadász, illetve 3 RH-53D és 17 könnyű szállító (UH-1 variációk) helikopterből áll.¹¹⁰

2007 óta jelentős átszervezés kezdődött az iráni haditengerészeti erőknél, amelynek keretében nem csak a feladatokat határozzák meg újra, hanem új bázisokat is nyitnak. A fő célkitűzés, hogy 2015-re létrehozzák azt az infrastrukturális háttérrel, amely lehetővé

¹⁰² Kiss Roland: Az iráni aszimmetrikus tengeri hadviselés; OTDK 2011 RTF; 2010; 29.o.

¹⁰³ The Military Balance 2011; 310.o.

¹⁰⁴ Iran's Naval Forces; 17.o.

¹⁰⁵ The Military Balance 2011; 310.o.

¹⁰⁶ Iran's Naval Forces; 16.o.

¹⁰⁷ C-802 / YJ-2 / Ying Ji-802 CSS-C-8 / SACCADE C-8xx / YJ-22; elérhető internetes cím: <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/missile/row/c-802.htm>; frissítve: 2000. február 17.; látogatva: 2010. július 22.

¹⁰⁸ Iran's Naval Forces; 17.o.

¹⁰⁹ Arzenál; Regiment 2011/2; 5.o.

¹¹⁰ The Military Balance 2011; 311.o.

teszi a fokozottabb iráni jelenlétet az Ománi-öblön túl is. Ehhez több bázist hoznak létre az Ománi-öböl mentén Bandar Abbastól egészen a pakisztáni határig.¹¹¹ A legfontosabb és egyben a legnagyobb bázis Bandar Abbas, ahol nemcsak haditengerészeti, de légitámaszpont is van. A Hormuzi-szorostól északra található kikötőben található a haditengerészeti erők főparancsnoksága. Itt állomásoznak a fregattok és a Kilo-osztályú tengeralattjárók is. Megemlítendő a Hormuzi-szorostól nyugatra levő Abu Musa és a két Tunb sziget, ahol bunkerrendszert építettek ki hajó-elleni rakétákkal és egy kisebb horgonyzóhellyel, közvetlenül a fő hajózási út mentén.¹¹² Szinte minden kikötőben vannak kisebb haditengerészeti erők (főleg IRGCN).

Légierő, légvédelem és a ballisztikus rakétaerők

Az iráni légierő (IRIAF – Islamic Republic of Iran Air Force) állománya 30 ezer fő és bár nem veheti fel a versenyt az amerikai, a gazdag arab vagy az izraeli harci gépekkel, mégis okozhat kellemetlen meglepetéseket. A sah idején több tucat amerikai F-4, F-5 és 80 F-14-es vadászgépet vásároltak, valamint tervezték F-16-os és A-10-es gépek beszerzését is, de ez a forradalom miatt már megghiúsult. Jelenleg még mindig ezek a gépek adják a légierő nagyobbik részét. Ezek közül a legfontosabb az F-4 Phantom, amelyből még 60-65 darab áll rendszerben és főleg csapásmérő feladatot látnak el. Ennek megfelelően fejlesztették a fedélzeti elektronikát és integrálták az orosz, kínai és hazai fegyverrendszereket is, hordozhatják a C-802 és Noor hajó-elleni rakétákat, a hazai gyártású lézerirányítású bombákat és kazettás töltetet hordozó robotrepülőgépet. A másik fontos csapásmérő gép a szovjet gyártmányú Szu-24, amelyből jelenleg 24 áll rendszerben és további 4 tartalékban van. Ezek egy része az Öböl-háború idején Irakból szökött át és mára a fegyverzetükbe integrálták az iráni gyártású eszközöket is. A csapásmérő gépeknél megemlítendő még a szintén Irakból érkezett Dassault Falcon 50-es, amely eredetileg buiseness jetnek készült, de az irakiak ellátták a Mirage F-1EQ vadászok radarjával és felszerelték Exocet hajó-elleni rakétákkal is. Iránnak nincsenek Exocetjei, de integrálták a Noor rakétákat. A gép fő előnye, hogy rendkívül nehéz megkülönböztetni a polgári célú gépektől, amelyből szintén sok fordul elő a térségben.¹¹³ Emellett 13 Szu-25-ös csatarepülő is bevetethető. Továbbá 5 db P-3MP Orion tengeralattjáróvadász-repülőgépe, illetve 12 Il-76 nehéz, 19 C-130E Hercules közepes, valamint 75 könnyű szállító-repülőgépe is van a légierőnek, 30 AB-214 helikopter

¹¹¹ Iran's Naval Forces; 11. és 25.o.

¹¹² Hartwell, David – Puccioni, Allison: Island fortresses; Jane's Intelligence Review; 2009 September; 33-35.o.

¹¹³ Zsig Zoltán: Farkasszemet nézve – Az iráni légierő; Aranysas 2009/3; 22-26. o.

mellett. 3 B-707, 1 B-727 és 5 B-747 is a szállítórepülő flotta része,¹¹⁴ némelyik rendelkezik tanker képességgel is. A Gárda légierijének valószínűleg 10 EMB-312 Tucano és 45 PC-7 gyakorlógépe, illetve ismeretlen számú más gyakorlógépe van, amelyek alacsonytámadóként is bevetethetők. Sőt vitorlázógépeket is tartanak.¹¹⁵

A légvédelem az F-14A és MiG-29 gépek dolga. Eredetileg tervezték, hogy Szu-30MK, MiG-29SzMT, JF-17 vagy J-10 vadászgépeket szereznek be, de ez végül elmaradt. Az F-14-esekből sokat felújítottak és integrálták az idegen fegyverrendszereket. Jelenleg 40-44 darab áll szolgálatban belőlük. Irán ezeket a gépeket nem engedi olyan légtérbe, ahol esetleg amerikai elektronikai felderítógépekkel találkozhatnak, ellenben már több amerikai robotrepülőgépet is lelőttek velük, amelyek berepültek az iráni légtérbe. A MiG-29-esek egy részét vásárolták, másik része Irakból szökött át.¹¹⁶ 35 MiG-29A/U/UB szolgál a perzsa állam légierijében. A pár ex-iraki Mirage F-1-t (10 db), a meglévő F-5-eket (20 db B és 60+ E/F változat) és a régebbi kínai típusokat (24 db F-7M (MiG-21))¹¹⁷ valószínűleg inkább csak kiképzésre használják, de háború idején ezeket is bevetnék. A gépeket szétszórta az ország egész területén, megakadályozandó, hogy egyetlen rajtaütéssel nagyobb számú gépet veszítsenek el.¹¹⁸

Az iráni légvédelemnek 12000 fős (a légierő 30 ezer fős állományának része) állománya van. Legmodernebb egysége a 2007-ben beszerezett orosz Tor-M1 (SA-15) rendszer, amelyből 29-et rendszeresített az iszlám köztársaság. Ezen kívül csak régebbi, elavult rakétákkal rendelkeznek, úgy mint legalább 150 MIM-23B Hawk, 45 SA-2, 10 SA-5 és további Crotale és Rapier rakétakomplexumok. A kismagasságú légvédelmet Strela-2 vállról indítható légvédelmi rakéták, valamint 23 mm-es ZsU-23 és 37 mm-es Oerlikon gépágyúk biztosítják.¹¹⁹ Irán valószínűleg nem akar egy az ország egész területét lefedő integrált légvédelmi rendszert létrehozni, helyette inkább a pontvédelmet részesíti előnyben, vagyis a stratégiai fontosságú objektumokat (parancsnokságok, nukleáris létesítmények, fegyvergyárak, kikötők) akarják megvédeni. Ehhez a reguláris haderő és a gárda légvédelmét egy parancsnokság alá helyezték.¹²⁰ A fent említett létesítmények hatékonyabb védelme érdekében 2007-ben Teherán Sz-300 légvédelmi rakétákat rendelt, amelyek napjaink leghatékonyabb eszközei közé tartanak.¹²¹ Az amerikaiak tiltakozása

¹¹⁴ The Military Balance 2011; 311.o.

¹¹⁵ Wilner – Cordesman i.m. 49.o.

¹¹⁶ Zsig i.m. 25-26. o.

¹¹⁷ The Military Balance 2011; 311.o.

¹¹⁸ Zsig i.m. 25-26. o.

¹¹⁹ The Military Balance 2011; 311.o.

¹²⁰ Unclassified Report on Military Power of Iran; 6.o.

¹²¹ Ward i.m. 317.o.

viszont eltántorította Moszkvát az üzlettől, ugyanakkor fennáll az esélye, hogy Irán közvetítőn (pl. Belorusszia) keresztül vagy az Sz-300 kínai másolatát (HQ-15/18) mégis rendszeresíteni tudja.

Az iráni ballisztikus rakétaerők a Forradalmi Gárda parancsnoksága alá tartoznak. Irán az első ballisztikus rakétáit Észak-Koreától szerezte be az iraki-iráni háború alatt, amikor mindkét fél több tucat ilyen fegyvert indított egymás városai ellen, terrorfegyverként használva a rakétákat. Jelenleg Iránnak van a Közel- és Közép-Kelet legnagyobb ballisztikus rakéta készlete, mintegy 250-300 darabbal, ezek többsége Scud-B és C kis hatótávolságú ballisztikus rakéta. Ismeretlen számú Shahab-3-al is rendelkeznek (KNDK Nodong-1), amely kb. 1300 km hatótávolsággal bír.¹²² Ezekkel már elérhetik Izraelt is, a kétlépcsős, szilárd hajtóanyagú Ashura rakéták pedig már 2000 km hatótávolsággal rendelkeznek. 2015-re a jelentések szerint, külföldi (elsősorban kínai és észak-koreai) segítséggel már olyan rakétát építhetnek, amellyel az Egyesült Államokat is elérhetik.¹²³ A ballisztikus rakéták Irán stratégiai elrettentésének egyik legfontosabb eszközei, amelyeket akár tömegpusztító fegyverekkel (vegyi, biológiai,¹²⁴ a jövőben pedig nukleáris robbanófejekkel) is felszerelhetnek, amely –Amerika, Európa és Izrael mellett – komoly aggodalmat kelt az öbölbeni országokban is.

Összességében kijelenthető, hogy az iráni haderő offenzív értelemben nem jelent veszélyt, egyrészt mivel a stratégiája is csak a védelemre szorítkozik, másrésztől nincsenek meg a technikai, anyagi és képzettségbeli feltételek egy nagyarányú támadóművelet lefolytatására. A szükséges összefegyvernemi és összhaderőnemi műveletek összehangolása olyan magas fokú képzettséget igényelne, amely ez esetben hiányzik. A technikai feltételeket tekintve, az iráni szárazföldi erők legmodernebb harckocsijai a megkérdőjelezhető képességű Zulfiqar és a T-72, amelyekkel szemben Irakban, Kuvaitban és Szaúd-Arábiában is M1A1/A2 Abrams harckocsik állnak, amelyek korunk legkorszerűbb harckocsijai közé tartoznak és nagyságrendekkel jobbak az iráni harceszközöknél. Ráadásul az iraki-iráni háborúban a harckocsikat inkább használták kiserődtként, semmint az ellenséges védelmi vonal áttörésére vagy manőverezésre és átkarolásra. Hasonlóképp, kérdéses, hogy az IRIAF milyen légifedezetet (AWACS nélkül) tudna nyújtani, mivel a legjobb iráni gépek a 70-80-as évek technikáját képviselő

¹²² Ward i.m. 316.o.

¹²³ Unclassified Report on Military Power of Iran; 11.o.

¹²⁴ Irán valószínűleg rendelkezik hólyaghúzó, vérméreg, idegmérgekkel és folyótó vegyi harcanyagokkal. A biológiai fegyverekről nincs pontos adat, csak az biztos, hogy Kubával együttműködtek a létrehozásukban. Ward i.m. 319.o.

F-14A és MiG-29, amelyekkel a legmodernebb F-15S, F-16C/D/E/F Block 52/60 és Eurofighter Typhoon gépek vennék fel a harcot, és akkor még csak az öbölmenti arab államokról beszélünk. Ezért az iráni részről indított szárazföldi támadás szinte teljesen kizárható, ráadásul a területi terjeszkedés eddig nem volt Irán jellemzője. Az iráni fegyveres erők az aszimmetrikus tengeri hadviselésre vannak talán a legjobban felkészülve, de ez is inkább az elrettentést szolgálja és a legfelsőbb politikai körök eszköze, mivel nyomásgyakorlásra kiváló, de győzelmet nem nagyon lehet elvárni tőle.

A katonai erő szerepe Európában a Hidegháború vége óta aránytalanul leértékelődött, nem úgy a világ többi részén. A Közel-Keleten a külpolitika egyik legfontosabb eszköze továbbra is a haderő alkalmazása vagy az azzal való fenyegetés maradt. Ezért Irán is kiemelten kezeli a kérdést, de térségbeli fő riválisaihoz képest szerényebb védelmi költségvetéssel rendelkezik. Ezért csak specializált fegyver- vagy haderőnemeket fejleszt, hogy hatékonyabban használhassa fel a szűkös forrásokat. A szárazföldi haderő valószínűleg csak minimális fejlesztési összeget kap, míg a ballisztikus rakéta-csapatok és a haditengerészet jóval jelentősebb szeletet birtokol, mivel képesek az elrettentésre és a külpolitikának megfelelő eszközt biztosíthatnak. Irán nem képes komoly erőt felmutatni a közvetlen környezetén kívül. Ehhez erősebb „kék vízi” haditengerészetre lenne szükség, jelentős deszant erőkkel, esetleg könnyű repülőgép-hordozókkal, de ennek a valószínűsége közel nulla – bár vannak tervek, hogy 2015-re fokozottabb iráni haditengerészeti jelenlétet biztosítanak az Ománi-öblön túl is.¹²⁵ A légierő fejlesztése jóval realitásosabb és ésszerűbb lenne, mivel ez az öbölben az erő egyik legfőbb fokmérője, amely terén az arab országok és Izrael is a világ legmodernebb gépeivel rendelkeznek. Irán légierője ellenben nagyon elavult és nagyszámú repülőeszközre lenne szükség. A legvalószínűbb a JF-17 megvásárlása, amely az elégséges képességet jelentheti, a Szu-30/35 kategóriájú gépek viszont már komoly erőt képviselnének, de szükség lenne AWACS-ekre, tankerekre és elektronikai hadviselésre alkalmas repülőkre, hogy egy hatékony, ütőképes légierő jöjjön létre.

Kijelenthetjük, hogy az iráni haderő az országhatárokon túl nem jelent fenyegetést, mert még nagy létszáma ellenére is inkább csak védelemre van felkészülve. Ellenben Teherán képes aszimmetrikus fenyegetésekre, ilyenek a ballisztikus rakéták és a tengeri támadások, de ezek használata egyértelműen háborút jelentene, ezért inkább az elrettentést szolgálják. Így véleményem szerint a titkosakciók és a terrortámadások jelentik iráni részről a legnagyobb, valós katonai jellegű veszélyt.

¹²⁵ Iran's Naval Forces; 11. és 25.o.

14. kép A MiG-29-esek a legmodernebb harceszközök az F-14-esek mellett az IRIAF állományában.

15. kép A Kilo-osztályú tengeralattjárók és Kaman-osztályú gyorsnaszádok közös hadgyakorlata. Ezen eszközök megfelelő aszimmetrikus haditengerészeti képességeket biztosítanak.

16. kép Iráni T-72-esek gyakorlata. Ezekből a harckocsikból nagy mennyiséget rendszeresítettek, de ma már nem számítanak igazán modern harceszközöknek.

17. kép Az iráni haditengerészet gerincét a kis motorcsónakok és gyorsnaszádok adják, amelyek nagy tömegben eredményesen alkalmazhatóak.

18. kép A Zulfikar harckocsi jelenleg az iráni arzenál legmodernebb harckocsija, de a szakirodalom csak 2. generációs harckocsinak jelöli, amely a 60-70-es évek technikai színvonalát (M60, T-72) képviseli.

19. kép Az iráni Shahab-3 ballisztikus rakéta és indítójárműve, amely hatótávolságával Izraelt is fenyegetheti, és tömegpusztító robbanófejjel is felszerelhető.

20. kép Az iráni haderő és a Forradalmi Gárda a Basijjal jelentős létszámú erőt képvisel, ám a katonák nagy része gyengén képzett, de gerilla kiképzéssel alkalmasak lehetnek az ország védelmére és az ellenség kifárasztására.

21. kép Az Sz-300PMU1/2 légvédelmi eszközökkel Irán képes lenne hatékonyan védeni a nukleáris létesítményeket és a stratégiai pontokat.

22. kép Egy iráni önjáró C-802 indítójármű. Ezek az eszközök jelentik jelenleg a legnagyobb veszélyt a hajóforgalomra.

24. kép Az F-14 Tomcat korának (és az IRIAF-nak jelenleg is) az egyik legpotensebb harci repülője volt, de napjainkra már nem számít korszerűnek, főleg a szaúdi F-15S, Typhoon és az arab országok F-16-osaival szemben.

Photo : Hassan Ghaedi

FARS NEWS AGENCY

26. kép Az iráni különleges erők – mint amilyen az IRGC Qods is – jól képzettek és jól felszereltek. Irán képes velük titkos akciókat végrehajtani, de a baráti fegyveres csoportokat is ők képzik ki.

© EPA

28. kép Az iráni légierő fő ütőerejét még mindig 60-70-es évek technológiáját képviselő F-4E Phantom vadászbombázók jelentik.

Photo :Meghdad Madadi

FARS NEWS AGENCY

23. kép Az iráni haderő legnagyobb harci potenciállal bíró eszközei közé tartoznak az AH-1J Cobra harci helikopterek, de napjainkra már elavultnak számítanak.

25. kép Az Alvand-osztályú fregattok a legnagyobb eszközök az iráni haditengerészet hajóparkjában.

27. kép Beszerezték olyan új gyorsnaszádokat is, mint a két Kosar hajó-elleni rakétával felszerelt észak-koreai gyártmányú IPS-16-os.

29. kép Az IRIAF lehetséges modernizációját a kínai-pakisztáni JF-17 vadászbombázók vásárlása biztosíthatja, amely jelenleg a legolcsóbb a 4. generációs típusok közt.

Külpolitika

Az iráni rezsim célja a forradalom óta nem más, mint, hogy biztosítsa a teokratikus berendezkedésű állam fennmaradását, elrettentsen minden ellene irányuló agressziót, megvalósítsa nukleáris ambícióit, terjessze a síita iszlámot és igazi, regionális hatalommá váljon. Teherán szeretne a legerősebb és legbefolyásosabb hatalom lenni az egész Közel- és Közép-Keleten, olyan állam, amely hatással lehet a világ eseményeire. A jelenlegi 5 éves tervben (2010-2015) már azt tűzték ki célként, hogy az évtized közepére Irán váljon az elsőszámú regionális hatalommá. Ehhez komolyan fejleszteni akarják regionális és globális kapcsolataikat is.¹²⁶ Az iszlám köztársaságnak az is rendkívül fontos, hogy elfogadtassa magát és legitimizálja az államot. Emellett az egyik legfőbb cél, hogy csökkentsék az amerikai és nyugati jelenlétet és befolyást a térségben, valamint kitörhessenek az „amerikai gyűrűből”, hiszen jelenleg Irán szinte minden szomszédja amerikai szövetséges vagy partnerország, sőt némelyik területén még amerikai csapatok is állomásoznak. Ezért az országot komolyan fenyegetve érzik, amely indokoltá teszi a komoly katonai modernizációt, hogy ütőképes haderőt hozzanak létre.¹²⁷ Az iráni kormány legfontosabb külpolitikai célja, hogy biztosítsa az ország regionális hatalmi pozícióját és az Irán számára legmegfelelőbb geostratégiai környezetet.¹²⁸ A stratégiai döntéseket a katonai irányelvek határozzák meg és diplomáciai kérdések jóval kisebb szerepet játszanak. Ennél fogva a forradalmi felhang, mint például az iszlám forradalom kiterjesztése más országokban, egyre inkább a háttérbe szorult és pragmatikusabb politika váltotta fel. Azt is ki kell hangsúlyozni, hogy bár a befolyás növekedés egyértelmű cél, de a terjeszkedés hagyományosan nem jellemző Iránra.¹²⁹

Az iráni külpolitika számára jelenleg valószínűleg Irak a legfontosabb ország. Irak jelentős síita lakossággal rendelkezik (18-20 millió, a lakosság 60-65%-a¹³⁰), ezért már Khomeini is arra számított, hogy a forradalom hatására fellázadnak majd Szaddam ellen, de ez nem következett be, még a háború (1980-88) alatt sem. Szaddam komoly fenyegetést jelentett a perzsa államra nézve. Szaddam 2003-as megdöntésével egyrészt a legfőbb ellenségük tűnt el, másrészt több mint 150 ezres amerikai haderő került a közvetlen szomszédságba. Irán stratégiai szempontból egy stabil Irakban érdekelt, síita irányítás alatt, amely végül hasonló teokráciává válhat, mint az Iszlám Köztársaság. Egy

¹²⁶ Unclassified Report on Military Power of Iran; Secretary of Defence; April 2010; 1.o.

¹²⁷ Cronin i.m. 193.o.

¹²⁸ Barzegar, Kayhan: Iran's Foreign Policy Strategy after Saddam; The Washington Quarterly 2010/January; 176.o.

¹²⁹ Cronin i.m. 193-194. és 196.o.

¹³⁰ Iraq; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

ilyen állam akár még szövetséges is lehetne a perzsa állam szunnita arab, amerikai és izraeli ellenségeivel szemben. Teherán ezért létrehozta a SCIRI-t, amely feladata, hogy összefogja az iránbart, száműzött iraki síitákat. Emellett Irán támogatta az összes síita jelöltet is a választásokon, amelyet a létszámuk és a szunnita bojkott miatt, természetesen a síiták nyertek 2005-ben. Továbbá jelentős befektetéseket helyezett ki Irakba, 2008-ban Ahmedinejad iraki útja során olajipari segítséget és milliárddolláros kölcsönt ajánlott fel, amelyből Bagdad csupán a közös olajvezeték építést fogadta el. A kulturális tényező sem elhanyagolható, Nedzsef és Kerbala újra megnyílt az iráni síita zarándokok előtt.¹³¹ Másrészt Irán kiképzőket, tanácsadást és fegyvereket biztosít az iraki felkelőknek – dacára, hogy többször megígérték, hogy leállítják a szállítmányokat –, hogy minél hatékonyabb támadásokat hajthassanak végre az amerikai erők ellen.¹³² Iráni ügynökök feszültséget szítanak a síiták és szunniták között, továbbá megfigyelik a szövetséges erőket, zavart keltenek, sőt a perzsa állam a terroristáknak/felkelőknek is menedéket nyújt.¹³³ 2011 nyarán pedig az iráni haderő határon átnyúló portyáira és célzott akcióira válaszul, 12 ezer kurd fegyveres vonult fel a határra, hogy megvédje a polgári településeket.¹³⁴ Ezek a tevékenységek viszont sokszor még az iraki síitákban is visszatetszést keltenek, különösen a szélsőségesekkel és esetlegesen az iraki al-Kaidával való együttműködés vagy, hogy Teherán feltehetően célzott merényleteket hajtott végre magas rangú iraki politikusok, katonák és értelmiségiek ellen. Az iráni befolyás mára valószínűleg elérte a zenitjét Irakban, hiszen Irán egyre kevesebb segílyt, technológiát és befektetést lesz majd képes felajánlani Bagdadnak,¹³⁵ amelyek versenyképesek lehetnek a nyugati és távol-keleti jelentkezőkkel szemben. A síita többségű vezetéssel valószínűleg jó kapcsolatot tud majd fenntartani Teherán, de egy teokratikus iraki állam nem valószínű. Továbbá Irak vélhetően nem akar lemondani az amerikaiak jóindulatáról és a környező arab államokkal való viszony rendezéséről.

Az AKP 2002-es törökországi hatalomra kerülése óta jelentősen javultak Teherán kapcsolatai Ankarával. Erdogan miniszterelnök 2009-ben az elsők között gratulált Ahmedinejad választási győzelméhez. A regionális biztonsági és gazdasági kérdések erős lökést adtak a két ország közeledéséhez, sőt a török kormány kiállt az iráni atomprogram mellett, amelyet a miniszterelnök egyértelműen békésnek titulált és nem tartja

¹³¹ Cronin i.m. 195-196.o.

¹³² Unclassified Report on Military Power of Iran; 2-3.o.

¹³³ Mackay, Neil: Iran's Spies; elérhető internetes cím: http://www.iranian.ws/cgi-bin/iran_news/exec/view.cgi/24/19724; látogatva: 2009. július 6.

¹³⁴ Gelfand, Lauren: Kurds take to patrolling Iraq-Iran border; Jane's Defence Weekly 2011/31; 16.o.

¹³⁵ Cronin i.m. 197.o.

fenyegetőnek Törökországra nézve. Az iszlamista török kormány emellett egyre inkább elhidegül Izraeltől, amellyel a kapcsolatai komolyan megromlottak az utóbbi 2-3 évben, továbbá élesen bírálták Tel-Aviv atomprogramját és létező nukleáris arzenálját. Ankara és Teherán együttműködik az iraki kérdésben is, hiszen például a kurd fegyveresek észak-iraki rejtékhelyeiről kiindulva végeznek támadásokat a két ország területén. Ezért Erdogan miniszterelnök hangsúlyozta a terrorizmus elleni harcban való együttműködést és a hírszerzési információk megosztásának fontosságát Iránnal, amely a NATO-ban jelentős tiltakozást váltott ki. A gazdasági kapcsolatok és az egymás közti kereskedelem is javuló tendenciát mutatnak.¹³⁶ Ankarának komoly érdekeltségei vannak az iráni energiaiparban, hogy felszámolhassák a Moszkvától való gázfüggőséget.¹³⁷

Örményországgal kifejezetten jók Teherán kapcsolatai, mivel az ország török és azeri határai zárva vannak, ezért a kereskedelem és gázellátás tekintetében jelentősrészt Iránra vannak utalva.¹³⁸ Az Azerbajdzsánnal való kapcsolatokat meghatározza, hogy az iráni népesség 24%-a is azeri.¹³⁹ Azerbajdzsánban többségében síiták élnek, ennek ellenére felemás Teherán és Baku kapcsolata, amelyet határviták (Kaszipi-tenger), nemzetiségi kérdések, valamint az azeri-amerikai (bázis használat) és iráni-örmény kapcsolatok mértékezik meg. A helyzetet nem javította, hogy 2006-ban Iránban azeri emberjogi aktivistákat és szeparatistákat tartóztattak le, míg 2007-2008-ban Azerbajdzsánban tartóztattak le feltehetően az IRGC-hez köthető egyéneket, akik a vádak szerint puccsot és terrorakciókat - köztük a bakui izraeli követség elleni merényletet - készítettek elő. Az energetikai együttműködés ellenben nagyon jól alakul. 1997-ben Türkmenisztán, Oroszországot megkerülve, gázvezetéket épített Iránon keresztül, amely ellátta Észak-Íránt is. Azonban az árat illetően viták merültek fel, így a 2000-es évek vége felé Asgabat leállította a gázszállítmányokat, de a viták rendezése után 2009-ben még egy új vezeték megépítéséről is egyezmény született.¹⁴⁰

Hasonlóan Irakhoz, amikor az Egyesült Államok 2001-ben Afganisztánban megdöntötte a tálib kormányt, egy olyan rezsimek ütött ki, amely potenciálisan fenyegető volt Teheránra nézve. A tálibokat mindig is veszélyesnek tartották Iránra nézve, ezért különösen aggasztotta az iszlám köztársaságot, amikor az érdekszférájába tartozó nyugati Herát tartományt is megszállták a tálibok és 11 iráni diplomatát megöltek, akik az ellenzékkel dolgoztak együtt. 200 ezer katonát vonultattak fel a határon és a Gárda

¹³⁶ Migdalovitz i.m. 17-24.o.

¹³⁷ Addis i.m. 22.o.

¹³⁸ Uo. 43.o.

¹³⁹ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

¹⁴⁰ Addis i.m. 43-47.o.

erőteljesen érvelt az Afganisztánba való bevonulás mellett. Erre azonban nem került sor, mivel tartottak tőle, hogy túlságosan belebonyolódnak az afgán polgárháborúba¹⁴¹ és féltő volt, hogy Pakisztán is beavatkozik a tálibok oldalán. Mindenesetre Teherán továbbra is támogatta az afgán Északi Szövetséget, amelyet fegyverrel és üzemanyaggal látott el, sőt 2001-ben felajánlották az Egyesült Államoknak, hogy támogatják a kutató-mentő feladatokban. Iránnak éppoly fontos, hogy Afganisztán stabil legyen, mint amennyire Washingtonnak. Ezért Teherán támogatja a Karzai kormányt, amelynek több mint 1 milliárd USD segílyt nyújtott. A jó kapcsolatot azonban beárnyékolja, hogy Irán fegyvereket szállít a felkelőknek, köztük tálib vezéreknek is, amely ellen Amerika és Karzai is tiltakozik. Szintén kérdéses, hogy mi lesz annak a több mint 1 millió afgánnak a sorsa, akik a tálib idők óta menekültek Iránba. Mindenesetre az afgán helyzet rendezésében szükség lenne Iránra, amelyet az is igazol, hogy 2009-ben Hillary Clinton külügyminiszter meghívta Teheránt a kérdést tárgyaló hágai ENSZ konferenciára.¹⁴² Az Iszlám Köztársaság számára az afgán heroin is fontos kérdés, hiszen Iránon át fontos csempész útvonalak húzódnak, illetve a világon a legtöbb heroinfüggő is a perzsa országban él.

Az iráni-pakisztáni kapcsolatok kimondottan jók. Pakisztán fontos szerepet játszik a perzsa állam biztonsága szempontjából, hiszen az afganisztáni rendezés közös érdekük, ezért 2010 januárjában trilaterális megbeszéléseket tartottak, hogy megvitassák a biztonsági kérdéseket. A határon átnyúló csempészet, drogkereskedelem és terrorizmus is közös megoldást sürget. Irán például humanitárius segítséget is nyújt a dél-ázsiai országnak, mivel Pakisztán stabilizálása Teherán érdeke is. Iszlámabad cserében igyekszik az Iszlám Köztársaság kedvében járni, 2009-ben hivatalosan gratuláltak Ahmedinejad választási győzelméhez, továbbá Pakisztán feltehetően komoly segítséget nyújt az iráni atomprogramnak, amelyben kulcsszerepet játszott Dr. Khan, a nukleáris technológia kereskedelmével vádolt pakisztáni tudós. Ennek megfelelően Pakisztán kiáll Irán joga mellett az atom technológiához és békés megegyezést sürget az ügyben.¹⁴³

Irán legdélibb Perzsa-öbölbeli szomszédja Omán, amely a Hormuzi-szoros déli partját tartja fennhatósága alatt. A legtöbb arab öbölországgal ellentétben Ománnak kimondottan jók és szorosak az iráni kapcsolatai, emellett az Egyesült Államoknak is fontos szövetségese. Omán mindig stratégiai ellensúlynak tartotta Iránt Rijáddal szemben.

¹⁴¹ Ward i.m. 323.o.

¹⁴² Addis i.m. 25-26.o.

¹⁴³ Farrar-Wellman, Ariel - Frasco, Robert : Pakistan-Iran Foreign Relations; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/foreign-relations/pakistan-iran-foreign-relations>; látogatva: 2012. március 9.

Ománban nincs jelentős síita népesség, így az iráni agitáció valószínűtlen, ugyanakkor a wahabita irányzat sem vetette meg a lábát. Az ország kulcsszerepet játszik a Washington és Teherán közötti közvetítésben is. A szultánságot azonban aggasztja az iráni haditengerészeti erők jelenléte a közeli vizeken. Omán legnagyobb fegyverszállítói az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság,¹⁴⁴ az ország területén egy 80 fős brit kontingens is állandó jelleggel települt.¹⁴⁵ Irán a szultánság legfőbb gázszállítója, valamint kiemelendő, hogy Maszkat mérsékelte a perzsa atomprogramot illetően.¹⁴⁶

Az Egyesült Arab Emírségekkel való kapcsolatot beárnyékolja, hogy 1971-ben Irán elfoglalta 3 szigetét a Hormuzi-szorosnál, amelyekről Teherán kijelentette, hogy a örökre a tulajdonukban maradnak. Ezért az Emírségek fenyegetésnek tekintik a perzsa államot és annak atomprogramját, ám mégis a békés megoldást sürgetik. Abu Dhabi és Dubai rendkívül fontos a perzsa bankrendszer számára, mivel a perzsa állam az ottani bankok révén tarthatja a kapcsolatot a nemzetközi pénzvilággal.¹⁴⁷ Az Emírségek kulcsfontosságúak az iráni kereskedelem, főként a csempészés szempontjából, hiszen még állami szinten is innen szerzik be az Iszlám Köztársaság számára tiltott technológiákat, például az atomprogramhoz szükséges eszközöket. Ezért is aggódik Washington, mivel 2009-ben szerződést kötött az Emírségekkel a nukleáris technológia békés használatáról. Az Egyesült Államok 1994-ben kötött bilaterális védelmi szerződést az UAE-vel, amely engedélyezte a területén levő bázisok használatát.¹⁴⁸ Az ország tart Irántól, a lakosság 16%-a síita és magas az iráni származásúak száma, ráadásul a népességnek csupán kevesebb, mint 20%-a állampolgár, a többi bevándorló és vendégmunkás.¹⁴⁹ Az UAE a térség komoly katonai hatalma, amely csúcstechnológias eszközökkel rendelkezik. Az országban amerikai és francia csapatok is állomásoznak,¹⁵⁰ amely természetesen a perzsa állam nemtetszését vonja maga után.

Katar kis ország, ennek megfelelően kerüli a konfrontációt nagyobb szomszédaival. Az öbölbeni arab országok közül Katarnak vannak a legjobb kapcsolatai Iránnal, támogatja a többi arab állam és Teherán közti párbeszédet, illetve Irán-barátabb politikát folytat. A két ország birtokolja a világ legnagyobb földgáz mezőjét, amely a Perzsa-öböl alatt helyezkedik el. Katar a biztonságát tekintve az Egyesült Államokra van utalva,

¹⁴⁴ Allison i.m. 32-37.o.

¹⁴⁵ The Military Balance 2011; 326.o.

¹⁴⁶ Addis i.m. 16-17.o.

¹⁴⁷ Uo. 12-13.o.

¹⁴⁸ Allison i.m. 28-31.o.

¹⁴⁹ CIA - The World Factbook: United Arab Emirates; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>; látogatva: 2011. október 2.

¹⁵⁰ The Military Balance 2011; 315.o.

amely parancsnokságokat és komolyabb erőket állomásoztat az országban.¹⁵¹ A bahreini uralkodó család és a hatalmi elit szunnita, ellentétben a népesség 70%-ával, amely síita. Az országban gyakoriak a síita felkelések és zavargások, 2011-es tavaszán is jelentős tüntetések voltak az uralkodó ellen, de ezek inkább belpolitikai viták, semmint iráni agitáció. Az ország a védelem kérdésében Amerikára és Szaúd-Arábiára támaszkodik, az amerikai 5. flotta főhadiszállása is Bahreinben van. Az emírség aggodalma nem alaptalan, hiszen nemrég Khamenei kijelentette, hogy a szigetország valójában Irán 14. tartománya. Ennek ellenére Iránnal 2007-ben jelentős energetikai szerződést kötöttek.¹⁵²

Irán mellett Szaúd-Arábia a Perzsa-öböl másik legerősebb állama, mindkét ország feltörekvő nagyhatalom, amelyek maximalizálni kívánják hatalmukat és befolyásukat. Politikailag, gazdaságilag, katonailag és ideológiailag is jelentős központok, hiszen, míg Teherán a síiták védelmezője, addig Rijád a szunnita araboké. Ebből adódóan a két ország egymás riválisa és gyakoriak a súrlódások is. Az iszlám forradalom után a diplomáciai kapcsolatok csupán 1991 végére álltak helyre. Szaddam eltűnésével az iráni fenyegetés közelebbinek tűnik Rijád számára, ezért az egyik legfontosabb célja, hogy csökkentse az iráni befolyást a térségben, a perzsa állam jelentős aszimmetrikus katonai képességei, továbbá a militáns csoportoknak nyújtott támogatása is aggasztja a szaúdiakat. Ezért az arab monarchia célja, hogy fenntartsa a térségben betöltött domináns pozícióját, illetve felszámolja a szélsőséges csoportokat a területén, beleértve az al-Kaidát és a síita mozgalmakat is. Az ország lakosságának 10-15%-a síita, akiknek a szunnita arab, wahabita monarchia gyakorta csorbítja alapvető jogait. Ugyanakkor a síiták Szaúd-Arábiában – a feltehetően jelentős iráni befolyás ellenére – nem jelentenek valódi, közvetlen veszélyt. A szomszédos Kuvaitban, Bahreinben és kiváltképp Jemenben – ahol Teherán támogatja a kormányellenes felkelőket – már komolyabb veszélyt jelentenek Rijádra nézve. A terrorizmus elleni fellépésben együttműködik Irán, mivel a szunnita al-Kaida éppoly veszélyes a nyugat barát monarchiára, mint a síita vallási rezsimre. Ennek ellenére a perzsa államot is fenyegetésnek tekintik. Különösen fontos Irak kérdése, ahol a síita többségű lakosság és kormány miatt, potenciálisan Irán-barát állam jöhet létre és ezzel kihívást jelent Szaúd-Arábia számára. Ezért az Irak feletti befolyás, a hatalmi verseny egyik legfontosabb területe, amelyben Rijád jelentős lemaradásban van, mivel nem volt hajlandó elismerni a síita Nouri al-Maliki kormányát, illetve külképviseletet sem létesített az országban. A másik fontos kérdés az iráni atomprogram, amely

¹⁵¹ Addis i.m. 7-9.o.

¹⁵² Allison i.m. 25-27.o.

jelentősen megváltoztatná a stratégiai egyensúlyt, illetve a megerősödő Irán egyre komolyabb befolyást és nyomásgyakorlást fejt ki a kisebb és gyengébb öbölbeni arab államokban – részben a síita kártyát, részben a katonai erőt kihasználva –, amely a szaúdi elsőbbséget és biztosítékokat kérdőjelezi meg az Öböl Együttműködési Országokon (GCC) belül. Szaúd-Arábia számára fontos az amerikai szövetség, ám az is igaz, hogy 2003-ban kiutasította az amerikai erőket az országból. Mégis, Irán úgy tekint Szaúd-Arábiára, mint amelynek a területéről támadások érhetik, ebben erősíti őket, hogy 2008 áprilisában Abdullah király kérte az amerikaiakat, hogy mérjenek csapást az iráni nukleáris létesítményekre,¹⁵³ sőt brit lapértésülések szerint megegyezett Izraellel is, hogy egy megelőző légitámadás esetén átengedné a zsidó állam harci gépeit.¹⁵⁴ Az iráni katonai képességek összehasonlítva a szaúdi erőkkal, technikailag jelentős hátrányban vannak. Rijád rossz szemmel nézi, hogy Irán belefolyik a libanoni és a palesztin kérdésekbe, amelyeket tisztán arab ügyeknek tart.¹⁵⁵ A kapcsolatokat súlyosan károsítja az is, hogy 2011 őszén kiderült, hogy Teherán 1,5 millió USD-ért fel akart bérelni egy mexikói drokartellt, hogy robbantsa fel Szaúd-Arábia Amerikába akkreditált nagykövetét egy zsúfolt étteremben, majd ezt követően robbantsanak a washingtoni szaúdi és izraeli nagykövetségeknél. Feltehetően bosszúból, mert Rijád és Tel-Aviv kvázi szövetséget kötött az iráni fenyegetés ellenében.¹⁵⁶

Kuvait és Irán kapcsolata, a 80-as évekbeli összecsapások ellenére barátinak mondható. Az arab állam lakosságának a harmada síita, akiket sokak szerint Irán támogat, hogy baráti politikára bírja Kuvaitot. Kuvait mérsékelt álláspontot képvisel az atomprogrammal kapcsolatban, ám tart tőle, hogy egy esetleges nukleáris baleset a közeli busheri erőműben jelentősen kihatna az emírségre is.¹⁵⁷ Kuvait méretéhez képest jelentős haderőt tart fenn, de biztonságát főként az amerikai-szaúdi garancia szavatolja. Amerikai bázisok és hadianyagraktárak vannak a területén, illetve 2003-ban az emírség befogadó nemzeti támogatást nyújtott a koalíciós inváziós erőnek.¹⁵⁸

Irán aktív politikát folytat a Közel-Keleten is, amelyek fő súlypontjai Libanon és a palesztin kérdés, illetve Izrael gyengítése. Libanonban már a harcok kezdete óta jelen vannak tanácsadói és 1982-ben részt vettek a Hezbollah felállításban, amelyet kiképzéssel

¹⁵³ Allison i.m. 6-18.o.

¹⁵⁴ Trautmann Balázs: Keleten a helyzet... változik?; Aranysas 2010/8; 18.o.

¹⁵⁵ Addis i.m. 4-6.o.

¹⁵⁶ Stevens, John-Tree, Oliver-Moran, Lee: U.S. condemns Tehran after foiling plot to assassinate Saudi ambassador on American soil using a Mexican drug hitman; elérhető internetes cím: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2048138/Iran-terror-plot-US-foils-plan-assassinate-Saudi-ambassador-using-Mexican-hitman.html>; látogatva: 2011. október 22.

¹⁵⁷ Addis i.m. 15-16.o.

¹⁵⁸ Allison i.m. 23-24.o.

és fegyverekkel támogatnak azóta is.¹⁵⁹ Teherán erős pozíciókkal bír a libanoni politikában, amely támogatja az iszlám köztársaság atomprogramhoz való jogát. Az iráni befolyás a keresztény-szunnita-síita országokon belül is sok aggodalmat kelt. Irán a forradalom után karolta fel a palesztinok ügyét, bizonyítva, hogy Teheránra jobban számíthatnak, mint a vezető arab államokra, illetve a segítségükkel megvethették a lábukat a Földközi-tenger keleti medencéjében. Jelentős befolyásra az általa támogatott Hamasz felemelkedésével és a PFSZ kiszorulásával nyílt lehetőség, amelynek szintén fegyvert és kiképzést biztosít, illetve évi 20-30 millió USD támogatást is nyújt, amellyel Irán a Hamasz elsőszerű támogatója. Így Izraelről délre és északra is iránbárát csoportok gyakorolják a hatalmat. Izraelnek a sah idején nagyon jók voltak a kapcsolatai a perzsa országgal, a forradalom után ez megváltozott, de az iraki-iráni háború alatt támogatta Teheránt. 2005 óta, Ahmedinejad megválasztásával Teherán egyre konfrontatívabb politikát folytat Tel-Avivval és a nyugattal szemben. A Hamaszt, Hezbollahot és Palesztin Iszlám Dzsihadot támogatja, jelentős biztonsági fenyegetés elé állítva Izrael, emellett a ballisztikus rakéták és az atomfegyver kifejlesztésével alapjaiban veszélyezteti a zsidó államot. Ezért Izrael elsőszerű külpolitikai célja, hogy megakadályozzák, hogy Irán atomfegyverhez jusson, ehhez sürgeti a nyugati hatalmak beavatkozását, de jelezte, hogy eredménytelenség esetén kész önálló katonai akcióra is. Ezen kívül, el akarják kerülni, hogy a perzsa állam aktív szerepet játszhasson az arab-izraeli béketárgyalásokon. Egyiptommal hagyományosan rosszak az iráni kapcsolatok, egyrészt az amerikai-izraeli jó kapcsolatok miatt, másrészt, mivel Kairó rossz szemmel nézi a Hamasznak nyújtott támogatást és a területén át folyó csempészetet. Szíriának nagyon jók a kapcsolatai Iránnal, például innen szállítanak fegyvert a Hezbollahnak.¹⁶⁰ Teherán még a 2011-es szíriai tüntetések idején is szállított nem halálos tömegoszlató fegyvereket, dacára, hogy Damaszkusz már nagyobb távolságot tart a perzsa államtól.¹⁶¹

Az Egyesült Államok és Irán a forradalom után szövetségesből halálos ellenségekkel váltak. Ugyanakkor legalább annyi közös érdekük van, mint ellentétük, ilyenek például Afganisztán és Irak stabilitásának biztosítása, az al-Kaida és a szunnita szélsőségesek elleni harc. Ennek ellenére az 1979-ben megszakadt kapcsolat nem állt helyre, holott 2001. szeptember 11-ike után a tálibok ellen, majd 2003-ban Szaddam ellen is, hajlandó lett volna Teherán segítséget nyújtani, ám a Bush féle külpolitika nem tudott élni a helyzettel, ellenben Irán helyet kapott a "gonosz tengelyében". Ezt csak fokozta, hogy a

¹⁵⁹ Unclassified Report on Military Power of Iran; 3.o.

¹⁶⁰ Addis i.m. 27-42.o.

¹⁶¹ Najib, Mohamed: Iran sends materiel support to Syrian regime; Jane's Defence Weekly 2011/31; 17.o.

perzsa vezetőkben felmerült, hogy Irán lehet a következő célpont, miután 2003 májusára amerikai szövetségesekkel és bázisokkal szinte teljesen bekerítették.¹⁶² 2003-ban nem sokkal az iraki invázió után, Khatami kormánya egy jegyzéket küldött a svájci nagykövetségen keresztül az Egyesült Államoknak, amely a „nagy alkuként” (Grand Bargain) vált ismertté.¹⁶³ Ebben Irán azt kérte, hogy Washington hagyjon fel az ellenséges politikával („gonosz tengelye”, lekerül a terrorizmust támogató országok listájáról), oldja fel az összes szankciót, ismerje el Teherán biztonsági érdekeit, engedje a békés célú nukleáris/biológiai/vegyi technológiához való hozzáférést, ismerje el iraki érdekeit és harcoljanak az Irán ellenes (kurd MKO) terroristák ellen is. Cserébe Irán teljes betekintést enged a NAÜ-nek és felhagy mindenféle tömegpusztítófegyver-programmal, segít Irak politikai stabilizációjában, fellép minden terrorista csoport ellen saját területén, felhagy a palesztin szervezetek (Hamasz) támogatásával és nyomást gyakorol rájuk, hogy hagyjanak fel a civilek elleni erőszakos cselekményekkel az 1967-es határokon belül, rábírja a Hezbollahot, hogy inkább politikai szervezet legyen Libanonban és elfogadják az Arab Liga bejrúti deklarációját. Ehhez felvennék a hivatalos kapcsolatot, közös nyilatkozatokat tennének és munkacsoportokban tárgyalnák meg a kérdéseket.¹⁶⁴ Ám az amerikaiak ezt a nagyvonalú ajánlatot és így a történelmi kiegyezést is elutasították. A Bush kormányzat megpróbálta átrendezni a Perzsa-öböl hatalmi viszonyait, minimalizálva Irán szerepét és az iszlám köztársaságot ellenséges arab szövetségesekkel körbevenni. Erre az új helyzetre próbált meg választ adni első Ahmedinejad kormány külpolitikája. Mára Irán rájött, hogy sok érdekük egyezik, vagyis ha segítenek az amerikaiaknak Irak stabilizálásában, annál hamarabb vonulnak ki. Természetesen Washington nem fog teljesen kivonulni a térségből, ezért csak arra törekszenek, hogy minimálisra csökkentsék az itt levő amerikai jelenlétet és a befolyást. Irán emellett kényszerrel ügyel arra, hogy semmiképp ne kerüljön direkt fegyveres összeütközésbe az amerikai erőkkel. Teherán ugyanakkor elvárja, hogy az Egyesült Államok ismerje el a perzsa állam meghatározó szerepét a térségben a politikai és biztonsági kérdésekben. Erre Obama külpolitikája hajlandóbbnak mutatkozik, illetve egy sikertelen nyitást kísérelt meg Teherán felé, de a fő amerikai stratégia, amely a hatalmi egyensúlyt igyekszik kialakítani, nem változott.¹⁶⁵ Az Egyesült Államok legfőbb célja, hogy biztosítsa a térség stabilitását, a térséghez való hozzáférést és az energiahordozók szabad kijutását, emellett pedig az

¹⁶² Cronin i.m. 194-195.o.

¹⁶³ The „Grand Bargain” Fax: A Missed Opportunity?: elérhető internetes cím:

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/showdown/themes/grandbargain.html>; látogatva: 2012. február 18.

¹⁶⁴ http://www.nytimes.com/packages/pdf/opinion/20070429_iran-memo-expurgated.pdf

¹⁶⁵ Barzegar i.m. 174-180.o.

arab és izraeli szövetségeseinek a biztonságát is szavatolni kívánja. Ehhez fejlett fegyverzettel látja el az öböl arab országait és igyekszik az európai és ázsiai hatalmakat is rábírní, hogy Iránnal szembeni álláspontra helyezkedjenek.¹⁶⁶ Washington fontos szerepet játszik az iráni atomprogram leállítására tett törekvésekben, továbbá a perzsa ország elleni szankciók legfőbb szorgalmazója. Washington decemberben kijelentette, hogy azt aki üzletel az Iráni Központi Bankkal, kizárják az amerikai pénzügyi rendszerből. Emellett 2012 januárjában felszólította szövetségeseit, hogy csökkentsék az iráni olaj behozatalát. Japántól és Dél-Koreától 50%-os csökkentést kért, amelyből 30%-ra voltak hajlandóak.¹⁶⁷ 2011 decemberében Washington egy virtuális nagykövetséget indított, amely célja az iráni ellenzékkel való hatékonyabb kapcsolattartás, elsősorban az ellenállás gerincét adó fiatalokhoz szól.¹⁶⁸

Irán jelenleg a 6. legnépesebb (77,8 millió) muzulmán ország a Földön, a Közép-Keletnek viszont a legnépesebb állama.¹⁶⁹ Ebből evidensnek tűnhetne, hogy Irán előbb-utóbb az iszlám világ vezető országává váljon, vagyis huntingtoni értelemben magállammá. Azonban a síita irányzat és a tény, hogy a muzulmánok 90%-a szunnita, ráadásul az iszlám nyelve az arab és nem a perzsa, szinte biztosan kizárja, hogy a muzulmán országok Teherán vezetésével valaha is összefogjanak.¹⁷⁰ Ennek ellenére Irán is felemelkedő hatalom, amely viszont kénytelen máshol szövetségeseket keresni, így például a Shanghaji Együttműködési Szervezet révén Oroszország és Kína személyében, amelyben Teherán is tagságért folyamodott, de egyelőre csak megfigyelői státuszt kapott. Ennek ellenére számít a támogatásukra a világpolitikai porondon, továbbá Oroszországnak is fontos Irán energetikai befektetések szempontjából, míg Kínának az egyik legfontosabb olajexportőre és fegyverimportőre. Irán katonailag nem kifejezetten erős, így a védelem tekintetében elsősorban az elrettentésre számít, amelyben az aszimmetrikus hadviselés játssza a főszerepet, illetve az atom és ballisztikus rakéta-program is ezt a célt szolgálja, csakúgy mint a baráti terrorista és fegyveres csoportok használata. Ugyanakkor az iráni külpolitikai eszköztárban egyre fajsúlyosabban jelenik meg a diplomácia, a gazdasági fegyver és a „soft power” eszközei.¹⁷¹ Az "arab utca" elv is fontos eleme a külpolitikai nyomásgyakorlásnak, amely lényege, hogy Teherán közvetlenül az arab államok gyakran elégedetlen lakosságához

¹⁶⁶ Allison i.m. 44-47.o.

¹⁶⁷ Faletti i.m. 15.o.

¹⁶⁸ Cordesman, Anthony H. – Bosserman, Bradley: US – IRANIAN STRATEGIC COMPETITION IN SANCTIONS, ENERGY, ARMS CONTROL, AND ARMS TRANSFERS; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2012; II.o.

¹⁶⁹ CIA - The World Factbook Country Comparison; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

¹⁷⁰ Huntington, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása; Európa; 1998.; 292.o.

¹⁷¹ Unclassified Report on Military Power of Iran; 1.o.

szól, amely a nagy síita népességű országokban kimondottan hatékony lehet, miközben az adott kormányok jóformán tehetetlenek.¹⁷² Ennek része a fegyveres csoportok támogatása. Irán kialakított egy speciális „hadászati triádot”, amely a fegyveres csoportok támogatásából, légi és rakéta támadások nagyértékű célpontok ellen és a stratégiaileg fontos olajszállítási útvonalak lezárásából áll.¹⁷³

Az aszimmetrikus tengeri hadviselés lebegtetése az egyik legfenyegetőbb külpolitikai eszköz, amely bevetésének valószínűsége konfliktus helyzetben magas. 2007-ben napi 17 millió hordó olaj távozott a szoroson keresztül, amely a világon tengeren szállított olaj 40%-át teszi ki, de a cseppfolyós gáz 19%-a is ugyanezen az úton jutott ki.¹⁷⁴ Ha a stratégiai fontosságú Hormuzi-szorost elzárják az iráni haditengerészeti erők – amelyet a tankerháború alatt már megkíséreltek – akkor azzal óriási csapást mérhetnek a világgazdaságra, tekintve, hogy az Egyesült Államok és Európa olajimportjának több mint 1/6-át, Kína a 40%-t, India több mint a 2/3-t, míg Japán szükségleteinek 84,5%-át adja a Hormuzi-szoroson át érkező olaj.¹⁷⁵

Az iráni atomprogram az energiaszükségletek kielégítése mellett, teljesen nyilvánvalóan fegyver előállítását is szolgál, főleg ha figyelembe vesszük a közép-hatótávolságú ballisztikus rakétaprogramot, mivel ezen fegyverek leginkább nukleáris robbanófejjel hatékonyak. Ez már abszolút regionális hatalmi pozíciót eredményezne, illetve világszinten is megnövelné az Iszlám Köztársaság érdekérvényesítő képességét, a második muzulmán atomhatalommá avanzsálva. Ellenben a nukleáris fegyverek csak elrettentő szerepet játszhatnak, mintahogyan minden más atomhatalomnál. E tekintetben Teherán retorikáját és a pragmatikus politikáját külön kell választanunk. Ugyanakkor egyre inkább úgy tűnik, hogy a programtól való félelem izraeli vagy amerikai-brit megelőző csapást válthat ki.

¹⁷² Allison i.m. 49.o.

¹⁷³ Ward i.m. 314.o.

¹⁷⁴ Iran's Naval Forces; 3. és 5.o.

¹⁷⁵ BP Statistical Review of World Energy 2011 June; 18.o.

30. kép Irán térségbeli külpolitikai térképe

31. kép Irán próbál nagyhatalmú támogatókat keresni, akik hajlandók a nemzetközi porondon Amerikával szemben is kiállni. A képen Ahmedinejad iráni és Hu Jintao kínai elnökök.

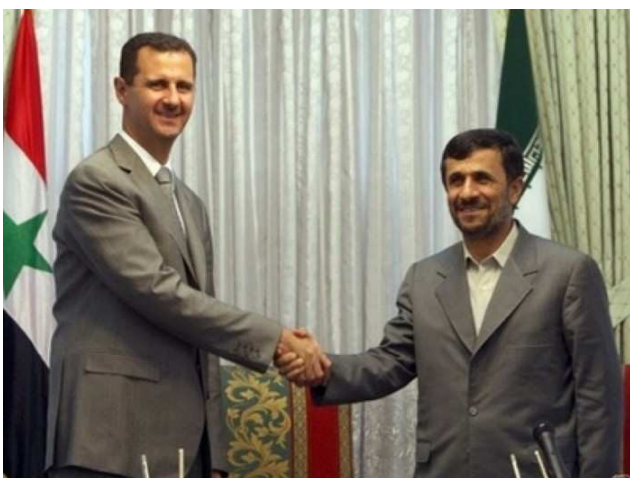
32. kép Irán hadserege – dacára, hogy a térségben a legnagyobb – néhány elit egységet (mint a képen látható tengerészgyalogosok) leszámítva, offenzív értelemben nem jelent veszélyt, ezért az iráni külpolitikában a fegyveres erő gyakorlatban csak mérsékeltlen használható.

33. kép Szaúd-Arábia és az Egyesült Államok szoros kapcsolata aggodalommal tölti el Iránt. Az arab királyságot szintén félelemmel tölti el az iráni atomprogram, ezért egyre szorosabb katonai kapcsolatokat épít ki Teherán ellenségeivel.

34. kép Irán egyik legfontosabb barátja Törökország, amely nemcsak regionális hatalom, de NATO-tag is, amely az elmúlt években többször szembe került Izraellel. A képen Erdogan miniszterelnök és Ahmedinejad elnök.

35. kép Irán egyetlen igazi szövetségese a jelenleg összeomlás szélén álló szíriai rezsim, amely az iráni befolyás sarokköve a levantei térségben. A képen Assad és Ahmedinejad elnökök.

36. kép Irán súlyos fenyegetésként éli meg a térségbeli idegen katonai erők állandó jelenlétét, a képen az emírségekbeli francia bázis Rafale és Mirage-2000 vadászbombázói.

Biztonságpolitikai kérdések

Regionális nagyhatalom, világpolitikai játékos

1971-ben Nagy-Britannia visszavonult a Szueztől keletre található bázisairól, így a Perzsa-öbölből is; a sah elképzelése szerint országa töltötte volna ki a britek után maradó hatalmi űrt.¹⁷⁶ Irán hosszú történelmi múltra tekint vissza és kijelenthető, hogy a Perzsa Birodalomtól napjainkig megkerülhetetlen tényező a térségben, ezért nem csoda, hogy regionális hatalmi ambíciói vannak, amelyek megvalósítását már a sah alatt elkezdték, és ma az Iszlám Köztársaság idején folytatják tovább. Irán négy fő stratégiai célja, hogy fenntartsa az iszlám államot, megőrizze a szuverenitását, megvédje nukleáris programját, illetve növelje befolyását a térségben és az iszlám világban.¹⁷⁷

Az izraeli székhelyű Reut biztonsági-védelmi kutatóintézet szerint az iráni Nemzeti Biztonsági Stratégiának 6 fő eleme van: 1, elfogadtatni és elismertetni az iszlám rezsimet; 2, garanciák a területi integritásra és biztonságra; 3, természeti erőforrások kitermelése és gazdasági jólét; 4, regionális hegemonia és vétójog a térség kérdéseiben; 5, nemzetközi vezető státusz elismertetése; 6, az iszlám országok vezetője. Ezeket pedig a következő eszközökkel kívánják megvalósítani: 1, ellenálló hálózatok és terrorista csoportok támogatása (Amerika, Izrael és az arab kormányok ellen); 2, a síita félhold kihasználása (aktív politika Irakban, Libanonban, Szíriában és a palesztin területeken); 3, globális iszlám hálózat (iráni vezető szerep az iszlám világban); 4, atomprogram és katonai fejlesztések; 5, globális szövetségek (Kína, Oroszország, India, illetve egyes afrikai, ázsiai, latin-amerikai országokkal az Egyesült Államok ellenében).¹⁷⁸

A stratégiai környezetet tekintve a hidegháború után kialakult unipoláris rend napjainkra átalakult és egy új multipoláris nemzetközi rendszer jött létre, amelyben az Egyesült Államok befolyása csökkent, Kína és Oroszország megerősödött, továbbá olyan feltörekvő szereplők is megjelentek, mint India, Brazília, Dél-Afrika és Törökország, amelyek egyre nagyobb világpolitikai jelentőséggel bírnak. 2003 óta Irán határain túl szinte minden országban amerikai csapatok állomásoznak, amelyek, ugyanúgy mint a fogadó arab államok többsége és Izrael potenciálisan fenyegetőek rá nézve. Emellett az amerikai terrorizmus elleni háború jelentősen destabilizálta a Közel- és Közép-Keletet. A

¹⁷⁶ Ward i.m. 193-194. és 199.o.

¹⁷⁷ Alsis, Peter - Allison, Marissa – Cordesman, Anthony H.: US and Iranian Strategic Competition in the Gulf States and Yemen; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011; 5.o.

¹⁷⁸ Tensions in Iran's National Security Strategy; elérhető internetes cím: <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=1769>; látogatva: 2011. november 19.

2011 tavaszi események jelentős változásokat okoztak az arab világban, több nyugatbarát vezetőt leváltottak, illetve olyan eddig stabil rezsimek is összeomlottak vagy megdőltak, mint Egyiptom, Tunézia, Líbia vagy Szíria, és zavargások voltak a Perzsa-öböl arab államaiban is. Irán tehát bukott államokkal és instabil régiókkal is közvetlenül határos. A világban 2008 óta zajló gazdasági folyamatok és az olajár negatív ingadozása Iránt is kedvezőtlenül érintették, emiatt a jövőben egyre nagyobb figyelmet kell fordítani a világgazdaság változásaira.

Fenyegetések: Irán viszonylagos nemzetközi elszigeteltsége kihívást jelent Teherán számára, szélesebb körű elismertség és támogatás nélkül csak nehezen boldogulhat az új nemzetközi rendszerben. Az amerikai csapatok állandó jelenléte az Iszlám Köztársaság határaihoz közel, komoly fenyegetést jelent Irán számára. Katarban, Kuvaitban és Bahreinben állandó amerikai bázisok vagy raktárak vannak, továbbá az 5. flotta térségben állomásozása is fenyegetést jelent számára. Az Egyesült Államok az elmúlt 10 évben két szomszédos országot is megszállt, ráadásul a forradalom óta többször lépett fel Iránnal szemben katonailag. Az öbölben az Egyesült Arab Emírségekben francia, Ománban brit csapatok állomásoznak. Állandó fenyegetést jelent a nukleáris létesítmények elleni támadások lehetősége. A cyber támadások mellett a jövőben fenn áll a lehetősége, hogy izraeli, amerikai vagy arab (Szaúd-Arábia, UAE) légicsapások érik a létesítményeket, illetve továbbra is jelentős az atomtudósok elleni merényletek valószínűsége.

A gazdasági biztonság létfontosságú Irán számára, hiszen jelenleg a GDP döntő részét az olaj- és gázexport adja, amelyet veszélyeztet az energiahordozók árának ingadozása. Ráadásul a szénhidrogén-tartalékok végesek. A nemzetközi szankciók jelentős kihívás elé állítják Teheránt. Nem zárható ki, hogy a jövőben az energiahordozókért, erőforrásokért és az édesvízért folytatott versenyben Irán is a frontvonalba kerül és meg kell védeni saját forrásait, valamint szükségletei biztosítására újakat kell szereznie. A természeti és esetleges ipari (olajipari, nukleáris) katasztrófák lehetősége is potenciálisan fennáll.

Az ország elleni invázió a közeljövőben nem valószínű, de az ellenséges különleges műveleti, terrorista, szélsőséges és lázadó csoportok hírszerző vagy szabotázs tevékenysége valós fenyegetést jelent. A közeli instabil és bukott államok (Afganisztán, Pakisztán, Irak) komoly veszélyt jelentenek. A szunnita szélsőségesek térnyerése ezen országokban, ellenséges állami és nem állami akciókhoz vezethet Irán ellen. A tálibok afganisztáni visszatérése veszélyeztetné Iránt, az esetleges tálib térnyerés Pakisztánban felveti a lehetőségét, hogy szunnita terrorista csoportok atomfegyverekhez juthatnak.

Iránnak jelentős hátránya, hogy hiába a legnagyobb lélekszámú ország a Perzsa-öbölben, gazdasági teljesítménye (GDP/fő) messze elmarad a többitől, katonai ereje ugyan a legnagyobb, ám elavult eszközökkel rendelkezik és leginkább csak területvédelemre alkalmas. Ezért Irán inkább alternatív eszközök révén tud nagypolitikát folytatni. Már a 80-as évek óta támogatnak síita közösségeket, gerilla/terrorista csoportokat. Mint jelentős olajkitermelő komoly hatást gyakorolhat gazdasági eszközökkel, illetve ide tartozik a Hormuzi-szoros lezárásának lebegtetése is. Maga az atomprogram is valószínűleg a nagyhatalmiság jelképeként szolgál, amellet, hogy nyilvánvaló elrettentési céljai is vannak. Iránnak fontos, hogy megszerezze a regionális elsőséget és az iszlám világ domináns hatalmaként a világpolitikai porondon is elismert szereplőként tartsák nyilván.

Az iráni stratégia számára az egyik legfontosabb terület kétséget kizáróan Irak. Szaddam Huszein hatalomra kerülése óta Irak komoly fenyegetést jelentett Iránra és a 2003-as bukásig egymást tartották főellenségnek. Ezért a 2003-as háború előtt, Teherán hamis információkkal árasztotta el a nyugati titkosszolgálatokat az iraki tömegpusztító fegyverekről.¹⁷⁹ A Szaddam-rezsim bukását követően viszont szembe kellett nézniük egy dezorganizálódott szomszédos országgal és az ott állomásozó több mint 100 ezres amerikai és nemzetközi haderővel. Ezért – mint ahogyan azt a külpolitikai részben leírtam – Teherán a kezdetektől aktív támogatást nyújtott a síita politikusoktól kezdve a radikális fegyveres csoportokig, hogy növelje befolyását, beleszólhasson az iraki belpolitikába és veszteségeket okozhasson a nyugati erőknél, de tevékenysége kiváltotta sok síita iraki ellenszenvét is. Sőt az iraki síiták (arab síiták) többsége – köztük a papság – elutasítja az iráni befolyás növelését és a beavatkozást az iraki belügyekbe. Még az olyan síita radikálisok sem feltétlenül Irán-barátok, mint Mukkada al-Sadr, aki letette a fegyvert és politikusi pályára lépett. Arról nem is beszélve, hogy az iraki szunniták a kezdetektől aktívan tiltakoztak az iráni befolyás ellen.¹⁸⁰ Sok síita fegyveres csoport megszűnt vagy felszámolták, de újak is alakultak – jelentős részt Irán támogatásával – ilyen a Kataib Hezbollah, az Ígéret Napja Brigádjai¹⁸¹ és az Assaib Ahl al-Haq. Ugyanakkor Irán – Törökországgal együtt – aktívan beavatkozik Irakban, a számára ellenséges csoportok, mindenekelőtt a kurdok ellen. Teherán több tűzérési,

¹⁷⁹ Mackay; elérhető internetes cím: http://www.iranian.ws/cgi-bin/iran_news/exec/view.cgi/24/19724

¹⁸⁰ Cronin i.m. 197.o.

¹⁸¹ Knights, Michael: Shia strength; Jane's Intelligence Review 2011/October; 16.o.

légi és szárazföldi támadást indított Irak területére,¹⁸² amely igencsak kétségessé teszi, hogy a környező államok mennyire tisztelik az új iraki államot, illetve ennek függvényében milyen mértékig készek beavatkozni a belügyeibe. Feltehetően Iránnak komoly szerepe volt abban, hogy Maliki kormánya 2011. december 31-ike után nem hosszabbította meg az amerikai csapatok állomásoztatásáról szóló egyezményt, így az utolsó amerikai katona még tavaly elhagyta Irakot.¹⁸³ A kurdok, sőt még a szunniták is támogatták volna a további amerikai jelenlétet, hogy ellensúlyozzák a síita kormányzatot.¹⁸⁴ Ha tényleg az irániak állnak az ügy mögött, akkor ez kétséget kizáróan az egyik legjelentősebb sikerük, hiszen „békés úton eltüntették” az egyik legfőbb ellenség csapatait a számukra egyik legfontosabb, közvetlen érdekszférájukba tartozó államból. Továbbá nagyobb iráni befolyást valószínűsít a legfelsőbb iraki vezetésben, mint amekkorát eddig feltételezhettünk. Az amerikai kivonulás nagyobb esélyt ad Iránnak, hogy növelhesse befolyását, de a környező államok is valószínűleg erre fognak törekedni, amely a különböző érdekek és vallási felekezetek között akár egy új polgárháborúhoz vezethet.

Irán a Perzsa-öbölben főleg vele szemben ellenséges államokkal határos, mindegyik amerikai szövetséges, illetve némelyik területén külföldi bázisok is üzemelnek. Teherán ezért mindent megtesz, hogy lazítson ezen államok kohézióján és az Egyesült Arab Emírségeket, Ománt és Katart leválassza a „szövetségről”, mivel ők javítanák az iráni kapcsolataikat, szemben Szaúd-Arábiával, Bahreinnel és Kuvaittal, amelyek alapvetően ellenségként kezelik a perzsa államot. Utóbbi két ország jelentős síita kisebbséggel rendelkezik. Irán többféle módszert használ, például együttműködési szerződést írt alá a szervezett bűnözés és a csempészet ellen Ománnal, Katarral és Kuvaittal, de ugyanakkor aktívan használja az „arab utca” elvet is, ahol nyíltan kritizálják az uralkodókat és az amerikai jelenlétet. A síita csoportokat rendszeresen használják arra, hogy nyugtalanságot okozzanak az arab államokban.¹⁸⁵ Azonban ezek a csoportok valószínűleg még a Qods segítségével sem lennének képesek átvenni a hatalmat, mivel a szunnita többség és az erős hadseregek ezt nem tennék lehetővé. Továbbá az iráni ellenzék otthoni elnyomása és a szír kormány támogatása a felkelőkkel szemben hiteltelenítik az iráni támogatást az „elnyomó” gazdag arab monarchiákkal szemben.

¹⁸² Special Inspector General for Iraq Reconstruction; Quarterly Report to the United States Congress; Arlington; October 30, 2011; 56. és 96.o.

¹⁸³ Gatehouse, Gabriel: Iran 'influenced' Iraq over US troops' exit; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15724404>; látogatva: 2012. február 14.

¹⁸⁴ Tóth Péter – Csiki Tamás: Irak – mérleg a kivonulás után; NKE HHK Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Nézőpontok – 2012/1; 1.o.

¹⁸⁵ Alsis – Allison – Cordesman i.m. 5-6.o.

Jobb lehetőséget csak Kuvait vagy Bahrein nyújthatna. Bahrein „eleste” az 5. flotta parancsnokságának elvesztését is jelenthetné, amely megnehezítené az amerikai jelenlét fenntartását, de a szunnita uralkodócsalád a jelek szerint az erőszaktól és a szaúdi intervenciótól sem riad vissza, hogy megtartsa a hatalmát.

Szaúd-Arábia mindig is Irán riválisának számított, mint a térség másik fontos hatalma, amelynek a politikai és stratégiai versenyen túl vallási (szent helyek: Mekka és Medina), illetve ideológiai háttere is van. Irán elsősorban úgy tekint Szaúd-Arábiára, mint amely Amerika segítségével akar regionális elsőségekre törni, miközben Rijád Irán regionális – elsősorban iraki és pán-izlám – ambíciói, aszimmetrikus képességei és atomprogramja miatt aggódik. A szaúdiakat is aggasztja, hogy a szomszédos Kuvaitban, Bahreinben és a keleti tartományaiban nőhet az iráni befolyás a síita népegyeségben belül. Emellett komoly verseny folyik Teherán és Rijád között a palesztin kérdésben, ahol a síita állam a palesztin ügy legfőbb támogatójaként lép fel, jelentősen degradálva a szunnita szaúdi királyi ház pozícióit az arab közemberek szemében.¹⁸⁶ Iránnak azonban nincsenek meg a képességei, hogy katonailag nyíltan versenyezzen Szaúd-Arábiával, mivel az elsőprő technikai fölényt élvez. Ezért jut kulcsszerephez a kuvaiti és bahreini „felkelések” lebegtetése, illetve a houthi felkelők támogatása Jemenben. Jemenben kaotikus állapotok uralkodnak, különböző felkelő csoportok és az állami erők küzdenek egymással. Ebben a helyzetben Irán jó esélyt lát arra, hogy növelje a befolyását a térségben, ezért támogatja a zaidita síita houthi felkelőket (a jemeni lakosság 42%-a síita), akik 2004-ben kezdték harcukat. A helyzetet bonyolítja, hogy az al-Kaida is nagy erőkkel van jelen az országban és a szélsőségesek több határon átnyúló rajtaütést indítottak 2009-től Szaúd-Arábia ellen, így a szaúdi hadsereg is beavatkozott az országban.¹⁸⁷ Az itteni iráni tevékenység beleillik az arab rendszerek aláásásának politikájába, ezt támasztja alá, hogy a szaúdi beavatkozást Teherán hevesen elítélte, mint a síiták elleni műveleteket.¹⁸⁸ Ha Iránnak kedvező fordulat állna be, akkor komolyan fenyegethetné Szaúd-Arábia déli határait betörésekkel. Ugyanakkor Teheránnak sem lenne jó, ha egy stabil al-Kaida bázis alakulna ki Jemenben, de tágabb geostratégiai szemmel, egy Irán-barát kormány segítségével ellenőrizhetnék a Bab el-Mandeb szorosot (a Földközi-tenger–Indiai-óceán útvonal egyik szűk keresztmetszete), amelyet konfliktus esetén le is zárhatnának, hasonlóan a Hormuzi-szoroshoz. Ehhez még iráni

¹⁸⁶ Wehrey, Frederic - Karasik, Theodore W. - Nader, Alireza - Ghez, Jeremy - Hansell, Lydia – Guffey, Robert A.: Saudi-Iranian Relations Since the Fall of Saddam; RAND Corporation; 2009.; IX-XV.o.

¹⁸⁷ Marsai Viktor: Jemen és az iszlámisták; Nemzet és Biztonság; 2010. június; 28-30.o. és 32.o.

¹⁸⁸ Allison i.m. 5. és 43.o.

bázis sem kellene, csak néhány alakulat (pár ütegnyi önjáró C-802 hajó-elleni rakéta és aknák).

Irán legfontosabb stratégiai szövetsége Szíria, amellyel a jó viszonyt rögtön a forradalom után alapozták meg. A közös ellenség Szaddam Irakja volt, de Damaszkusz talált egy új szövetségest is, aki hajlandó volt támogatást nyújtani a palesztin ügyben, illetve Izrael és Amerika ellenében is. Irán pedig enyhíthetett az elszigeteltségén, nagyobb legitimitást szerezhetett az iszlám világban és növelhette befolyását a térségben. Utóbbinak volt része, hogy Teherán aktívan támogatta a Hezbollah 1982-es létrejöttét. Szíria az 1982-es Izraeltől elszenvedett veresége után kénytelen volt nagyobb szabadságot adni Iránnak a térségben.¹⁸⁹ A 2011-es „arab tavasz” Szíriában is jelentős felkeléshullámot indított el, amely véres harcokba torkollott a szunnita többséget képviselő felkelők és a kormánypárti erők között. Ahmedinejad felszólította Aszad elnököt, hogy tartózkodjon az erőszaktól, de Irán közben fegyvert szállít a kormánynak és a Qods tanácsadói is jelen vannak.¹⁹⁰ Damaszkusz viszont törést okozhat más iráni szövetségekkel a térségben, mivel Teherán a Hezbollahtól és a Hamasztól is elvárta, hogy lépjenek fel Aszad oldalán, amit a Hezbollah meg is tett, hiszen Szíria mindig támogatta, ellenben a palesztin Hamasz nem volt hajlandó ezt megtenni, annak ellenére sem, hogy Irán – a legfőbb támogatója – kilátásba helyezte a támogatás, kiképzés és fegyverszállítás felfüggesztését. Sőt a Hamasz bezárta a szír kirendeltségeit is. A lehetséges szakítás oka lehet az, hogy nem kívánja az elnyomókat támogatni, illetve a Hamasz már a jövőre készül, mivel a Muzulmán Testvériség egyiptomi győzelme esetén egy közelebbi és jelentősebb szövetségesre tennének szert.¹⁹¹ Napjainkra Irán pozíciója jelentősen gyengülni látszik a levantei térségben. A szíriai felkelők győzelme esetén és Aszad elnök bukásával, Irán legfontosabb stratégiai szövetségese esne ki. A hatalmi űr kitöltésére pedig legnagyobb eséllyel Törökország pályázik. Ha Szíria rendszert vált, akkor a Hezbollah pozíciói is gyengülhetnek Libanonban, ha pedig a Hamasz elfordul Irántól, akkor tulajdonképpen a 30 éve gondosan épített szövetségi rendszer dominószerűen dőlhet el a térségben és Teherán kiszorul a Földközi-tenger keleti medencéjéből.

Irán külső támogatókra is építhet, akik hajlandóak megvédeni a nemzetközi porondon, ilyenek Oroszország és Kína. Moszkva hajlandó konfrontatívabb politikát is

¹⁸⁹ Nerguizian, Aram: U.S. AND IRANIAN STRATEGIC COMPETITION: The Proxy Cold War in the Levant, Egypt and Jordan; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011; 15-18.o.

¹⁹⁰ Katzman i.m. 49-50.o.

¹⁹¹ Hartwell, David: Iran threatens to cut Hamas funds after the Islamists fail to support the Syrian regime; Jane's Intelligence Review 2012/January; 5.o.

felvállalni a nyugattal és ellenáll a szankciók bevezetésének (például 2011 végén). Ennek egyik oka, hogy védi saját üzleti érdekeit (befektetések az iráni energetikai szektorban, fegyverexport, mezőgazdaság), illetve igyekszik kiszorítani az Egyesült Államokat a kaukázusi és közép-ázsiai régióból, továbbá csökkenteni kívánja a befolyását az öbölben.¹⁹² Ennek része az is, hogy az öt Kaszpi-tengerrel határos állam szerződést írt alá, mely szerint nem engedik át területüket egy harmadik országnak egy másik szerződő fél elleni agresszióhoz. Moszkva hevesen tiltakozott az iráni ballisztikus rakéták ellen Európában telepítendő amerikai rakétavédelmi rendszerrel szemben.¹⁹³

Kína is támogatja az iráni atomprogramot, de a nukleáris fegyverek beszerzését nem, mivel tart egy fegyverkezési versenytől, amely veszélyeztetheti energiaellátását. Peking sok kérdésben támogatja Iránt, de nem ért egyet Teherán kihívó politizálásával és kerüli, hogy a perzsa állam legfőbb nagyhatalmi támogatójának látszódjon. Emellett az amerikai kapcsolatok fontosabbak számára, mint Irán kérdése, továbbá szeretné javítani arab kapcsolatait is. Ezért Kína többször támogatta a szankciókat, de csak a feltétlenül szükségesnek tartottakat, semmiképpen sem olyanokat, amelyek aláásnák a jelenlegi iráni rezsim stabilitását.¹⁹⁴

Az iráni titkosszolgálatok aktívak Európában és Észak-Amerikában is nemcsak az ellenséges viszony miatt, hanem azért is, mert a sah bukása után több tízezer iráni menekült nyugatra. Irán számára nagyon fontos, hogy ezeket a csoportokat felderítse, információkat szerezzenek róluk, lejárassák őket és ha lehet, akkor prominens tagjaikat likvidálja. Teherán számára fontos, hogy a csoportokba beépült ügynökeit minél magasabb pozícióba juttassa, így jelen legyenek a nyugati egyetemeken, médiában, amelynek révén valamelyest manipulálhatják a nyugatot, továbbá megpróbálnak korszerű technikai információkhoz jutni.¹⁹⁵ Ezzel párhuzamosan Irán terroristákat toboroz nyugaton, például Németországban és Franciaországban. Támogatják az Algériában és Franciaországban működő Groupe Islamique Armé-t (GIA), amely tagjait a Hezbollah képzi ki Libanonban.¹⁹⁶ Talán a legfontosabb Európában folytatott iráni tevékenység Boszniában folyik. Rögtön az iszlám forradalom után megjelentek az első iráni ügynökök Jugoszláviában. Az iráni titkosszolgálat nagyon aktív volt és már

¹⁹² Cordesman, Anthony H. – Bosserman, Bradley: US – IRANIAN STRATEGIC COMPETITION IN SANCTIONS, ENERGY, ARMS CONTROL, AND ARMS TRANSFERS; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2012; 17-18.o.

¹⁹³ Farrar-Wellman, Ariel: Russia-Iran Foreign Relations; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/foreign-relations/russia-iran-foreign-relations>; látogatva: 2012. február 25.

¹⁹⁴ Weitz, Richard: Parsing China's Policy Toward Iran; elérhető internetes cím: [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=38813&tx_ttnews\[backPid\]=517](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=38813&tx_ttnews[backPid]=517); látogatva: 2012. február 25.

¹⁹⁵ Mackay, Neil: Iran's Spies; elérhető internetes cím: http://www.iranian.ws/cgi-bin/iran_news/exec/view.cgi/24/19724; látogatva: 2009. július 6.

¹⁹⁶ van Doornik, Raymond: Iran's Links to European Terrorists; <http://www.int-review.org/terr10a.html>; látogatva: 2012. február 25.

idejekorán megkísérelte embereit beültetni a megalakulóban lévő bosnyák kormányba és titkosszolgálatokba. Már 1992-ben felvették a kapcsolatot a muzulmán vezetőkkel, felajánlva a hadsereg kiképezését és felfegyverzését. A mögöttes szándék a hadsereg vezetésének iszlamizálása, valamint a hatalomátvétel volt, hogy Boszniában létrehozasson egy iráni mintára működő iszlám államot. A háború alatt az IRGC kiképzőbázisokat működtetett az országban, a humanitárius szervezeteket pénzmosodának használták, hogy terroristákat pénzljenek. Irán továbbra is aktív a térségben, csak oktatási, kulturális, tudományos feladatok álcájával küldi ügynökeit, valamint sokakat meghívnak Iránba, ahol megpróbálják beszervezni őket.¹⁹⁷ Napjainkban is toboroznak Boszniában terroristákat nyugati akciókhoz.¹⁹⁸

2012. január 8-án Ahmedinejad elnök megkezdte latin-amerikai körútját Venezuelában. Útjának célja az volt, hogy bizonyítsa, Irán nem szigetelődött el teljesen, illetve támogatókat gyűjtött az atomprogramhoz – amire Brazília például korábban is hajlandónak mutatkozott – továbbá, hogy erősítse az Irán és a baloldali ALBA szervezet tagországai közti kapcsolatot. Az utóbbi időben jelentősen növekedett az Irán és a latin-amerikai országok közötti kereskedelem, sőt Teherán Venezuelával, Bolíviával, Ecuadorral és Nicaraguával katonai és civil együttműködési szerződéseket is kötött. Ezen országok Amerika-ellenes politikát folytatnak és támogatásuk jól jöhet az esetleges ENSZ szankciók idején is, ezért a körút egyik állomása Guatemala volt, amely rövidesen ENSZ BT tag lesz. Venezuela és Bolívia kész Iránt ellátni uránnal és más stratégiai anyagokkal is. Latin-Amerikában jelen van a Hezbollah és más szélsőséges szervezetek, amelyek itt – szükség szerint – még egy frontot nyithatnak egy Amerika elleni háborúban.¹⁹⁹

Az atomprogram

2011 novemberében a NAÜ jelentése arról számolt be, hogy Irán olyan robbanóanyagokat tesztel, amelyek nukleáris fegyverek létrehozásához szükségesek, illetve ezen eszközök detonációjának számítógépes modellezését is elkészítette. A szakértők szerint az irániak pár hónapon belül képesek lesznek elegendő mennyiségű fegyverminőségű urán előállítására, hírszerző források szerint pedig 2012-2015 között

¹⁹⁷ Michaletos, Ioannis: Iran in Bosnia during the 90's & early 00's: Part 2; elérhető internetes cím: http://www.analyst-network.com/article.php?art_id=1686; frissítve: 2008-02-10; látogatva: 2009-07-06

¹⁹⁸ van Doornik, Raymond: Iran's Links to European Terrorists; elérhető internetes cím: <http://www.int-review.org/terr10a.html>

¹⁹⁹ Walser, Ray - Phillips, James: Iran Moves West: Ahmadinejad's 2012 Latin American Visit; The Heritage Foundation; elérhető internetes cím: http://thf_media.s3.amazonaws.com/2012/pdf/wm3444.pdf; látogatva: 2012. február 13.

Teherán várhatóan nukleáris fegyvert is képes lesz előállítani.²⁰⁰ A nyugati világ országai, az Egyesült Államok vezetésével újabb és újabb szankciókat vezettek be Iránnal szemben, amelyek az iráni olajipart és pénzpiacot érintették, de keményen fellépnek azokkal a cégekkel szemben is, amelyek Iránnal üzletelnek. A kezdeményezéshez gyorsan csatlakozott az Egyesült Királyság és Kanada, majd 2012 januárjában brit-francia szorgalmazásra az EU is teljes importtilalmat vezetett be az iráni olajra. A várakozások szerint a bevezetett szankciók az év végére kezdik el éreztetni a hatásukat.²⁰¹ Emellett az ENSZ BT 1737., 1747., 1803. és 1929. határozataival szankciókat hozott Iránnal szemben, amelyek megnehezítik, hogy az atom és ballisztikus-rakéta programokhoz szükséges eszközöket és anyagokat beszerezhesse. A nemzetközi aggodalmakat nem enyhíti, hogy Ahmedinejad elnök és Khamenei folyamatosan tagadják, hogy az atomprogram katonai célokat szolgálna.²⁰²

Az atomfegyver fejlesztése mellett szól a ballisztikus rakéta-program, hiszen észak-koreai segítséggel kifejlesztették a 1000-1500 km hatótávolságú Shahab-3 (Nodong-1) ballisztikus rakétát, illetve a modernebb Shahab-3A/3B/4 típusokat, amelyek hatótávolsága már elérheti az 1500-2500 km-t. Ezen eszközök pontossága valószínűleg rendkívül kicsi, ezért hagyományos robbanófejjel csak terrorfegyverként, nagyvárosok ellen vethetők be, precíziós eszközként semmiképp sem.²⁰³ A hagyományos töltetű közép-hatótávolságú ballisztikus rakéták használatát szinte teljesen kizártnak tartom. Csak tömegpusztító fejekkel jelentenek igazán hatékony fegyvereket, illetve az elrettentést is csak ezek képesek szavatolni. Ilyen eszközök bevetése amerikai, izraeli vagy európai célpontok ellen, viszont automatikusan nukleáris ellencsapást vonna maga után. Még a hagyományos töltetű rakéták bevetése is magával hordozza a félreértés és egyben egy nukleáris ellencsapás lehetőségét,²⁰⁴ ezért a használatuk szinte teljesen kizárt. Vagyis ezen eszközök csak az elrettentést szolgálhatják tömegpusztító robbanófejekkel felszerelve.

Mint ahogyan korábban említettem, Irán – különösen 2003 óta – bekerítve és kifejezetten fenyegetve érzi magát, az amerikai erőktől és különösen az 5. flottától, Izraeltől és a környező ellenséges arab államoktól, amelyek mind jelentős technológiai előnyben vannak vele szemben. Irán így kialakította azokat az aszimmetrikus képességeket, amelyekkel kiegyenlítheti az erőviszonyokat. Ezek közé tartoznak a

²⁰⁰ Q&A: Iran nuclear issue; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11709428>; látogatva: 2012. február 21.

²⁰¹ Cordesman, Anthony H. – Bosserman, Bradley: US – IRANIAN STRATEGIC COMPETITION IN SANCTIONS, ENERGY, ARMS CONTROL, AND ARMS TRANSFERS; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2012; III-IV.o.

²⁰² Q&A: Iran nuclear issue; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk>

²⁰³ Wilner – Cordesman i.m. 69-70.o.

²⁰⁴ Az iraki tömegpusztító fegyverek létezését egy 2000-es Szaddam beszédre alapozták, amelyben az iraki diktátor valójában csak - legfőbb ellenségét - Iránt akarta elrettenteni. Szigorúan titkos bevetések: Szaddámmal a vallatósobában; dokumentum film

ballisztikus rakéták (és az atomprogram), az aszimmetrikus tengeri hadviselés és a terrorista csoportok alkalmazása. Egyfelől tehát ha Irán nukleáris fegyverhez jutna az nemcsak a regionális hatalmi pozícióját szilárdítaná meg, de hatékony elrettentést is biztosítana számára. Megfontolandó azonban az is, hogy vajon mennyire valós Irán félelme, tényleg szüksége van-e nukleáris fegyverekre a megfelelő elrettentéshez?

Izrael és az öböl arab országai egyértelmű fenyegetésnek tekintik Iránt, amelyet mindenáron meg kell akadályozni abban, hogy nukleáris fegyverekhez jusson.²⁰⁵ A Wikileaks által kiszivárogtatott dokumentumok szerint az arab vezetők sürgették az Egyesült Államokat, hogy mérjen csapást az iráni létesítményekre.²⁰⁶ Eközben felkészülnek egy várható háborúra. Szaúd-Arábia modernizálni kívánja a meglévő 16 Patriot légvédelmi rakétaütegét PAC-3 szintre, így képesek lesznek elfogni a ballisztikus rakétákat, illetve megvásárolja a sokkal hatékonyabb THAAD (Terminal High Altitude Area Defense) rendszert,²⁰⁷ melyet az UAE is megrendelt.²⁰⁸ Rijád várhatóan Oroszországgal is köt egy 6 milliárd USD-s fegyverüzletet, amelynek része az Sz-400 légvédelmi rakétarendszer (ballisztikus rakéták elleni) megvásárlása is.²⁰⁹ Azonban a védelmi előkészületek mellett, 2009-ben Szaúd-Arábia 72 új Eurofighter Typhoon vadászbombázót vásárolt, 2010 őszén pedig 60 milliárd USD értékű fegyverüzletet helyezett kilátásba, amely keretében amerikai LCS hadihajókat is beszerezne.²¹⁰ Az üzletnek része az a 29,4 milliárd USD-os szerződés, amelyet idén írtak alá 84 új F-15SA csapásmérő vadászbombázó megvásárlásáról és a már meglévő 70 F-15S hasonló szintre korszerűsítéséről. A szerződés tartalmazza a fegyvercsomagot is, amelyből számunkra a 14 ezer bomba (fele lézeres és GPS irányítású), 600 HARM rakéta (lokátor-elleni) és 400 Harpoon rakéta (hajó-elleni) az érdekes. A fent említett eszközök kifejezetten csapásmérő fegyverek, míg az egyetlen potenciális ellenség a közelben Irán. 2012-ben az Egyesült Arab Emírségek is rendelt 4900 db JDAM (GPS irányítású) bombát.²¹¹ Ebből a szempontból Irán félelmét nevezhetjük jogosnak, bár jelen esetben inkább úgy tűnik, hogy a félelmek mindkét oldalon egymást gerjesztik.

A folyamatos fenyegetések, szankciók, a kilátásba helyezett katonai akciók, Izrael egyedüli atomarzenálja a térségben és Irán hagyományos erők és offenzív képességek

²⁰⁵ Wilner - Cordesman ; 20-21.o.

²⁰⁶ Q&A: Iran nuclear issue; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk>

²⁰⁷ Deák Krisztián: Nagybani piac; Aranysas 2010/11; 21.o.

²⁰⁸ U.S. Bolsters UAE's Missile Defense in Arms Deal; elérhető internetes cím:

<http://www.defensenews.com/article/20111231/DEFSECT01/112310304/U-S-Bolsters-UAE-s-Missile-Defense-Arms-Deal>;

látogatva: 2012. február 22.

²⁰⁹ Russia may sell air defense systems, helicopters to Saudi Arabia; elérhető internetes cím:

<http://en.rian.ru/world/20111114/168684404.html>; látogatva: 2012. február 22.

²¹⁰ Deák; 21-22.o.

²¹¹ Arzenál; Aranysas 2012/2; 4. és 8.o.

terén való gyengesége, Teherán nézőpontjából ideálissá teszik a nukleáris fegyvereket, hiszen ezek révén olyan elrettentésre lesz képes, amelyet a hagyományos erők nem tudnának biztosítani. A nukleáris fegyverek világpolitikában is nagyobb szerepet biztosítanak a perzsa államnak.

Észak-Korea éppen ezért Teherán szempontjából „pozitív példaként” is tekinthető, hiszen a népesség és gazdaság tekintetében jelentéktelen, ám jelentős haderővel és atomfegyverrel bíró ország elérte, hogy közvetlenül és egyenlő félként tárgyalhasson az Egyesült Államokkal, Kínával és Oroszországgal, ráadásul mindezt anélkül, hogy végül felhagyott volna atomprogramjával. Korábban Izrael, India és Pakisztán esetében sem sikerült megakadályozni az atomfegyver kifejlesztését, katonai akciót mégsem helyeztek kilátásba ellenük. A térségben egyedül Izraelnek vannak atomfegyverei – bár hivatalosan sose ismerték el vagy cáfolták –, Amerika és Európa ezt mégsem tartja fenyegetőnek. Ebből a szempontból kérdéses, hogy az izraeli fegyverek miért nem veszélyeztetik a biztonságot a Közel-Keleten, vagy például Észak-Korea esetében, miért nem helyeztek kilátásba katonai akciót, holott a kommunista ország rendszeresen fenyegeti Dél-Koreát, Japánt, sőt még az Egyesült Államokat is atomcsapással? Véleményem szerint ez a „kettős mérce” az egyik legfőbb probléma a nyugati aggodalmak kapcsán, hiteltelenné teszi őket az, hogy amit Izraelnek szabad, Iránnak nem. Jogosan emelnek emberi jogi aggodalmakat Teheránnal szemben, de közben a nyugat szövetségesei között van Szaúd-Arábia, ahol sok szempontból sokkal rosszabb a helyzet, mint Iránban.

Az atomprogram egyértelmű negatív hatása lehet a fegyverkezési verseny kialakulása és a non-proliferáció teljes kudarca, mivel egy iráni bomba Szaúd-Arábiát, Törökországot és Egyiptomot is arra sarkallhatja, hogy saját atomprogramba kezdjen, de az Egyesült Arab Emírségeknek is meg van a tőkéje egy saját bomba kifejlesztéséhez. Aggasztó példa, hogy 2012 januárjában Rijád és Peking szerződést kötött a nukleáris energia békés használatáról és közös energetikai kutatásról.²¹² Márpedig aki atomerőművet tud üzemeltetni, az atombombát is tud építeni. A térség biztonságára nézve a már meglévő pakisztáni és egy esetleges szaúdi atomarzenál jóval fenyegetőbb. Iránnál szinte teljesen kizárható a nukleáris fegyver alkalmazása, hacsak nem éri atomcsapás vagy a létét fenyegető hagyományos támadás. Ennek oka, hogy az atomfegyver használatára, ugyanaz lenne a válasz, vagyis a *kölcsönösen biztosított megsemmisítés* miatt nincs okunk azt feltételezni, hogy a nemzetközi rendszerben Irán kevésbé lenne racionális mint bármely más állam vagy atomhatalom. Annak, hogy Irán átadna atomfegyvereket terrorista vagy

²¹² Grevatt, Jon: China strenghtens its strategic collaborations with Saudi, Armenia; Jane's Defense Weekly 2012 January 25; 17.o.

baráti terrorista szervezeteknek szintén nulla a valószínűsége. Egyetlen más állam se tett még ilyet, mivel nem azért költ súlyos pénzüsségeket a programra, hogy a végeredményt eladja vagy épp elajándékozza. Másrésről ha bármely terroristacsoport Irán első robbantását követően atomfegyvert használna, akkor automatikusan Teheránra terelődne a gyanú, amely ugyancsak atomcsapást vonhatna maga után.

Iránban az atomfegyverek szinte biztosan – akár a ballisztikus rakéták – a Gárda ellenőrzése alá kerülnének, amely biztosítaná a megfelelő őrzést és politikai kontrollt. Ellenben például Pakisztán stabilitása nagyon is kérdéses, ahol a határ menti törzsi területeket a talibán és az iszlamisták uralják mindenféle állami fennhatóság nélkül. 2009 októberében például az iszlamisták támadást hajtottak végre és bejutottak a pakisztáni hadsereg iszlamabadi főparancsnokságára.²¹³ Ezért sokakban felmerült a kérdés, hogy a nukleáris eszközökhöz hozzáférhetnek-e, vagy mi történne akkor ha az állam összeomlana és iszlamista kezekbe kerülnének az atomfegyverek. Hasonló lenne a helyzet Szaúd-Arábia esetében is, ahol a nyugatbarát uralkodócsalád állandó célpontja az al-Kaidának és a szélsőséges iszlamista szervezeteknek, akik meg akarják dönteni a kormányt. Mindkét lehetőség legalább annyira ijesztő Irán, mint a nyugat vagy Izrael számára, mivel a szélsőséges szunnita csoportok rájuk is veszélyt jelentenek.

Az iráni atombombának lehetnek akár pozitív hozadécai is. Ezek között az első, hogy lenyugodnának a kedélyek, mint ahogyan India, Pakisztán és Észak-Korea esetében is történt. Egy atomfegyverekkel rendelkező Iránnal szemben valószínűleg még Izrael sem kockáztatna meg egy háborút, mivel Iránnál minden adott arra, hogy kiépítse a hadászati triádát (bombázók (Szu-24, F-4), ballisztikus rakéták, tengeralattjáróról (Kilo-osztály) indítható cirkálórakéták), amely kétségtelenül tenné, hogy egy elsőcsapással megsemmisíthetők az összes eszközök. Egy magabiztosabb Iránnak talán nem is lenne szüksége terroristacsoportokra céljai eléréséhez, bár a jelenlegi kapcsolatok feladása kevésbé valószínű. Izraelt is békülékenyebb, kevésbé keményvonalas politikára bírhatná, amely az izraeli-palesztin békefolyamat szempontjából is kedvező lehet.

Egyenlőre az atomprogram inkább tűnik *casus bellinek*, semmint stabilizációs tényezőnek, az azonban kétségtelen, hogy a perzsa atombomba újabb hatalmas kudarc lenne a nemzetközi non-prolifációs rendszer számára.

Az új szankciók Washington reményei szerint olyan szociális feszültségeket gerjeszthetnek, amelyek esetleg hatalomváltáshoz vezetnek, de párhuzamosan ezzel

²¹³ Deadly attack on Pakistan army HQ; elérhető internetes cím: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8300371.stm>; látogatva: 2012. február 21.

évek óta ott lebeg a légitámadások lehetősége. Leon Panetta amerikai védelmi miniszter szerint ez a lehetőség most is fenn áll, de szeretnék elkerülni, mivel az is csak késleltetni tudná a programot, megállítani nem.²¹⁴ A célpontok megsemmisítése technikailag is bonyolult lenne, mivel Irán tudatosan szétszórta a létesítményeket, sokat pedig a föld alatt, bunkerekben rendezett be. Izrael 1981-ben az osiraki nukleáris létesítményre mért légitámadást Irakban, 2007-ben egy feltehetően reaktornak épülő létesítményt semmisített meg Szíriában. Ha az Egyesült Államok nem gyakorolna folyamatosan nyomást Tel-Avivra, akkor már valószínűleg az iráni létesítmények ellen is támadást intéztek volna. Azonban Izrael februárban kijelentette, hogy amerikai engedély vagy támogatás nélkül is kész csapást mérni Iránra,²¹⁵ amely azzal fenyeget, hogy Washington végképp elveszti az események feletti kontrollt. Az Egyesült Államok mindent megtesz, hogy befejezze két balul sikerült háborúját (Irakból már kivonult), az amerikai haderő kifáradt a 11-ik éve folyó háborúban. Az utolsó dolog, amire Washingtonnak szüksége lenne, az egy újabb háború a térségben, amely hatását tekintve felülmúlná Irakot és Afganisztánt, ráadásul elnökválasztási év van, amely szintén kellemetlenné tenné egy konfliktust. Jelenleg úgy látszik a rossz és a még rosszabb között kell választani, de senki nem tudja, hogy melyik melyik. Mindenesetre a légitámadások Irán ellen egyértelműen sértené a nemzetközi jogot, veszélyeztetve a nemzetközi békét és biztonságot.²¹⁶ Ebben az esetben valószínűleg Teherán elővenné a legfőbb ütőkártyáját és lezárná a Hormuzi-szorost.

Az aszimmetrikus tengeri hadviselés

Irán az iraki-iráni háború során fordult az aszimmetrikus tengeri hadviseléshez, hogy az öböl hajóforgalmának veszélyeztetésével elvágja ellenfele jövedelem és fegyverforrását, de ezen támadásokkal óhatatlanul szembe találta magát az olajimportőr nagyhatalmakkal. Irán számára bebizonyosodott a háború során, hogy ha nyílt küzdelembe bocsátkozik az Egyesült Államokkal, akkor csakis veszíthet, mivel nem versenyezhet annak anyagi, technikai, illetve állományának képzettségbeli fölényével. Ellenben a motorcsónakos, gyorsnaszádos rajtaütések, az aknák, valamint a parti hajóelleni rakétaütegek meglehetősen sikereket értek el a kereskedelmi hajókkal szemben. Az úgynevezett „üss és fuss” taktika még az ellenséges hadihajókkal szemben is hatásos

²¹⁴ Cordesman – Bradley i.m. III.o.

²¹⁵ Butcher, Tim: Israel willing to go it alone on Iran attack; elérhető internetes cím: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/3551079/Israel-willing-to-go-it-alone-on-Iran-attack.html>; látogatva: 2012. február 22.

²¹⁶ Attacking or Threatening Iran Makes No Sense (Key Points); elérhető internetes cím: <http://americanforeignpolicy.org/military-option-iran/attacking-iran>; látogatva: 2012. február 22.

lehet. Irán ezért úgy döntött, hogy főleg az aszimmetrikus hadviselésre fog támaszkodni.²¹⁷ Ennek a doktrínának a stratégiai célja pedig nem más, mint, hogy szükség esetén zavarják a hajóforgalmat a Perzsa-öbölben vagy akár teljesen el is szigetelhessék, megakadályozva az öbölbe való ki és bejutást.²¹⁸ Iránnak jelentős földrajzi előnye, hogy a partvonala a Perzsa-öböl egész hosszában végig ér. A szoros 193 km hosszú,²¹⁹ legkeskenyebb pontján pedig csak 39 km széles.²²⁰ Ráadásul az öböl átlagos mélysége csupán 50 méter és még a legmélyebb pontja sem több 100 méternél,²²¹ tehát a nagy hajók által is használható rész behatárolt, illetve mozgásuk könnyen megjósolható. Azonban a legfontosabb kétséget kizáróan az, hogy a Perzsa-öböl kapuját a Hormuzi-szorost, a perzsa állam könnyedén uralhatja, hiszen az enyhe „U” alakú szorost északról három oldalról körbe veszi az iráni szárazföld, míg délről csupán egy keskeny földnyelv nyúlik bele. Emellett Teherán a szoroshoz és a fontos hajózási útvonalakhoz közel eső szigeteket is birtokolja.

A világon fellelhető olajkészletek több mint 56%-a a Perzsa-öböl térségében található, amely mintegy 754 milliárd hordó olajat jelent, ugyanakkor a földgáz készletek több mint 40%-a (legalább 76 trillió m³) is ezen a területen van. Az öböl országaiban hozzák felszínre a világon kitermelt összes olaj több mint 30%-át és a földgáz 13%-át.²²² Az olajat és a földgázt (utóbbi cseppfolyósított formában) szinte kizárólag csak hajón szállítják el a Perzsa-öbölből, amely egyedül csak úgy lehetséges, hogy átkelnek a Hormuzi-szoroson. 2007-ben napi 17 millió hordó olaj távozott a szoroson keresztül, amely a világon tengeren szállított olaj 40%-át teszi ki, de a cseppfolyósított földgáz 19%-a is ugyanezen az úton jutott ki.²²³ Az előrejelzések szerint 2020-ra napi 30-34 millió hordó olajra fog emelkedni az öbölből érkező import, és 2015-re a cseppfolyósított földgáz 40%-át már az öböl országai fogják exportálni.²²⁴

A nyugati és a távol-keleti gazdaságok rendkívül nagy mértékben függnék az arab és perzsa olajtól. Az Egyesült Államok és Európa olajimportjának több mint 1/6-át (>1,7 és 2,1 millió hordó/nap) fedezi a Perzsa-öbölből származó olaj. Kína az olajszükségletének 40%-a (>2 millió h/n) származik az öbölből, India esetében ez már meghaladja a 2/3-ot (>2,2 millió h/n), míg Japán szükségleteinek 84,5%-át (>3,6 millió h/n) biztosítja a

²¹⁷ Hilburn, Matt: Asymmetric Strategy – Growing Iranian Navy relies on ‘unbalanced warfare’ tactics; elérhető internetes cím: http://www.navyleague.org/sea_power/dec06-14.php; látogatva: 2009. március 10.

²¹⁸ Iran’s Naval Forces; The Office of Naval Intelligence; Suitland; 2009; 7-8.o.

²¹⁹ Haghshenass i.m. 2.o.

²²⁰ Google Earth

²²¹ Haghshenass i.m. 2.o.

²²² BP Statistical Review of World Energy 2010 June; 6., 8., 22., 24.,

²²³ Iran’s Naval Forces; 3. és 5.o.

²²⁴ Cordesman-Seitz i.m. 56.o.

Hormuzi-szoroson át érkező olaj.²²⁵ Jelenleg ezek az országok adják a világ ipari termelésének a döntő többségét, márpedig ezek a gazdaságok főleg az olaj felhasználására épültek. Ezért e létfontosságú árucikknek a hiánya óriási problémákat okozhat nyugaton és keleten is. Pontosan ezt használja ki Irán, amelynek meg van a lehetősége arra, hogy – még ha csak átmenetileg is – lezárva a Hormuzi-szorost megakadályozza az olajimportot a fent említett területekre. Ezzel Teherán nyomást gyakorolhat és kedvezőbb helyzetet csikarhat ki önmaga számára.

Amerikai részről állandó jelleggel az 5. flotta tartózkodik az öbölben (2 repülőgép-hordozó, 2 cirkáló, 6 romboló, 2-2 helikopter-hordozó és partraszállító dokkhajó),²²⁶ támaszpontja Bahreinben van. Az öbölben állomásozik még több aknaszedő hajó, P-3 járőrgépek, kisebb őrhajók, valamint egy MEU.²²⁷ Ezt az erőt egészíti ki 1-1 brit fregatt az öbölben és az Indiai-óceánon, valamint brit aknaszedő és helikopteres egységek Ománban.²²⁸ 2009-ben Franciaország is megnyitotta az első állandó katonai támaszpontját az öbölben, amely az Egyesült Arab Emírátsokban kapott helyet.²²⁹

Irán egy konfliktus esetén kerülné a nagyobb és hosszabb vízi összecsapásokat, helyette inkább kihasználva a földrajzi adottságok nyújtotta lehetőségeket, gyors rajtaütéseket tervezne.²³⁰ Az ilyen összecsapásokban főszerephez jutnának a motorcsónakos kötelékek. Az alap koncepció szerint ezek az egységek tömeges támadásokat indítanak, amellyel megoszthatják az ellenség tüzét, és komoly esélyük lenne arra, hogy néhányuk átjutva a védelmen komoly károkat okozzon. Az iráni doktrína lényege, hogy több fegyver- és haderőnem tevékenységét összehangolva indítson támadást, ezzel még jobban megosztva az ellenség védelmi rendszerét, illetve egyben túl is terheli azt, amely ha sikerül, akkor óriási pusztításra van esély. Ezért a motorcsónakok és a naszádok mellett bevetnének távirányítású hajókat, aknákat, félig merülő torpedónaszádokat, UAV-kat, tengeralattjárókat, illetve a partvédő rakéta és csöves tüzérséget.²³¹ Irán rendszeresen tart hadgyakorlatokat, amelyek gyakran a kereskedelmi hajóforgalom támadását vagy a szoros lezárását szimulálják.

Egy ilyen konfliktus valószínűleg kétféleképpen zajlana. Egy korlátozott háborúban csak az öböl vizeire korlátozódna a küzdelem és inkább csak az IRGCN és a flotta

²²⁵ BP Statistical Review of World Energy 2010 June; 20.o.

²²⁶ The Military Balance 2011; 67.o.

²²⁷ MEU – Marine Expeditionary Unit: Lényegében egy 2200 fős dandár, amely egy zászlóaljnyi harcoló erővel rendelkezik, amely meg van erősítve komoly helikopteres és repülő, valamint könnyű és nehézpáncélos alakulatokkal. (Zsig Zoltán: Börnyakúak; Regiment 2008/4; 15-16.o.)

²²⁸ Ripley; i.m.: 9.o.

²²⁹ Cody, Edward: First French Military Base Opens in the Persian Gulf; elérhető internetes cím:

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/05/26/AR2009052602994.html>; látogatva: 2009. július 11.

²³⁰ Ward i.m. 315-316.o.

²³¹ Cordesman – Seitz i.m. 24.o.

könnyű egységei vívnák hasonlóan a tanker háborúhoz, hajó-elleni rakétákat és aknákat is bevetve, hogy korlátozzák a hajó forgalmat és lehetőség szerint lezárják a szorost. Ez esetben mindkét fél kerülne a konfliktus eszkalálódását. Egy totális háború esetén viszont már a teljes iráni eszközparkot bevetnék a fent említetteken kívül a légierőt, tengeralattjárókat és harcászati/hadműveleti ballisztikus rakétákat is. A cél a szoros teljes lezárása lenne és valószínűleg igen heves, nagy áldozatokkal járó összecsapásokra kerülne sor, amely mindkét oldalon súlyos károkat okozna, ezért ezt a lehetőséget valószínűleg mindkét fél kerülne, de ennek ellenére nem zárható ki.

Egy 2005 januárjában a CIA, a DIA és a külügyminisztérium hírszerző és kutató irodája által készített jelentés szerint Irán tengerészeti és légierije képes lenne lezárni a szorost, továbbá kis és középhatótávú ballisztikus rakétáikkal fenyegethetik a térségbeli amerikai szövetségeseket és az olajipari létesítményeket.²³² Az iráni fenyegetést igenis komolyan veszik, hiszen a 2002-ben rendezett Millenium Challenge '02 hadgyakorlaton egy hasonló háborút szimuláltak a „Perzsa-öbölben”, amelyben az iránihoz hasonló taktikát modellezve, az amerikai inváziós flotta elvesztette 16 hajóját, köztük 1 repülőgép- és 2 helikopter-hordozót, amely a valóságban a legsúlyosabb amerikai hajóvesztést jelentette volna Pearl Harbour óta.²³³ A hozzáférést gátló műveletek hatékony kivitelezését, a kifinomult, nagy hatótávolságú föld-föld és föld-levegő rakétafegyverek elterjedése tette lehetővé, így még a kisebb védelmi költségvetésű államok is komoly csapásmérésre lettek képesek egy nagyobb, erősebb és fejlettebb felszíni flottával szemben is. Ez figyelhető meg Irán esetében is, de az amerikaiak számára a fő hangsúlyt a Kínai Népköztársaság hasonló képességfejlesztése jelenti, amely nagyságrendekkel komolyabb és hatásosabb fegyvereket állít hadrendbe jóval nagyobb mennyiségben. Ezért ezekre a trendekre válaszul – hogy továbbra is biztosíthassák az Egyesült Államok stratégiai fontos területekhez való hozzáférését és flotta kötelékek szabad mozgását (ezáltal az erőketvitést) – 2009-ben a US Navy és a USAF kidolgozta az AirSea Battle Conceptet.²³⁴ Eszerint az Aegis-rendszerű cirkálók és rombolók biztosítják a flotta rakéták elleni védelmét, míg a tengeralattjárókról indítható cirkáló-rakétákkal megsemmisítik az integrált légvédelmi rendszert a szárazföldön, hogy a légierő nagy távolságú precíziós csapásokkal kiiktathassa az ellenséges felderítőrendszereket és rakétaindító eszközöket. Eközben folyamatos tengeralattjáró

²³² Ward i.m. 313.o.

²³³ Borger, Julian: Wake-up call; elérhető internetes cím: <http://www.guardian.co.uk/world/2002/sep/06/usa.iraq>; látogatva: 2010. július 17.

²³⁴ Krepinevich, Andrew F.: Why AirSea Battle?; Center for Strategic and Budgetary Assessments; 2010; 1.o.

elleni műveleteket folytatnak, illetve távoli blokádot alkalmaznak. A légierő tanker és támogató gépeinek műveleti területekhez közeli tevékenységét pedig a hordozóról felszálló vadászok biztosítják.²³⁵

Az aszimmetrikus tengeri hadviselés felett gyakran elsikkad a figyelem és a témát – az atomprogram árnyékában – sokadrendűként kezelik, megkérdőjelezve annak valós fenyegetését. Ám a közelmúlt hírei gyakran szóltak az iráni gyakorlatokról, amelyeken szoros lezárását szimulálták, illetve az amerikaiak is megerősítették erőiket a térségben és felkészültek egy esetleges összecsapásra. Az Egyesült Államoknak politikai és gazdasági szempontból is létfontosságú a térség stabilitása, márpedig egy háború, jelentős zavart okozna, amelyet mindenképpen igyekeznek elkerülni. Washington éppen ezért mindent megtesz, hogy Izraelt visszatartsa egy megelőző csapástól, amely elsősorban az amerikaiaknak okozna gondot, ennek ellenére azonban nem zárható ki egy háború az öböl vizein.

Támogatott csoportok

Irán a Közel- és Közép-Keleten támogatja a Hamaszt, a libanoni Hezbollahot, a Palesztin Iszlám Dzsihadot, a Népi Front Palesztina Felszabadításáért, az iraki és afgán felkelőket,²³⁶ illetve iszlamista csoportokat Egyiptomban, Törökországban, Bosznia-Hercegovinában és Kasmírban.²³⁷ Továbbá segítette a Hezbollah csoportok felállítását Kurdisztánban, Jordániában és Palesztinában, illetve az Iszlám Dzsihad tevékenységének kiterjesztését Egyiptomban, Törökországban és Csecsenföldön. A támogatás elsődlegesen a Qodson keresztül folyik, amelynek egyik legfontosabb feladata a kiképzés biztosítása a külföldi iszlamistáknak iráni, libanoni és szudáni táborokban. Az afganisztáni háború idején például 12 ezer külföldi kapott ezekben katonai kiképzést.²³⁸ Emellett (főleg amerikai) célpontokat derítenek fel a Közel-Keleten és Közép-Ázsiában, amelyeket konfliktus esetén különleges műveleti vagy terrorista csoportok támadhatnak meg.²³⁹

A Qods és az általa támogatott terrorista csoportok 1983-ban részt vettek a bejruti amerikai nagykövetség (63 halott, köztük 17 amerikai), majd a tengerészgyalogos

²³⁵ Carreno, Jose - Culora, Thomas- Captain Galdorisi, George U.S. Navy (Retired) – Hone, Thomas: What's New About the AirSea Battle Concept?; elérhető internetes cím: <http://www.usni.org/magazines/proceedings/2010-08/whats-new-about-airsea-battle-concept>; látogatva: 2012. február 8.

²³⁶ Unclassified Report on Military Power of Iran; 2.o.

²³⁷ Ward i.m. 303.o.

²³⁸ Qods (Jerusalem) Force Iranian Revolutionary Guard Corps (IRGC - Pasdaran-e Inqilab); elérhető internetes cím: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/iran/qods.htm>; látogatva: 2012. február 25.

²³⁹ Ward i.m. 303.o.

laktanya felrobbantásában, megölve 241 tengerészgyalogost. 1983-ban robbantottak az amerikai és francia nagykövetségeknél Kuvait Cityben is (5 halott), illetve több gépet eltérítettek a 80-as években. 1992-ben Buenos Airesben robbantottak az izraeli nagykövetségnél (29 halott), majd 1994-ben egy zsidó közösségi háznál. 1996-ban pedig Szaúd-Arábiában felrobbantották a Khobar tornyokat, ahol az amerikai légierő katonái laktak, itt 19-en veszítették életüket.²⁴⁰ De a terrorakciók mellett az iráni különleges erők gyakran használják a zavarkeltést is. Irán a háború (1980-88) alatt a mekkai zarándoklatokat is rendszeresen felhasználta, hogy Szaúd-Arábián belül problémát okozhasson. 1987. július 31-én a mekkai zarándoklaton 70 ezer iráni állampolgár is részt vett, a köztük megbúvó iráni agitátorok botokkal, késekkel és kövekkel megtámadták a Nagy Mecsetet biztosító rendőröket. A zavargásokban 402-en (275 iráni, 85 szaúdi biztonsági, illetve 42 más nemzetiségű állampolgár) életüket veszítették és 649-en megsérültek.²⁴¹ Bahreinben Irán támogatja a síita csoportokat, amelyek 1981-ben és 1996-ban is puccsot kíséreltek meg. Az biztos, hogy az irániak kapcsolatban állnak olyan csoportokkal, mint az al-Haq és lehetőséget biztosítanak a síita fiatalok iráni taníttatására, de valószínűleg nem képesek kontrollt gyakorolni a bahreini (arab) síiták felett, akik nem is támogatják az iráni berendezkedést. Teherán ettől függetlenül, mint a síiták védnöke, 2011-ben is, a bahreini zavargások idején felszólalt a rezsim erőszakos reakciója és a külföldi (szaúdi) intervenció ellen.²⁴² Illetve ne felejtsük el a szaúdi nagykövet felrobbantására felbérelt mexikói bérgyilkosokat sem.

A perzsa állam – a kézfegyvereken kívül – aknavetőket, páncéltörő rakétákat, légvédelmi eszközöket, IED alkatrészeket, formázott páncéltörő tölteteket (EFP), valamint 107 és 122 mm-es rakétákat is szállít Irakba.²⁴³ Amerikai hivatalos szervek 2007-ben azzal vádolták Iránt, hogy havi 750 ezer és 3 millió USD közötti összeggel támogatta az iraki felkelőket.²⁴⁴ Az iraki Kataib Hezbollah harcosainak felszerelése például nem éppen megszokott a felkelőknél (MP5 géppisztoly (iráni gyártású), CQ gépkarabély (kínai M16 másolat), optikai irányzékok, lövedékálló mellény, éjjellátó szemüveg, RPG-29, QW-1 és Misaqh-1 vállról indítható légvédelmi rakéták), „meglepő módon” az IRGC kommandósai is hasonló eszközöket használnak. A Gárda például romboló puska kiképzést is nyújt Iránban az iraki felkelőknek. A szervezetet Irán

²⁴⁰ Katzman, i.m. 43.o.

²⁴¹ Cordesman, Anthony H. – Wagner, Abraham R.: *The Lessons of Modern War II.- The Iran-Iraq war*; Westview Press; Boulder, 1991.; 230. és 301.o.

²⁴² Alsis – Allison – Cordesman i.m. 23-24.o.

²⁴³ Unclassified Report on Military Power of Iran; 2-3.o.

²⁴⁴ Knights i.m. 14.o.

valószínűleg bevetheti Kuvait ellen is, amennyiben Iránnak érdekében áll. Az Irakban aktív Ígéret Napja Brigádjaikat és az Asaib Ahl al-Haq csoportoknak például meghatározott számú bevetés/hó teljesítése után ad támogatást. Irán AT-5, AT-13, TOW irányított páncéltörő-rakéták hazai másolataival is ellátja a felkelőket. Az iraki felkelők támogatásának érdekes adaléka, hogy a becsempészett fegyverek jelentős részét köztörvényes bűnözőknek adják el, akik a helyi és külföldi konkurenciájukat akarják elrettenteni.²⁴⁵ Afganisztánban is kiképzéssel és fegyverekkel támogatják az Amerika és NATO ellenes lázadókat, köztük a tálib erőket is.²⁴⁶

A Hezbollah évi több mint 100 millió USD támogatást kap Teherántól. Kézifegyverek, RPG-7, valamint a TOW, AT-3, AT-5 irányított páncéltörő-rakéták iráni másolataival, illetve SA-7, SA-14, SA-18 és Misaq-1 vállról indítható légvédelmi rakéták érkeznek a perzsa államból. Irán biztosítja a 122 mm-es rakétákat, sőt a 610 mm-es, 200 km hatótávolságú Zelzal 2 rakétákat, amellyel Izraelt teljes területét elérhetik (Egyes jelentések szerint Szíriától Scud-B-t is kapott.). A legnagyobb mennyiségben a 40-80 km hatótávolságú Fajr-4 és -5 ballisztikus rakéták érkeznek Libanonba. 1992-től 2005-ig 11500 rakétát kapott a Hezbollah, 2006 után pedig 27000-re növelték ezt a számot. Még UAV-kat, sőt C-704 és C-802 hajó-elleni rakétákat is kapott a mozgalom, uőbbiakat bizonyítottan használtak is izraeli hadihajók ellen.²⁴⁷ Cserébe a Hezbollah segít például az iraki felkelők kiképzésében, harcászatot, emberrablási és IED gyártási technikákat tanítanak.²⁴⁸ 2006 júliusában, a libanoni háborúban a Hezbollah az IRGC által kidolgozott „mozaik védelmet” alkalmazta az izraeli csapatokkal szemben, jelentős sikerekkel.²⁴⁹

A Hamaszt fegyverekkel, kiképzéssel és logisztikával támogatja Irán, illetve vállalta, hogy a 2008-2009-es gázai konfliktus után újra felfegyverzi a szervezetet.²⁵⁰ Ellátja a mozgalmat 122 mm-es, 230 mm-es és 240 mm-es rakétákkal, amelyek már Tel-Avivot is elérhetik.²⁵¹ C-704 hajó-elleni rakétákat is bizonyítottan megpróbáltak bejuttatni Gázába.²⁵² A 2008-2009-es gázai hadművelet alatt növelték a szállításokat, illetve fejlett EFP-vel is ellátják a Hamasz harcosait, amelyeket Egyiptomból alagutakon vagy hajókon csempésznek be. A tájékozási, harcászati, fegyver (pl. irányított rakéták),

²⁴⁵ Knights i.m. 17-18.o.

²⁴⁶ Katzman i.m. 51-52.o.

²⁴⁷ Nerguizian i.m. 17., 26. és 28.o. és a Wilner – Cordesman i.m. 67.o. adatai alapján

²⁴⁸ Unclassified Report on Military Power of Iran; 3.o.

²⁴⁹ Ward i.m. 324.o.

²⁵⁰ Wilner – Cordesman i.m. 68.o.

²⁵¹ Nerguizian i.m. 25-26.o.

²⁵² Katzman i.m. 48.o.

mesterlövész, bombakészítő kiképzés mellett politikai oktatást is biztosítanak. Napjainkra már inkább kiképzőket képeznek ki Iránba, akik hazatérve kiképzik a többi Hamasz harcost, így kisebb a lebukás esélye, mint ha több embert mozgatnának. Teherán emellett évi 100 millió USD feletti pénzügyi támogatást is nyújt, illetve a „mártírok” családait is 500-1000 USD összeggel támogatja.²⁵³ Ugyanakkor a Hamasszal való kapcsolatok lényegesen gyengébbek, mint a Hezbollahnal fennálló és Teherán inkább propaganda célból támogatja a palesztin mozgalmat, tényleges kontrollt nem gyakorol felette, a szíriai kormány támogatása pedig megrontani látszik a kapcsolatot. A Hamasz mellett Irán kiképzéssel és fegyverrel támogatja a Palesztin Iszlám Dzsihádot, az Al-Aksza Mecset Mártírjai Brigádokat és a Népi Front Palesztina Felszabadításáért szervezeteket.²⁵⁴

A fegyveres csoportok, felkelők és terroristák támogatása hosszútávon is valószínű iráni részről. A különleges műveleti és a helyi fegyveres csoportokkal közösen végrehajtott akcióknak meg van az az előnye, hogy Teherán viszonylag tisztán jöhet ki belőle, mivel, ha megfelelő körülményekkel hajtják végre őket, akkor nincsen Iránhoz köthető bizonyíték. Ráadásul ez nemcsak csapásmérésre alkalmas, hanem politikai befolyásnövelésre, amely révén Irán sokkal könnyebben tud nyomást gyakorolni az arab vezetőkre vagy növelni népszerűségét például a palesztinoknak nyújtott támogatással. A Hormuzi-szoros lezárását logikusan Irán csak őt ért támadás esetén használhatná, különben ő maga robbantana ki háborút, amely számára is súlyos veszteségekkel járna. Az atomfegyverek kétségkívül a nagyhatalmak közé emelhetik Iránt, de a rendszerbe állításukig a program inkább veszélyforrás, semmint elrettentés és utána is megvan az esélye a térségben történő proliferációnak, amely szintén csökkentheti a biztonságot. A használatuk viszont a reálpolitikát tekintve csak atomcsapás vagy az elemi létet fenyegető támadás esetén lehetséges. Ezért az Irán részéről bármikor bevethető hatalmi eszközök a „titkosakciók és a közvetítők révén kivitelezett akciók” maradnak.

²⁵³ Szrom, Charlie: Iran-Hamas Relationship in 2008; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/military-activities/iran-hamas-relationship-2008>; látogatva: 2012. február 26.

²⁵⁴ Katzman i.m. 47-48.o.

37. kép Irán és a térség biztonságpolitikai térképe

38. kép Irán egyik leghatásosabb eszköze az „arab utca” koncepció, amely révén hatékonyan népszerűsítheti önmagát. A képen egy gázai tüntetés látható.

40. kép Irán legjelentősebb nagyhatalmi támogatója Oroszország, amelyek jelentős energetikai befektetései vannak az országban. A képen Putyin és Khamenei.

42. kép Amitől mindenki retteg, Shahab-3 közép-hatótávolságú ballisztikus-rakéta tesztje. Ezek a rakéták a jövőben valószínűleg nukleáris robbanófejjel lesznek felszerelve.

39. kép Irán külpolitikájának fontos része, hogy a felemelkedő hatalmak és a 3. világ országai között keres támogatókat. Közülük az egyik legjelentősebb az Amerika-ellenes Hugo Chavez venezuelai elnök.

41. kép A baráti csoportok fegyvereseinek kiképzése révén Irán komoly befolyásra tehet szert és saját érdekei szerint használhatja fel ezen csoportokat.

43. kép Az izraeli légitűrség folyamatosan reális fenyegetést jelentenek az iráni atomprogramra. Az olyan fejlett csapásmérő gépek, mint a képen levő F-15I precíziós bombákkal képes lenne komoly károkat okozni, de a programot csak késleltetni tudnák.

44. kép (balra) Szaúd-Arábia az utóbbi időben erőteljes fegyverkezésbe kezdett, amelyet az iráni fenyegetés motivál. A 60 milliárd USD-os fegyvervásárlás keretében 84 F-15SA-t (a képen) vásárolnak, amelyek a legfejlettebb csapásmérő vadászbombázók közé tartoznak a világban.

45. kép Az amerikai csapatok távozásával Irán tovább növelheti a befolyását Irakban, de félő, hogy a perzsa, arab és török hatalmak beavatkozásával kiújulhat a polgárháború.

48. kép Az Iszlám Köztársaság az egyik legfőbb fenyegetésnek az amerikai 5. flottát tartja, amely az iraki kivonulás ellenére változatlanul hosszú távon a Perzsa-öbölben marad.

50. kép Amíg Irán nem szerez be nagy számú, legalább olyan nagy teljesítményű többfeladatú vadászbombázókat, mint amilyen a Szu-30, addig esélye sincs, hogy a hagyományos fegyverek terén valós ellensúlyt képezzen az öbölbeni arab államokkal szemben. Addig is rászorul a nukleáris elrettentésre, az aszimmetrikus tengeri hadviselésre, valamint a szabotázs és terrorakciókra.

46. kép A nyugat (és a kelet) elsőszámú stratégiai célja a béke és biztonság fenntartása, ennek révén pedig a zavartalan olajszállítás biztosítása.

47. kép Irán kezében a legkomolyabb hagyományos fegyver a Hormuzi-szoros lezárása és az olajexport akadályozása. Ha ez sikerülne, annak a gazdasági következményei katasztrofálisak lennének.

IRNA

49. kép Az iráni különleges műveleti erők konfliktus esetén együttműködve a helyi csoportokkal komoly csapásokra lennének képesek a perzsa állam ellenségei ellen. Ez a legvalószínűbb iráni katonai fenyegetés.

51. kép Síta milicisták Irakban. A síita csoportokat Irán a kezdetektől támogatta, mivel reményei szerint segítségükkel növelheti befolyását a síita többségű országban.

A jövő lehetőségei

Az Irán számára legjobb lehetőség

Az atomprogramot sikerül keresztülvinni, anélkül, hogy katonai támadás érne Iránt. Az atomenergia révén pedig megoldódik az energiaszükségletek jelentős részének hosszú távú fedezete. Az atomfegyverek és közepes-, valamint nagyhatótávolságú ballisztikus rakéták beemelik Iránt az "atomklubba" és a regionális vezető szerep mellett világszinten is jelentős tényezővé avanzsálják. Az elrettentő képesség megnövekszik, amelyet az arab államok, de Amerika és Izrael sem hagyhat figyelmen kívül. Az SS-25/27-hez hasonló mobil indítóeszközök pedig lehetetlenné teszik (legvalószínűbb észak-koreai Musudan-1 másolat), a ballisztikus rakéták elleni 100%-os elsőcsapás képességet, amely arra készíti a többi országot, hogy beletörődjön az új helyzetbe.

Az emelkedő olaj- és földgáz árak lehetővé teszik, hogy emeljék az életszínvonalat és munkalehetőséget biztosítsanak a fiataloknak az új iparágakban és üzemekben. Nő az elégedettség, amivel sikerül leszerelni még a liberális változásokat sürgetőket is. Ezzel elkerülhető, hogy a konzervatív és a változást egyre inkább sürgető erők közötti feszültség lázongásokba, sőt esetlegesen polgárháborúba torkolljon. A bevételek lehetővé teszik, hogy új technológiákat vásároljanak és a gazdaságot hosszú távon sikerül elmozdítani az energiahordozókból származó bevételekre való ráutaltságtól és az olajkorszak utáni időkre már egy olyan gazdaságot építenek ki, amely önmagában is fedezheti az Iszlám Köztársaság szükségleteit és kiadásait. Ellenben politikai változásokra hosszú távon szükség lesz és a rezsim mérséklődése várható.

A belső stabilitás megszilárdítása, a megfelelő elrettentés, valamint a magas olaj és LNG bevételek lehetővé teszik, hogy Irán aktívabb külpolitikát folytasson. Irakban sikerül tartósan Irán-barát kormányokat hatalomra juttatni, amely elsőszámú kvázi szövetségessé teszi a térségben. Bagdaddal egyre növekvő politikai, gazdasági és katonai kapcsolatok mellett, együttműködnek például a kurdok és a szunnita szélsőségesek kérdésében is. Kuvait, Bahrein és Katar baráti politikát folytat majd Teherán felé, mivel síita lakosságuk és erős szomszédjuk nem sok egyéb lehetőséget hagy. Ezzel párhuzamosan csökkenhet az amerikai jelenlét is, mivel az amúgy sem mindig népszerű a hazai közvéleményben, továbbá szem előtt kell tartaniuk, hogy Teherán mindig közelebb lesz, mint Washington. Omán és az Egyesült Arab Emírségek várhatóan fenntartják a jó

kapcsolatokat Iránnal. Utóbbinak jelentős gazdasági érdekei fűződnek a jó kapcsolatokhoz, de komoly katonai ereje révén nem kényszerül behódolásra.

Szaúd-Arábiának szembe kell néznie Irán egyre növekvő katonai erejével, különös tekintettel az atomfegyverzetre, illetve a jelentős légi és haditengerészeti erőkre. Ezért, bár a kapcsolat nem lesz baráti, de mindenképpen javulni fog a két ország között, amelyek együttműködhetnek a szunnita szélsőségesek elleni harcban, amely a szaúdi királyi családra és Teheránra is éppúgy veszélyesek. Rijád nem dacolhat Irán népességbeli fölényével, ezért dacára a síita irányzatnak, egyre inkább Irán veszi át az iszlám képviselőt a világban, amelyet a többi szunnita arab állam is, ha kellenél is de elismer. Továbbá a jemeni iráni befolyás lehetővé teszi, hogy fenyegetse Szaúd-Arábia déli határait. Jemenben egy esetlegesen Irán-barát kormány hatalomra kerülésével, esetleg létrehozandó iráni bázisok révén ellenőrizni és fenyegetni lehet a Bab el-Mandeb szorost, amellyel Irán már a térségben két stratégiai szorost ellenőrizhetne, amelyek közül az egyik a Földközi-tenger-Indiai-óceán közötti fő tengeri szállítási útvonal mentén fekszik, ezzel Irán komoly nyomást gyakorolhat a világ gazdaságra, mivel a Közép- és Távol-Kelet és az atlanti térség között közlekedő hajók a szoros lezárása esetén csak Afrika megkerülésével tudnának közlekedni.

Hagyományos térségbeli szövetségeseinek relatív meggyengülése vagy "iráni vazallusságba süllyedése" és Irán drasztikus megerősödése arra kényszeríti Washington, hogy enyhítsen Irán-ellenes politikáján, feloldja a szankciók egy részét és csökkentse a térségbeli jelenlétét. Emellett hallgatólagosan elismeri Iránt, mint a térség domináns hatalmát. Ha az Iszlám Köztársaságot felveszik az SCO-ba, akkor pedig tartósan olyan nagyhatalmakat tudhat maga mellett, mint Kína és Oroszország, amelyekkel amúgy is hagyományosan jó kapcsolatokat tart fenn.

A Libanonnal, Szíriával és a palesztinokkal való kapcsolatok erősödnek, mivel Irán atomhatalmi pozíciója révén nagyobb védelmet tud nyújtani nekik, valamint fegyverekkel is ellátja őket. Ezzel Izraelt bekeríti és szükség esetén, az általa támogatott fegyveres csoportokat arra használja, hogy pusztító terrortámadásokat és a határ menti betöréseket indít a zsidó állam ellen, amely 3 fronton nehezebben tudna hatékonyan reagálni.

A Törökországgal és Bosznia-Hercegovinával való jó viszony is kiemelten fontos. Hiszen előbbi NATO tag és egyre fontosabb politikai és gazdasági partner, míg az utóbbi előbb-utóbb NATO, majd EU tag lesz. Márpedig, különösen Szarajevó esetében, Teherán képes lenne nyomást gyakorolva, vétóval élni vagy akadályozni a fenti szervezetekben. Ankara eltávolítása a nyugattól (NATO, EU) is óriási csapás lenne, hiszen a legstabilabb

muzulmán szövetségeket veszítenék el, valamint az amerikai geostratégia is komoly károkat szenvedne. A török iszlamizmus felélése ezt realizálhatóvá teheti. Hasonlóképpen a Távol-Kelet energiatüggősége egy újabb lehetőséget jelent, mivel Kína, Japán és Dél-Korea nagyrészt Iránból szállít. Közülük Pekinget ezzel tartósan maga mellett tudhatná, Japánt és Dél-Koreát pedig a szállítás esetleges akadályozásával arra bírhatná rá, hogy járjanak közben az Egyesült Államoknál, bizonyos Teherán számára fontos ügyekben.

Az energiahordozókból származó bevételek lehetővé teszik a fegyveres erők fejlesztését. A haditengerészet fenntartása és fejlesztése, mint stratégiai haderőnemé rendkívül fontos. Ezenkívül a légierő elavult eszközeit is lecserélik modernebb gépekre (Szu-30/35 és JF-17 vagy J-10, később pedig J-20 vagy Pak-Fa), valamint AWACS, AEW és tankerek rendszeresítése további képességnövekedést jelent. Egy ilyen légierő Szaúd-Arábiával szemben is komoly ellensúlyt jelentene. A szárazföldi erők modernizálása is fontos, mivel nagyrészt nincs gépesítve, a többi eszköz pedig teljesen elavult. Így a régi harckocikat (T-54/55/62, Type-59, M47/48/60, Chieftain) Zulfiqarokra, és esetleg új Type-99-re vagy T-90-esekre cserélik. A páncélozott szállítójárművek közül a BMP változatok kivételével kivonják mindet és helyettük BMP-3-t vagy Type-97-t és WZ-551-t vagy BTR-90-t vásárolnak, továbbá a tüzérséget is fejlesztik, önjáró csöves és rakétaeszközöket szereznek be, illetve egységesítik az űrméreteket (NATO, szovjet-orosz). Légvédelmi eszközökből is modernebb pontvédelmi eszközök (Sz-300 vagy HQ-15/18) vásárlása az elsődleges, hogy megoltalmazza a nukleáris és egyéb stratégiai létesítményeket, de a csapatlégvédelem fejlesztése is napirendre kerül.

Az Irán számára legrosszabb lehetőség

Az atomprogramot nem sikerül megvalósítani, mivel a nemzetközi szankciók ellehetetlenítik, illetve egy izraeli légicsapás sorozat megsemmisíti a fő létesítményeket, amelyet az iráni légierő és légvédelem képtelen megakadályozni. Ez óriási presztízsveszteséget jelent, amelyre válaszul Teherán megpróbálja lezárni a Hormuzi-szorost, hogy megakadályozza az olajszállítást, valamint felkeléseket robbant ki Irakban, az öböl arab államaiban, a Közel-Keleten és fegyvereket ad át az afgán felkelőknek. A tengeri-légi háborút elveszti az öbölben, amelyben bár ér el sikereket, de a teljes iráni légi és haditengerészeti erő megsemmisül és a parti létesítmények is súlyos károkat szenvednek. A felkeléseket az arab királyságokban és Irakban leverik, de az iráni szál és

a háború miatt Teherán ellen szövetkeznek és támogatják az Egyesült Államok fokozottabb jelenlétét. Irak - még a síita többség ellenére is - egyként fordul Irán ellen, mivel az újabb polgárháborúba akarta süllyeszteni. Kabul hasonlóképpen reagál, de az iraki és afganisztáni instabil helyzet komoly kihatással lesz Iránra is, ráadásul a helyi kormányok megmentése miatt erősödik az amerikai jelenlét is. Kína az energiabiztonság veszélyeztetése miatt teljesen elfordul Teherántól és nem támogatja a nemzetközi porondon. Oroszország, hogy megőrizze az arab kapcsolatait a Perzsa-öböl nyugati partján, hasonlóképpen mérsékli az iráni kapcsolatait.

Bár a háború átmenetileg összekovácsolná az iráni népet, de a háború be is döntené a már amúgy is problémákkal küzdő gazdaságot. A bevételek csökkenése és az emelkedő munkanélküliségi ráta hatására egyre nőnek a feszültségek. A gazdaságot nem sikerül diverzifikálni, márpedig a háború óriási károkat okozott az olajiparnak. Ha az olajárak alacsonyan maradnak, akkor az iráni bevételek is minimálisak maradnak. A kontrollálatlan népességnövekedést pedig az iskola és szociális rendszer nem képes lekövetni, a munkalehetőség hiánya az új, munkavállalói korba lépő jelentős fiatal korosztályt érinti a leginkább. Végül ezt a nagyszámú jelenlegi fiatal csak még nagyobb számú tudja majd nyugdíjas korában eltartani. Márpedig még a jelenlegi népesség ellátása, illetve a munkahely biztosítása is gondot okoz.

A munkanélküliség emelkedésével nő az elégedetlenség és a lázongások lehetősége, amelyet a diktatórikus rezsim ideig-óráig elnyomhat, de a már most jelentős politikai-gazdasági elégedetlenség nem lesz majd kezelhető. Ez polgárháborús állapotot idézhet elő, amelyben az egyik oldalon a fennálló hatalom hívei, míg a másikon a reformisták, szociálisan elégedetlenek és az etnikai csoportok állhatnak. Egy elhúzódó polgárháború tönkre tenné Iránt, amelynek akár egy évtizedre lenne szüksége, hogy újra fejlődni kezdjen, ráadásul egy ilyen belharc hosszú évekre destabilizálná a térséget.

Kevésbé lenne negatív a helyzet, ha nem törne ki háború, de az atomprogram sikertelensége (bármilyen úton), így is nagy presztízsveszteség lenne. Ellenben ha megvalósul, akkor sincsen garancia semmire. Lehet, hogy az olyan kis arab államok, mint Kuvait, Bahrein és Katar teljesen elkötelezné magát az Egyesült Államok és Szaúd-Arábia mellett, kialakítva egy Irán ellenes szövetséget, amelyben az Emírségek is részt vennének. Emellett Irán az atomfegyverekkel beindíthatna egy olyan fegyverkezési versenyt, amelyben Szaúd-Arábia, Törökország és Egyiptom is atomprogramba kezdhet, amely tovább is terjedhetne a Közel-Keleten. Egy ilyen eshetőség senkinek sem lenne jó, mivel számolni kellene azzal is, hogyha egyszer egy szélsőséges szunnita iszlamista

csoport eltávolítaná a szaúdi királyi családot a hatalomból, akkor egyből komoly fegyveres erőkhöz és nukleáris fegyverekhez jutnának, amely Iránt is éppen úgy veszélyeztetné, mint Izraelt vagy a nyugatot.

Az Ahmedinejad féle konzervatív irányzat folyamatos külföldi és belföldi kritikákkal néz szembe, utóbbira kiváló példa a 2009-es elcsalt választások utáni tüntetések, amelyeket véres eszközökkel levertek. Ezért a szociális és gazdasági problémák növekedésével, egyre többen csatlakozhatnak a szegényebb rétegekből a politikai ellenzékhez, akiket ezek a kérdések a legsúlyosabban érintenek, és akik Ahmedinejad fő szavazótáborát jelentik. Még egy csalással nyert választást nem biztos, hogy túlélne a rezsim, főleg ha a gazdasági-szociális problémákon addig nem sikerülne kielégítően úrrá lenni. Ez esetben lehet, hogy erőszakkal rövid idő alatt eltávolítanák a kormányt, de hosszan tartó polgárháború is kirobbanhatna.

A gazdaságnak háború nélkül is több súlyos nehézséggel kell szembenéznie, amelyek közül a legégetőbb, hogy a gazdasági teljesítőképességet nagyrészt függetleníteni tudják az olajáraktól. Evvel párhuzamosan ki kell építeni egy olyan ipart, amely képes legalább a mostani GDP-t produkálni a poszt-olajközpontú világban. Foglalkozni kell a nagyszámú munkanélküli problémájával és munkahelyeket kellene teremteni. Ehhez az első problémát kellene megoldani, amelyhez a pénzt pontosan az olajból és földgázból szereznék be.

A haderőt képtelenek lennének modernizálni, mivel a hazai fegyveripar erre nem képes megfelelő mértékben, a szankciók miatt pedig Kínának és Oroszországnak sem éri meg, hogy modern fegyverzetet adjon el, mivel ez esetben amerikai és arab rosszallással néznének szembe, amely a nagyobb üzletektől való elesést is jelenthetné. Az más kérdés, hogy a gazdasági problémák miatt pénz sem lenne a beszerzésre. Ebből adódóan a már most is elavult felszerelés előbb-utóbb teljesen használhatatlanná válik.

A legvalószínűbb lehetőség

Jelenlegi állás szerint, az atomprogram meg fog valósulni és azt követően az atomfegyver gyártása is lehetséges lesz. Azonban kétséges, hogy Irán csak a képességet tartja-e majd fenn vagy fegyvert is gyárt, illetve ha gyárt, akkor mennyire lesz nyilvános. Valószínűleg Irán gyárt majd atomfegyvereket is, hogy biztosítsa a kellő elrettentést és a politikai nyomásgyakorláshoz szükséges erőt. Ezeket a meglévő ballisztikus rakétákhoz rendszeresítik, de valószínűleg a statikus eszközök mellett, mobil indítókat is

rendszeresítenek, esetleg cirkálórakétákra is telepítik őket (szárazföldről, hajóról vagy tengeralattjárókról indítva), továbbá a Szu-24-esek fegyverzetébe is integrálhatják. Erre azért lenne szüksége, mivel így elkerülhetné, hogy egyetlen légicsapás sorozattal megsemmisítsék az összes eszközt és ne tudjon ellencsapást mérni.

Irán politikai szerepe várhatóan még egy ideig erősödni fog, és nevezhetjük felemelkedő regionális hatalomnak. Az iráni teljesítőképesség viszont kezdi elérni a határát és a növekvő népesség megoldatlan problémái mellett nem lesz képes majd tartósan, olyan nagy politikát folytatni, mint most (támogatás baráti fegyveres csoportoknak szerte a tágabb Közel-Keleten). Ennek ellenére képes lehet a jelenlegi öbölbeli kapcsolatainak a fenntartására vagy némiképp javítására. Ellenben például Szaúd-Arábia elkötelezettnek látszik, hogy felvértezi magát Irán ellenében (jelentős légi és haditengerészeti beszerzés), az utóbbi idők eseményei pedig nem teszik valószínűvé, hogy Rijád javítani akarná a kapcsolatait Teheránnal. Hasonlóképpen az Emírségek is óvatos politikát folytat majd, de a kereskedelmi kapcsolatokat fenntartják. A kis arab államok, amelyekkel jó kapcsolatai vannak, továbbra is Irán, Szaúd-Arábia és Amerika között rekednek, próbálva túlélni, de inkább az utóbbiak irányába húzva.

Irak kérdése meghatározó, amely a síita többség és az állam jelenlegi gyengesége miatt ideális terep az iráni törekvéseknek. Ezek a kísérletek jelenleg sikeresnek látszanak, de se rövid, se hosszú távon nem szabad őket túlértékelni. A kapcsolatok jók lesznek politikai és gazdasági téren is, de az Egyesült Államok és az arab államok jó indulata, valamint a jelentősebb üzleti lehetőségek valószínűleg fontosabbak lesznek. Iránnak egyébként inkább érdeke, hogy Irak stabil legyen, ezért feltehetően itt is és Afganisztánban is segíteni fog a stabilizációban, ezzel biztosítva a hosszabb távú jó viszonyt és, hogy a problémák ne terjedjenek át iráni földre.

A Közel-Keleten Irán fenntarthatja jó kapcsolatait, bár ha a szír kormány összeomlik, akkor a felkelők nem biztos, hogy kérnek a korábbi diktatúrát támogató Teherán barátságából. Ellenben a palesztinoknak minden támogatásra szükségük van, ezért valószínűleg mindenféle iráni segítséget szívesen fogadnak majd. De Szíria bukása esetén nem lehet biztosat mondani. Az Izraellel szembeni iráni elrettentés hasznos lehet a tárgyalásokon, de a feltételnélküli és korlátlan támogatásban nem bízhatnak. Törökország várhatóan folytatja az Iránnal ápolt jó viszonyt, mivel az gazdaságilag előnyös számára, de a II. világháború óta kiépített jó nyugati kapcsolatokat – amely kiváltképp a haderőnek kedvez – nem hagynák veszni egy kétes barátságért, ráadásul saját regionális hatalmi tervei is vannak a térségben, amelyek nem feltétlenül egyeznek Teherán céljaival.

Ha az olajbevételek emelkednek, akkor Irán összeszedhet annyi pénzt, hogy új iparágakat fejlesszen fel, amelyekből később fenntarthatja a gazdaságot (várhatóan az olajárak magasan maradnak és emelkednek). Ellenben ha ez nem sikerül, akkor nehezen megoldható problémákkal néz szembe a már amúgy sem túl jó állapotú iráni gazdaság. Emellett az inflációval és a nemzetközi szankciókkal és elszigeteltséggel is számolni kell, amelyeknek a megoldhatósága igencsak kétséges. Ráadásul egyre magasabb szociális kiadásokkal kell majd számolni, nő a népesség, munkahelyeket kell biztosítani a fiataloknak. A belbiztonság nagyrészt ezen kérdések megoldásától függnek, de a rezsim mérséklésére hosszútávon biztosan szükség lesz, mivel az új generációk kevésbé lesznek fogékonyak a forradalmi propagandára, ezért a tanult rétegek változásokat fognak követelni, de az nem lesz nyugati típusú demokrácia.

A haderő modernizációjára mindenképp szükség lesz, de ez feltehetően csak mérsékeltebb költségvetésű lesz. Várhatóan továbbra is a haditengerészeti erőket fogják favorizálni, mivel annak van jelenleg a leginkább stratégiai szerepe, amely komoly fenyegetésre és elrettentésre képes. Valószínűleg fenntartják a jelenlegi képességeket és új eszközökből inkább csak olcsóbbakat fognak beszerezni, mint a hajó-elleni rakéták, aknák, mini-tengeralattjárók és gyorsnaszádok. Ezekből is inkább saját gyártásúakat. A légierő fejlesztését sem lehet sokáig halogatni, ezért előbb-utóbb új harci gépeket kell vásárolni, amelyek közül a kínai JF-17 vagy J-10 tűnik az elérhető legolcsóbb, legjobb megoldásnak. A szárazföldi erők gépesítése olyan drága lenne, hogy nem várható jelentős változás, inkább csak pár tucat új harckocsi vagy más eszköz. Várható beszerzés viszont az Sz-300 vagy hasonló képességű légvédelmi rakéták, amelyekkel nagyobb védelmet biztosíthatnak a nukleáris létesítményeik számára.

Az biztosra vehető, hogy Iránnak regionális nagyhatalmi ambíciói vannak, amelynek érdekébe mindent megtesz. Mint a térség legnépesebb és az egyik legnagyobb GDP-jű államának, erre jó esélyei vannak, de ugyanakkor az egy főre kivetített GDP már szerényebb képet mutat, amely megnehezíti törekvéseit. Emellett meg kell küzdenie a nemzetközi szankciókkal és a belső feszültségekkel is. A politikai elszigeteltséget is számba kell venni, még az iszlám világban belül is, mivel a síita perzsák nem népszerűek a szunnita arabok között. Azonban Irán a harmadik világbeli országok között népszerűnek tűnik, ezért a felemelkedő hatalmakkal való jó viszony fontos lesz a jövőben is. A perzsa állam minden bizonnyal a térség és a világ meghatározó szereplője lesz, amelyet nem lehet kihagyni a regionális és hosszútávon a globális ügyek rendezéséből sem.

Jelenleg azonban az atomprogram miatt a háború árnyéka vetül a térségre. A fő probléma az egymástól való félelem, amely mindegyik oldalon megalapozott. Egyik oldalról Irán retorikáját Izrael, katonai erejét az öböl arab országai érzik fenyegetőnek, míg Amerika és Európa az olajimportját félti. Az Irán iránti bizalmatlanság nem alaptalan, hiszen Teherán rászolgált a lator jelzőre (terroristák és fegyveresek támogatása, pénzhamisítás, mexikói bérgyilkos felbérése a szaúdi nagykövet felrobbantására, stb.). Másik oldalról Irán egy hosszú történelemmel és birodalmi múlttal rendelkező ország, amely a 21. században keresi a helyét a Nap alatt és nagyságához méltó pozíciót kíván kivívni. Az Iszlám Köztársaság ellen megszületése óta többször intéztek támadást és jelenleg is háborúval fenyegetik, ezért szüksége van olyan elrettentő erőre, amellyel megakadályozhatja a támadásokat és nagyhatalmi pozícióhoz juthat.

Az atomprogram a háború szélére sodorta a Perzsa-öblöt. Mindkét fél attól fél, hogy ha enged akkor az vereséget jelentene, így egyre inkább belemennek egy olyan játékba, amely egyik fél számára sem végződhet győzelemmel. A helyzet pedig egyre fokozódik, gondoljunk csak az iráni atomtudósok, majd az izraeli diplomaták elleni merényletekre. Ha Izrael megtámadná Iránt, akkor egy háború esetén Tel-Avivnak pusztító terror és rakétatámadásokkal kellene szembenéznie. Irán megtorlásul kénytelen lenne lezárni a szorost, amely a nullára redukálná kereskedelmét és minden bevételét, emellett jelentős katonai veszteségekkel járna és még jobban elszigetelődne. Az arab országok se kerülhetnék el a háborút. Amerika nem akar még egy háborút, ráadásul ez esetben Irakba valószínűleg újra be kellene vonulni, míg az afgán felkelőknek nyújtott támogatás sok amerikai áldozatot és a kivonulás elhalasztását hozhatná. Európa pedig nem lenne képes megvívni egy háborút az öbölben, hogy nyitva tartsa a szorost. Márpedig se Irán, se Izrael nem akar engedni. Egy háború valószínűleg nem tudna véget vetni az atomprogramnak, ellenben lángba boríthatná a Közel-Keletet és újra egy iszlám a nyugat ellen helyzet állhatna elő, ezért szerintem ennek tudatában az erőszak a legnagyobb hiba lenne.

Csak remélni lehet, hogy diplomáciai úton sikerül megoldani a krízist, de afelől nem lehet kétségünk, hogy az atomprogramot már csak késleltetni lehet. A szellem kiszabadult a palackból és innentől a proliferáció is inkább csak lassítható. Akárhogyan is alakul a helyzet, Irán egy felemelkedő regionális hatalom, amely mint az egyik legnagyobb iszlám, illetve a legnagyobb síita ország nem kezelhető a nemzetközi közösségen kívül és előbb utóbb valamilyen módon be kell vonni a térség ügyeinek rendezésébe, úgy hogy az a nagyhatalmaknak, a térség országainak és Iránnak is egyformán megfeleljen.

Felhasznált irodalom

Nyomtatott:

- Addis, Casey L. (szerk): Iran: Regional Perspectives and U.S. Policy; Congressional Research Service; 2010.
- Allison, Marissa: U.S. and Iranian Strategic Competition: Saudi Arabia and the Gulf States; Center for Strategic & International Studies; 2010.
- Alsis, Peter - Allison, Marissa – Cordesman, Anthony H.: US and Iranian Strategic Competition in the Gulf States and Yemen; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011.
- Arzenál; Regiment 2011/2
- Barzegar, Kayhan: Iran's Foreign Policy Strategy after Saddam; The Washington Quarterly 2010/January
- BP Statistical Review of World Energy 2010 June
- BP Statistical Review of World Energy 2011 June
- Cordesman, Anthony H. – Bosserman, Bradley: US – IRANIAN STRATEGIC COMPETITION IN SANCTIONS, ENERGY, ARMS CONTROL, AND ARMS TRANSFERS; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2012
- Cordesman, Anthony H. – Wagner, Abraham R.: The Lessons of Modern War II.- The Iran-Iraq war; Westview Press; Boulder, 1991
- Cordesman, Anthony H. – Seitz, Adam C.: Gulf Threats, Risks and Vulnerabilities: Terrorism and Asymmetric Warfare; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2009.
- Cronin, Patrick M.: America's role in a changing world; National Defense University Press; Washington D.C.; 2009
- Csicsmann László (szerk): Iszlám és modernizáció a Közel-Keleten; Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézet; Budapest; 2010.
- Deák Krisztián: Nagybani piac; Aranyas 2010/11
- Demanding to be counted; Economist June 20th-26th 2009.
- Faletti, Sebastien: US' Asian Allies balk at cutting Iranian oil; Jane's Defense Review 2012 January 25
- Gelfand, Lauren: Kurds take to patrolling Iraq-Iran border; Jane's Defence Weekly 2011/31
- Grevatt, Jon: China strenghtens its strategic collaborations with Saudi, Armenia; Jane's Defense Weekly 2012 January 25
- Haghshehass, Fariborz: Iran's Asymmetric Naval Warfare; Washington Institute for Near East Policy; Washington D.C.; 2008.
- Hartwell, David: Iran threatens to cut Hamas funds after the Islamists fail to support the Syrian regime; Jane's Intelligence Review 2012/January
- Huntington, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása; Európa; 1998.
- Ilias, Shayerah: Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues; Congressional Research Service; Washington D.C.; 2010.
- Iran rises up; Economist June 20th-26th 2009
- Iran's Naval Forces; The Office of Naval Intelligence; Suitland; 2009.
- Karsh, Efraim: The Iran-Iraq War 1980-88; Osprey Publishing; Oxford; 2002
- Katzman, Kenneth: Iran: U.S. Concerns and Policy Responses; Congressional Research Service; 2012.
- Keresztes Imre: Dúsított voksok; HVG 2009. június 20.
- Keresztes Imre: Holt pont; HVG 2009. június 27
- Kiss Roland: Az iráni aszimmetrikus tengeri hadviselés; OTDK 2011 RTF; 2010
- Knights, Michael: Shia strength; Jane's Intelligence Review 2011/October; 16.o.
- Krepinevich, Andrew F.: Why AirSea Battle?; Center for Strategic and Budgetary Assessments; 2010.
- Lokátor; Aranyas 2012/2
- Marsai Viktor: Jemen és az iszlámisták; Nemzet és Biztonság; 2010. Június
- Migdalovitz, Carol: Turkey: Selected Foreign Policy Issues and U.S. Views; Congressional Research Service; 2010.

- Najib, Mohamed: Iran sends materiel support to Syrian regime; Jane's Defence Weekly 2011/31
- Nerguizian, Aram: U.S. AND IRANIAN STRATEGIC COMPETITION: The Proxy Cold War in the Levant, Egypt and Jordan; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011.
- Ripley, Tim: Gulf of distrust; Jane's Intelligence Review; 2008. március
- Special Inspector General for Iraq Reconstruction; Quarterly Report to the United States Congress; Arlington; October 30, 2011.
- Tálas Péter – Csiki Tamás: Irak – mérleg a kivonulás után; NKE HHK Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Nézőpontok – 2012/1
- The Military Balance 2011; Routledge; London; 2011
- Trautmann Balázs: Keleten a helyzet... változik?; Aranyas 2010/8
- Unclassified Report on Military Power of Iran; Secretary of Defence; April 2010
- Ward, Steven R.: Immortal: A military history of Iran and its armed forces; Georgetown University Press; Washington D.C.; 2009.
- Wehrey, Frederic - Karasik, Theodore W. - Nader, Alireza - Ghez, Jeremy - Hansell, Lydia – Guffey, Robert A.: Saudi-Iranian Relations Since the Fall of Saddam; RAND Corporation; 2009.
- Wilner, Alexander - Cordesman, Anthony: U.S. AND IRANIAN STRATEGIC COMPETITION: THE GULF MILITARY BALANCE; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011
- Zsig Zoltán: Bőrnnyakúak; Regiment 2008/4
- Zsig Zoltán: Farkasszemet nézve – Az iráni légierő; Aranyas 2009/3

Elektronikus:

- Alfoneh, Ali: The Revolutionary Guards' Role in Iranian Politics; elérhető internetes cím: <http://www.meforum.org/article/1979?gclid=CMHjuJrLz5gCFUQI3wodGwIw0w>; látogatva: 2009. február 9.
- Attacking or Threatening Iran Makes No Sense (Key Points); elérhető internetes cím: <http://americanforeignpolicy.org/military-option-iran/attacking-iran>; látogatva: 2012. február 22.
- Backfisch, Michael: Irans Wirtschaft stabilisiert sich; elérhető internetes cím: <http://www.handelsblatt.com/politik/international/irans-wirtschaft-stabilisiert-sich/3266364.html>; látogatva: 2011. október 13.
- Background Brief: Ahmadinejad's Cabinet; elérhető internetes cím: <http://www.ndi.org/node/15709>; látogatva: 2011. november 12.
- Background Note: Iran; elérhető internetes cím: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5314.htm>; frissítve: 2011. február 17.; látogatva: 2011. szeptember 13
- Baghdad Pact / Central Treaty Organization (CENTO); elérhető internetes cím: <http://www.globalsecurity.org/military/world/int/cento.htm>; látogatva: 2011. szeptember 17.
- Borger, Julian: Iran nuclear report: IAEA claims Tehran working on advanced warhead; elérhető internetes cím: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/07/iran-working-on-advanced-nuclear-warhead>; látogatva: 2011. november 11.
- Borger, Julian: Wake-up call; elérhető internetes cím: <http://www.guardian.co.uk/world/2002/sep/06/usa.iraq>; látogatva: 2010. július 17.
- Butcher, Tim: Israel willing to go it alone on Iran attack; elérhető internetes cím: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/3551079/Israel-willing-to-go-it-alone-on-Iran-attack.html>; látogatva: 2012. február 22.
- C-802 / YJ-2 / Ying Ji-802 CSS-C-8 / SACCAD C-8xx / YJ-22; elérhető internetes cím: <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/missile/row/c-802.htm>; frissítve: 2000. február 17.; látogatva: 2010. július 22.
- Carreno, Jose - Culora, Thomas- Captain Galdorisi, George U.S. Navy (Retired) – Hone, Thomas: What's New About the AirSea Battle Concept?; elérhető internetes cím: <http://www.usni.org/magazines/proceedings/2010-08/whats-new-about-airsea-battle-concept>; látogatva: 2012. február 8.
- CIA - The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>; látogatva: 2012. január 17.

- Cody, Edward: First French Military Base Opens in the Persian Gulf; elérhető internetes cím: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/05/26/AR2009052602994.html>; látogatva: 2009. július 11.
- Country Brief: Iran; elérhető internetes cím: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/IRANEXTN/0,,menuPK:312966~pagePK:141132~piPK:141107~theSitePK:312943,00.html>; látogatva: 2011. október 8.
- Country profile: About Islamic Republic of Iran; elérhető internetes cím: <http://www.emro.who.int/iran/countryprofile.htm>; látogatva: 2011. november 9.
- Deadly attack on Pakistan army HQ; elérhető internetes cím: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8300371.stm>; látogatva: 2012. február 21.
- Farrar-Wellman, Ariel: Russia-Iran Foreign Relations; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/foreign-relations/russia-iran-foreign-relations>; látogatva: 2012. február 25.
- Gatehouse, Gabriel: Iran 'influenced' Iraq over US troops' exit; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15724404>; látogatva: 2012. február 14.
- Guide: How Iran is ruled; elérhető internetes cím: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8051750.stm; látogatva: 2012. január 18.
- Hilburn, Matt: Asymmetric Strategy – Growing Iranian Navy relies on 'unbalanced warfare' tactics; elérhető internetes cím: http://www.navyleague.org/sea_power/dec06-14.php; látogatva: 2009. március 10.
- Iran Agriculture Brief; elérhető internetes cím: <http://www.atiehbahar.com/Resource.aspx?n=1000013>; látogatva: 2011. október 14.
- Iran's key nuclear sites <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11927720>; Látogatva: 2012. február 18.
- Iraq; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>; látogatva: 2011. szeptember 27.
- Islamic Republic of Iran: Demographic indicators; elérhető internetes cím: <http://www.emro.who.int/emrinfo/index.aspx?Ctry=ira>; látogatva: 2011. november 11.
- Islamic Republic of Iran: The Supreme National Security Council; elérhető internetes cím: <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/government/Supreme-National-Security-Council.html>; látogatva: 2012. január 18.
- Kaufmann, Sabine: Die Geschichte des Irans von den Pahlavis bis Ahmadinedschad; elérhető internetes cím: http://www.planet-wissen.de/laender_leute/naher_und_mittlerer_osten/iran/index.jsp; látogatva: 2011. szeptember 17.
- Mackay, Neil: Iran's Spies; elérhető internetes cím: http://www.iranian.ws/cgi-bin/iran_news/exec/view.cgi/24/19724; látogatva: 2009. július 6.
- Michaletos, Ioannis: Iran in Bosnia during the 90's & early 00's: Part 2; elérhető internetes cím: http://www.analyst-network.com/article.php?art_id=1686; frissítve: 2008-02-10; látogatva: 2009. július 6.
- Mostafavi, Ramin: Iran says it has detected second cyber attack; elérhető internetes cím: <http://www.reuters.com/article/2011/04/25/us-iran-computer-virus-idUSTRE73O1OL20110425>; látogatva: 2011. november 8.
- Nuclear Energy in Iran; elérhető internetes cím: http://www.world-nuclear.org/info/inf119_nucleariran.html; látogatva: 2012. február 8.
- Profile: Mahmoud Ahmadinejad; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-10866448>; látogatva: 2012. január 17.
- Q&A: Iran nuclear issue; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11709428>; látogatva: 2012. február 21.
- The „Grand Bargain” Fax: A Missed Opportunity?: elérhető internetes cím: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/showdown/themes/grandbargain.html>; látogatva: 2012. február 18.
- http://www.nytimes.com/packages/pdf/opinion/20070429_iran-memo-expurgated.pdf

- Qods (Jerusalem) Force Iranian Revolutionary Guard Corps (IRGC - Pasdaran-e Inqilab); elérhető internetes cím: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/iran/qods.htm>; látogatva: 2012. február 25.
- Russia may sell air defense systems, helicopters to Saudi Arabia; elérhető internetes cím: <http://en.rian.ru/world/20111114/168684404.html>; látogatva: 2012. február 22.
- Stevens, John-Tree, Oliver-Moran, Lee: U.S. condemns Tehran after foiling plot to assassinate Saudi ambassador on American soil using a Mexican drug hitman; elérhető internetes cím: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2048138/Iran-terror-plot-US-foils-plan-assassinate-Saudi-ambassador-using-Mexican-hitman.html>; látogatva: 2011. október 22.
- Szigorúan titkos bevetések: Szaddámmal a vallatósobában; dokumentumfilm
- Szrom, Charlie: Iran-Hamas Relationship in 2008; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/military-activities/iran-hamas-relationship-2008>; látogatva: 2012. február 26.
- Tensions in Iran's National Security Strategy; elérhető internetes cím: <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=1769>; látogatva: 2011. november 19.
- Transport in Iran; elérhető internetes cím: http://en.wikipedia.org/wiki/Transport_in_Iran; látogatva: 2011. november 28.
- U.S. Bolsters UAE's Missile Defense in Arms Deal; elérhető internetes cím: <http://www.defensenews.com/article/20111231/DEFSECT01/112310304/U-S-Bolsters-UAE-s-Missile-Defense-Arms-Deal>; látogatva: 2012. február 22.
- United Arab Emirates; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>; látogatva: 2011. október 2.
- van Doornik, Raymond: Iran's Links to European Terrorists; elérhető internetes cím: <http://www.int-review.org/terr10a.html>; látogatva: 2012. február 25.
- Walser, Ray - Phillips, James: Iran Moves West: Ahmadinejad's 2012 Latin American Visit; The Heritage Foundation; elérhető internetes cím: http://thf_media.s3.amazonaws.com/2012/pdf/wm3444.pdf; látogatva: 2012. február 13.
- Weitz, Richard: Parsing China's Policy Toward Iran; elérhető internetes cím: [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=38813&tx_ttnews\[backPid\]=517](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=38813&tx_ttnews[backPid]=517); látogatva: 2012. február 25.
- Who's who in Iran; elérhető internetes cím: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8102406.stm>; látogatva: : 2012. január 17.
- Zulfiqar 3; elérhető internetes cím: http://www.military-today.com/tanks/zulfiqar_3.htm; látogatva: 2012. február 28.
- Reynolds, James: Iran elections to define balance of conservative power; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-17180967>; látogatva: 2012. március 20.

Képek forrása

fedlap: <http://static.guim.co.uk/sys-images/Guardian/Pix/pictures/2008/09/25/iran20a.jpg>

1. http://quranbible.files.wordpress.com/2007/10/middle_east_951.jpg
2. http://news.bbc.co.uk/nol/shared/bsp/hi/image_maps/manuals/09/iran_flow/img/iran_flow786x292.gif
3. http://en.wikipedia.org/wiki/File:%D8%AA%D8%B5%D9%88%DB%8C%D8%B1_%D8%AE%D9%85%DB%8C%D9%86%DB%8C.jpg
4. <http://www.topnews.in/files/Mahmoud-Ahmadinejad.jpeg>
5. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0b/Grand_Ayatollah_Ali_Khamenei.jpg
6. <http://www.thememriblog.org/image/178.JPG>
7. <http://libcom.org/files/images/history/Iran%20protest.jpg><http://www.ngoilgasmena.com/media/media-news/news-thumb/091103/iranian.jpg>
8. <http://media3.washingtonpost.com/wp-srv/photo/gallery/090610/GAL-09Jun10-2158/media/PHO-09Jun10-165705.jpg>
9. <http://www.ngoilgasmena.com/media/media-news/news-thumb/091103/iranian.jpg>
10. <http://www.power-technology.com/projects/kwangyang/images/5-lng-ship.jpg>
11. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11927720>

12. <http://news.antiwar.com/wp-content/uploads/2009/04/bushehr.jpg>
13. http://www.armyrecognition.com/images/stories/news/2011/february/Saeqeh_fighter_jet_Iran_Iranian_army_001.jpg
14. <http://www.machtres.com/iranMig29.jpg>
15. http://media.stratfor.com/mmfc/fc31775dff4a946f2536d980a3a6e7700258b4cc_two_column.jpg
16. <http://btvt.narod.ru/4/t-72.files/iran.jpg>
17. Haghshe Nass, Fariborz: Iran's Asymmetric Naval Warfare; Washington Institute for Near East Policy; Washington D.C.; 2008.
18. http://www.worldaffairsboard.com/attachments/iranian-question/24981d1303781571-zulfiqar-3-mbt-26_147103_3d663c850f5d3fa.jpg
19. <http://www.jcpa.org/gif/iran3.jpg>
20. <http://www.armyrecognition.com/forum/viewtopic.php?t=1059>
21. http://www.armyrecognition.com/images/stories/east_europe/russia/missile_vehicle/s-300_pmu2/S-300_PMU2_surface-to-air_defense_missile_system_Russia_Russian_army_640_002.jpg
22. <http://www.ausairpower.net/APA-PLA-Cruise-Missiles.html>
23. <http://www.uskowioniran.com/2010/04/iriaa-helicopters-at-badr-airbase.html>
24. http://www.aerospaceweb.org/aircraft/fighter/f14/f14_16.jpg
25. <http://forum.keypublishing.com/showthread.php?t=93028&page=19>
26. http://media.farsnews.com/Media/8608/ImageReports/8608140319/9_8608140319_L600.jpg
27. http://www.mehrnews.com/mehr_media/image/2008/02/344504_orig.jpg
28. <http://www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?165610-Today-s-Photos-Tuesday-September-22nd-2009>
29. <http://cdn-www.airliners.net/aviation-photos/photos/1/8/8/1828881.jpg>
30. <http://english-freemap.blogspot.com/2007/07/middle-east-asias-blank-maps-outline.html> általam módosítva
31. [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=38813&tx_ttnews\[backPid\]=517](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=38813&tx_ttnews[backPid]=517)
32. <http://3.bp.blogspot.com/-mhMzwU-CuV4/TbCzbIY0xfI/AAAAAAAAA4k/Ni2MRSmrNvk/s1600/N1005739-1690516.jpg>
33. <http://www.reuters.com/article/idUSTRE6AP06Z20101129>
34. <http://nimg.sulekha.com/others/original700/mahmoud-ahmadinejad-recep-tayyip-erdogan-2009-10-27-6-9-9.jpg>
35. http://twitc.com/me/36696489/IRAN/Green_News/Ahmadinejad/Foreign_Congratulate_on_Selflection/Ahmadinejad-Assad.jpg
36. http://2.bp.blogspot.com/_htvjsmtPrmc/Sh2HoaStsPI/AAAAAAAAAB-w/Hhlz94Wxj9Q/s400/105554_1.jpg
37. <http://english-freemap.blogspot.com/2007/07/middle-east-asias-blank-maps-outline.html> általam módosítva
38. <http://www.irantracker.org/military-activities/iran-hamas-relationship-2008>
39. http://www.enduringamerica.com/storage/blog-post-images/AHMADINEJAD%20CHAVEZ.jpg?_SQUARESPACE_CACHEVERSION=1326053571257
40. http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/18/xinsrc_4421004190529500315197.jpg
41. <http://www.meforum.org/1979/the-revolutionary-guards-role-in-iranian-politics>
42. http://www.csmonitor.com/var/ezflow_site/storage/images/media/content/2012/0131-threat-iran-missile/11617390-1-eng-US/0131-threat-iran-missile_full_600.jpg
43. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/82/Two_F-15I_Ra%27am.JPEG
44. <http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcStcmqsqDhaiD7TlquLfRdtfOzvtJzvl6WqhQUMALEHDazrm9BwhRRxhN7baA>
45. <http://www.flickr.com/photos/mnfiraq/4522233031/>
46. <http://www.cusnc.navy.mil/photos/2009/hi/CMF%20Korean%20CoC%20pic.jpg>
47. http://www.biztonsagpolitika.hu/userfiles/image/2011/NATO-NETto/110430_OAE/Limburg_tanker_terrorista_tamadas.jpg
48. <http://picasaweb.google.com/cyborgninja21/ModernWar02#5456084361773198130>
49. http://farm5.static.flickr.com/4047/4500628309_0ef8af6c68_o.jpg
50. http://www.precise3dmodeling.com/gallery/images/su30mki_large.jpg
51. <http://static.guim.co.uk/Guardian/world/gallery/2008/mar/28/iraq/GD6723800@Mahdi-Army-fighters-s-1101.jpg>